

ΑΝΩΤΑΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ»

**Προβλήματα στην ποιότητα της Α'βάθμιας εκπαίδευσης
που προέκυψαν
λόγω της φτωχοποίησης του μέσου Ελληνικού νοικοκυριού
εξαιτίας της οικονομικής κρίσης**

Κανέλλα Κόσσυβα

Επιβλέπων καθηγητής : Γκούμας Σπυρίδων

Αφιερωμένο....

Η μελέτη αυτή ολοκληρώνει για εμένα έναν μεταπτυχιακό κύκλο σπουδών. Για κάποιον όπως εγώ που έχει ήδη αφιερώσει 22 χρόνια στην εκπαίδευση ήταν ένα όνειρο να πάρω με την σειρά μου ξανά την θέση του εκπαιδευόμενου. Μιας και το αντικείμενο της μελέτης μου έχει να κάνει με τα ποικίλα προβλήματα που δημιουργήθηκαν στην εκπαίδευση λόγω της οικονομικής κρίσης, δεν θα μπορούσα να κάνω τίποτε άλλο από το να αφιερώσω αυτή την μελέτη σε όλους αυτούς τους εκατοντάδες ανώνυμους που δεν είχαν την ευκαιρία να υλοποιήσουν την δική τους εκπαιδευτική αναβάθμιση λόγω της οικονομικής κατάστασης.

Ευχαριστίες

Στον καθηγητή μου Σπύρο Γκούμα που με ενέπνευσε και με βοήθησε με την πολύτιμη καθοδήγησή του και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε.,

Στην οικογένειά μου για την ηθική συμπαράσταση και την οικονομική στήριξη σε κάθε φάση της πορείας αυτής.

Κανέλλα Κόσσυβα

Ιανουάριος 2017

Περίληψη

Σκοπός της μελέτης αυτής ήταν η καταγραφή όλων των μηχανισμών που από το εναρκτήριο δεδομένο της Ελληνικής οικονομικής κρίσης μας οδήγησαν σε υποβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης. Δόθηκε έμφαση στα στοιχεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Στα κεφάλαια της μελέτης μελετήθηκαν ξεχωριστά οι επιδράσεις με τις οποίες ένα φτωχότερο κράτος έκανε περικοπές στις δαπάνες για την εκπαίδευση και οι αντίστοιχες επιδράσεις με τις οποίες ένα φτωχότερο νοικοκυριό έκανε περικοπές για την ιδιωτικά χρηματοδοτούμενη εκπαίδευση. Εκτός από χρήση καταγεγραμμένων από στατιστικές υπηρεσίες δεδομένων, έγινε και χρήση ερωτηματολογίων για γονείς και εκπαιδευτικούς τα οποία μας έδωσαν πρόσθετες πληροφορίες για τους "μη οικονομικούς" παράγοντες που επηρέασαν αρνητικά την εκπαίδευση.

Το σημαντικό στοιχείο που τεκμηριώθηκε στην μελέτη αυτή ήταν πως οι "μη μετρήσιμοι οικονομικά" παράγοντες είναι αυτοί που επηρέασαν περισσότερο την ποιότητα της εκπαίδευσης από ότι οι "άμεσα μετρήσιμοι οικονομικά".

Το σημαντικότερο συμπέρασμα από την καταγραφή των παραπάνω δεδομένων, είναι η πιθανή αλλαγή του καταναλωτικού προφίλ των νοικοκυριών αναφορικά με την ιδιωτική χρηματοδότηση της εκπαίδευσης.

Σημαντικοί όροι

Δημόσια χρηματοδότηση παιδείας, Ιδιωτική χρηματοδότηση παιδείας, Προβλήματα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, Υποβάθμιση εκπαίδευσης, Προβλήματα εκπαιδευτικών.

Abstract

The objective of this study was to identify and outline all the mechanisms which led to a decline in education quality from the starting point of Greek economic crisis. Emphasis was given on the data of primary education.

In the chapters of the study, there were separately investigated the effects by which a poorer state made cuts in education funds and the respective effects to which a poorer household made cuts for privately paid education. For the study published recorded statistical data were used, but also information about the "non economic measurable" factors that negatively affected education was collected from questionnaires that were given to parents and teachers.

The important element that was documented in the current study was that "non economic measurable" factors affected the quality of education more than the "direct economic measurable".

The most important conclusion from the above data is a possible change of the households spending profile regarding private financing of education.

Keywords

Public education funding, Private education funding, Primary education problems, Education Deterioration, Teacher problems.

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή / στόχος και σκεπτικό της μελέτης.....	8
Κεφάλαιο 1^ο Η φτωχοποίηση του Ελληνικού κράτους.....	11
1.1 Οικονομική κρίση.....	11
1.2 Μεταβολές στο ΑΕΠ.....	11
1.3 Κρατικός προϋπολογισμός.....	13
1.4 Προϋπολογισμός ανά τομέα.....	14
Κεφάλαιο 2^ο Δημόσια χρηματοδοτούμενη εκπαίδευση Μεταβολές & συνέπειες....	16
2.1 Δημόσια χρηματοδότηση της παιδείας.....	16
2.2 Δημόσια χρηματοδότηση Α'βάθμιας εκπαίδευσης.....	18
2.3 Μειώσεις δαπανών πρωτοβάθμιας ανά είδος δαπάνης.....	20
Κεφάλαιο 3^ο Η φτωχοποίηση του Ελληνικού νοικοκυριού.....	23
3.1 Μείωση διαθέσιμου εισοδήματος.....	24
3.2 Αύξηση υλικών στερήσεων.....	25
3.3 Προβλήματα ψυχολογικής φύσης.....	28
Κεφάλαιο 4^ο Ιδιωτικά χρηματοδοτούμενη εκπαίδευση :	
Μεταβολές & συνέπειες.....	31
4.1 Ολικές δαπάνες νοικοκυριών.....	31
4.2 Δαπάνες νοικοκυριών για την εκπαίδευση.....	32
4.3 Δαπάνες νοικοκυριών για την Α'βάθμια εκπαίδευση.....	33
Κεφάλαιο 5^ο Παρουσίαση συμπερασμάτων από ερωτηματολόγια.....	40
5.1 Μεθοδολογία ερωτηματολογίων.....	40
5.2 Ερωτηματολόγια γονέων.....	40
5.3 Ερωτηματολόγια εκπαιδευτικών.....	57
Κεφάλαιο 6^ο Συμπεράσματα – επίλογος.....	66

Παραρτήματα

A Πίνακες δεδομένων αναφοράς	Σελ. 68
B Πρωτογενή δεδομένα ερωτηματολογίων	Σελ. 73
Γ Ευρετήριο πινάκων, γραφημάτων και διαγραμμάτων	Σελ. 77
Βιβλιογραφία	Σελ. 79

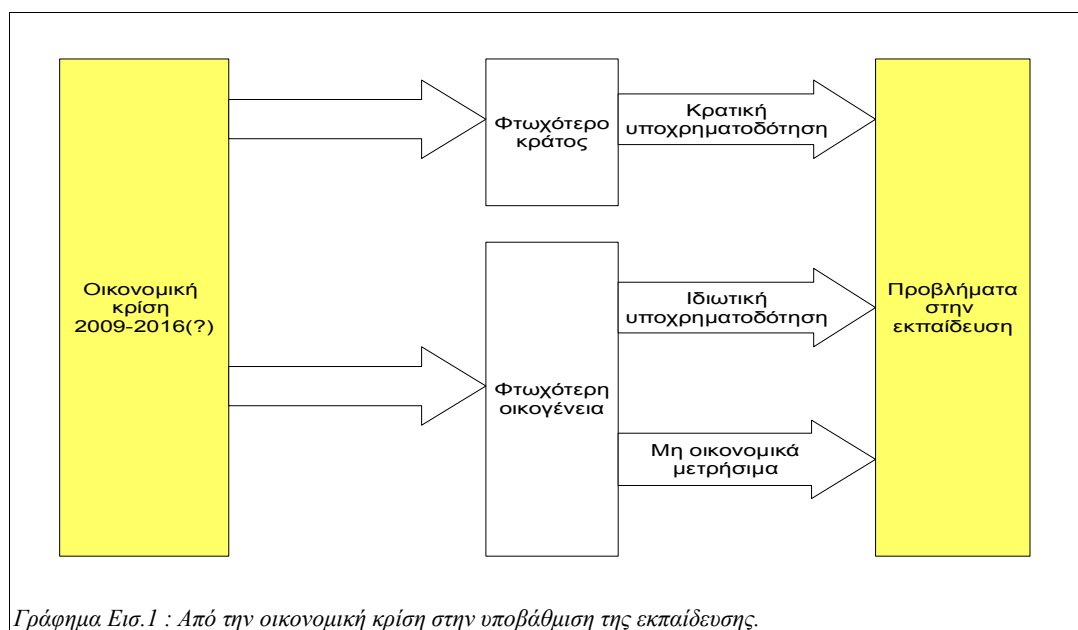
Εισαγωγή, στόχος και σκεπτικό της μελέτης.

Η οικονομική κρίση που βιώνουμε τα τελευταία χρόνια είναι, πέρα από κάθε αμφιβολία, ένα φαινόμενο το οποίο θα αποτελέσει αντικείμενο μελέτης για πολλά από τα επόμενα χρόνια. Η παρούσα εργασία εκπονείται μέσα στα χρόνια της οικονομικής κρίσης (2016) σε μια στιγμή που είναι πραγματικά άγνωστο :

πόσα χρόνια ακόμα θα διαρκέσει,
εάν έφτασε ή όχι στο μέγιστο σημείο της και
πόσο ακόμη θα κρατήσουν οι επιπτώσεις της.

Η μελέτη επικεντρώνεται αποκλειστικά σε μία από τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης στη ζωή των Ελλήνων πολιτών την μεταβολή προς το δυσμενέστερο του εκπαιδευτικού αποτελέσματος. Πρωταρχική επιδίωξη της μελέτης αυτής είναι να καταγράψει και αναλύσει όλους αυτούς τους μηχανισμούς που από τα δεδομένα της τρέχουσας δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας οδηγούν σε απτές και μετρήσιμες μεταβολές του επιπέδου της εκπαίδευσης.

Η επαγωγική πορεία του συλλογισμού που οδηγεί από το δεδομένο "**οικονομική κρίση**" στο αποτέλεσμα "**υποβάθμιση εκπαίδευσης**", δίνεται σχηματικά παρακάτω στο διάγραμμα 1 και είναι η ακόλουθη :

Γράφημα Εισ.1 : Από την οικονομική κρίση στην υποβάθμιση της εκπαίδευσης.

1. Η οικονομική κρίση οδήγησε σε φτωχότερο κράτος.
2. Το φτωχότερο κράτος υποβάθμισε την εκπαίδευση μέσω υποχρηματοδότησης.
3. Η οικονομική κρίση οδήγησε σε φτωχότερο νοικοκυριό.
4. Το φτωχότερο νοικοκυριό υποβάθμισε την εκπαίδευση μέσω υποχρηματοδότησης.
5. Το φτωχότερο νοικοκυριό υποβάθμισε την εκπαίδευση για λόγους όχι μετρήσιμους οικονομικά.

Η τεκμηρίωση της θέσης της μελέτης στηρίζεται στην τεκμηρίωση των 5 παραπάνω

επιμέρους συλλογισμών.

Για τα βήματα 1 έως 4 υπάρχουν ήδη στατιστικά δεδομένα -δυστυχώς σε πολλές περιπτώσεις διάσπαρτα ή και αντιφατικά- καθώς και ήδη δημοσιευμένες μελέτες. Η αξιοποίηση των δεδομένων & βιβλιογραφικών αναφορών για κάθε ένα από τα παραπάνω βήματα **θα αποτελέσει ένα ξεχωριστό κεφάλαιο της μελέτης αυτής.**

Για τους πρώτους τέσσερις συλλογισμούς αξιοποιήθηκαν οικονομικά δεδομένα από διάφορες πηγές είτε στην πρωτογενή τους μορφή, όπως οι πίνακες της ΕΛΣΤΑΤ και της EUROSTAT είτε σε ήδη επεξεργασμένη μορφή όπως τα στοιχεία του κέντρου ανάπτυξης εκπαιδευτικής πολιτικής ΚΑΝΕΠ της ΓΣΕΕ. Όλες οι πηγές δεδομένων είτε από την πηγή είτε μέσω δημοσιευμένης βιβλιογραφίας παρατίθενται τόσο στο παράρτημα όσο και στους πίνακες και διαγράμματα μέσα στο κάθε κεφάλαιο.

Για τον πρώτο συλλογισμό, ο οποίος παρουσιάζεται στο πρώτο κεφάλαιο, συνοπτικά καταγράφεται η έννοια της οικονομικής κρίσης καθώς και οι μεταβολές στα δεδομένα του Ελληνικού κράτους. Παρουσιάζεται η αποκλιμάκωση του ΑΕΠ σε απόλυτους αριθμούς αλλά και συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πλουσιότερες και φτωχότερες από την Ελλάδα) και τα αποτελέσματά της σε σημαντικές παραμέτρους όπως στον κρατικό προϋπολογισμό, στην αύξηση της φορολόγησης, στην μείωση της χρηματοδότησης τομέων της οικονομίας, στο πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων κλπ.

Ο δεύτερος συλλογισμός, δηλαδή η υποβάθμιση της εκπαίδευσης, λόγω της κρατικής υποχρηματοδότησης παρουσιάζεται στο δεύτερο κεφάλαιο. Ξεκινώντας από την μείωση του προϋπολογισμού για την εκπαίδευση επικεντρώνουμε στην υποχρηματοδότηση της Α'βάθμιας εκπαίδευσης. Βλέπουμε τα αποτελέσματά της σε επιμέρους δείκτες, όπως δάσκαλοι ανά μαθητή ή μαθητές ανά αίθουσα κλπ. Στην συνέχεια παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο υλοποιήθηκε αυτή η υποχρηματοδότηση (μισθοδοσία προσωπικού, λειτουργικές δαπάνες και επενδύσεις σε εξοπλισμό).

Ο τρίτος συλλογισμός, δηλαδή η φτωχοποίηση του Ελληνικού νοικοκυριού, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης παρουσιάζεται στο τρίτο κεφάλαιο. Στηρίζεται στο σκεπτικό πως η **οικονομική κρίση** αποτέλεσε την αιτία για να δημιουργηθούν τρία αποτελέσματα στα ελληνικά νοικοκυριά τα οποία μείωσαν το διαθέσιμο εισόδημά τους. Αυτά είναι κατά σειρά α) η ανεργία β) η μείωση μισθών και γ) η αύξηση της φορολογίας. Η **μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος** είχε σαν αποτέλεσμα να χειροτερέψουν οι συνθήκες διαβίωσης του μέσου νοικοκυριού και να αυξηθεί το ποσοστό των οικογενειών το οποίο αδυνατεί να καλύψει κάποιες από τις βασικές του ανάγκες. Η **αδυναμία κάλυψης βασικών αναγκών** οδήγησαν σε αύξηση όλων αυτών των προβλημάτων που ονομάζονται **προβλήματα ψυχολογικής φύσεως** όπως η κατάθλιψη, ο αλκοολισμός, η ενδοοικογενειακή βία, η εγκατάλειψη στέγης,, η αύξηση στα διαζύγια ακόμη και οι αυτοκτονίες.

Για τον τέταρτο συλλογισμό, δηλαδή για την υποβάθμιση της εκπαίδευσης, λόγω μείωσης της ιδιωτικής χρηματοδότησης, ο οποίος παρουσιάζεται στο τέταρτο κεφάλαιο, αναζητήθηκαν και παρουσιάστηκαν δεδομένα από τις έρευνες οικογενειακών προϋπολογισμών που διεξάγει σε ετήσια βάση η Ελληνική στατιστική αρχή. Αναζητήθηκαν και συσχετίστηκαν μεταξύ τους τα στοιχεία α) για τις ολικές δαπάνες των νοικοκυριών για αγορές αγαθών και υπηρεσιών, β) για τις δαπάνες που αφορούν την εκπαίδευση συγκεντρωτικά, και γ) για τις δαπάνες που αφορούν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στην τελευταία περίπτωση έγινε διαχωρισμός και μελετήθηκαν ξεχωριστά οι κύριες

υποκατηγορίες δηλαδή : γ1) φροντιστήρια ξένων γλωσσών, γ2) φοίτηση σε ιδιωτικά δημοτικά σχολεία, γ3) φροντιστήρια γενικών μαθημάτων / ιδιαίτερα και γ4) βιβλία, σχολικά βοηθήματα και συναφή είδη.

Για τον πέμπτο συλλογισμό, δηλαδή για την αναζήτηση των όχι οικονομικά μετρήσιμων παραμέτρων που από την φτωχοποίηση του Ελληνικού νοικοκυριού οδηγήθηκαν σε εκπαιδευτική υποβάθμιση, έγινε πρωτογενής αναζήτηση δεδομένων με χρήση ερωτηματολογίων για να ζυγιστούν στατιστικά οι διάφορες παράμετροι. Το πεδίο της αναζήτησης περιορίστηκε αποκλειστικά στις επιδράσεις στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση με σκεπτικό να μην αποκτήσει η μελέτη υπερβολικό εύρος (να αφήσει χώρο και για επόμενες...)

Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν σε γονείς και εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε αστικές – ημιαστικές και απομονωμένες; περιοχές. Για ευνόητους ηθικούς και νομικούς λόγους δεν δόθηκαν ερωτηματολόγια σε μαθητές, τα οποία εάν μπορούσαν να υπάρξουν, πιθανότατα θα απογείωναν την δυνατότητα εξαγωγής ωφέλιμων συμπερασμάτων. Για την σύνταξη των ερωτηματολογίων, για την επιλογή των υποκειμένων καθώς και για την εν συνεχεία επεξεργασία αξιοποιήθηκε σαν οδηγός το εγχειρίδιο των Shell, Hill & Esser "Μέθοδοι εμπειρικής κοινωνικής έρευνας".

Κλείνοντας την εισαγωγή αυτή θα πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα η εντονότατη προσπάθεια που καταβλήθηκε για την αποφυγή μεροληψίας στην παρουσίαση όλων των δεδομένων και συμπερασμάτων. Όταν τα ίδια τα δεδομένα από τις πηγές τους παρουσιάζονται μεροληπτικά (διαφορετικά παρουσιάζει τα ίδια στοιχεία το ΔΝΤ σε σχέση πχ με την ΓΣΕΕ) είναι προφανώς δύσκολο να περιγράψει τις επιπτώσεις από τα δεδομένα της κρίσης οποιοσδήποτε την βιώνει.

Κεφάλαιο 1^ο : Η φτωχοποίηση του Ελληνικού κράτος

1.1 Οικονομική κρίση

Το φαινόμενο που ονομάζουμε Ελληνική οικονομική κρίση 2009-2016+ είναι ένα πολυπαραμετρικό φαινόμενο το οποίο συνοπτικά (χωρίς καμία οικονομική ανάλυση ή πολιτική χροιά) μπορεί να περιγραφεί ως εξής:

Μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωζώνη, δόθηκε η δυνατότητα στο Ελληνικό κράτος να δανείζεται σημαντικά ποσά από τις διεθνείς αγορές, με θετικό αποτέλεσμα να χρηματοδοτείται η ανάπτυξη της χώρας και να βελτιώνονται πρακτικά όλοι οι μετρήσιμοι δείκτες επιπέδου ζωής των Ελλήνων πολιτών και αρνητικό αποτέλεσμα να αυξάνεται το χρέος της χώρας. Η διεθνής κρίση, που ξεκίνησε το 2008 με την κατάρρευση της Lehman Brothers, είχε σαν αποτέλεσμα την ανακατανομή των ροών των κεφαλαίων των διεθνών αγορών και την σταδιακή άρση εμπιστοσύνης χρηματοδότησης των πιο αδύναμων ή και υπερχρεωμένων χωρών. Αυτό έφερε την Ελλάδα σε θέση αδυναμίας χρηματοδότησης ακόμα και για την πληρωμή υποχρεώσεων άμεσης λήξης ήτοι ένα βήμα πριν την κήρυξη της χώρας σε χρεοκοπία. Ο μηχανισμός επίλυσης του προβλήματος που επιλέχθηκε ήταν η σύναψη το 2010 συμφωνίας (1ο μνημόνιο) με την οποία τριμερής ομάδα πιστωτών αναλάμβανε να πληρώνει τις υποχρεώσεις της χώρας με αντάλλαγμα την δημοσιονομική πειθαρχία της χώρας μέσω μέτρων κυρίως υφεσιακού χαρακτήρα. Η ύφεση που δημιουργήθηκε ήταν μεγαλύτερη της αναμενόμενης και η σταθεροποίηση της χώρας μικρότερη της αναμενόμενης με αποτέλεσμα για την διάσωση της χώρας να απαιτηθεί 2η και 3η συμφωνία (2012 και 2015) αντίστοιχου σκεπτικού και χαρακτήρα.

Για λόγους εύκολης σύγκρισης μεγεθών και αποφυγής δυσανάγνωστων πινάκων και διαγραμμάτων, όλα τα στοιχεία της Ελλάδας συγκρίνονται σε σχέση με δύο "χώρες" οι οποίες αντιστοιχούν στον πληθυσμιακά ζυγισμένο μέσο όρο των χωρών της Ευρωπαϊκής ένωσης που το 2008 είχαν μεγαλύτερο κατά κεφαλήν εισόδημα από την Ελλάδα που στο εξής θα καλούνται **Άνω ΕΕ** και τον αντίστοιχο όσων χωρών το 2008 είχαν κατά κεφαλήν εισόδημα μικρότερο από την Ελλάδα που θα καλούνται **Κάτω ΕΕ**. Λεπτομερής τεκμηρίωση των δύο αυτών δεικτών δίνεται στο παράρτημα Α1.

1.2 Μεταβολές στο ΑΕΠ

Ας ξεκινήσουμε από τον σημαντικότερο μακροοικονομικά παράγοντα ο οποίος είναι η ετήσια τιμή του ΑΕΠ. Στον πίνακα 1.1 που ακολουθεί δίνεται η χρονική εξέλιξη του δείκτη αυτού στην περίοδο 2003-2014 σε απόλυτες τιμές καθώς και σαν ποσοστό % της μέγιστης τιμής που επιτεύχθηκε το 2008.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ελλάδα	178,57	193,01	199,15	217,83	232,83	242,10	237,43	226,21	207,75	194,20	182,44
Άνω Ε.Ε.	296,66	307,55	316,20	330,80	347,42	355,11	341,61	355,74	369,02	373,16	378,17
Κάτω Ε.Ε.	58,96	64,32	74,66	83,84	97,42	110,48	98,82	105,30	110,35	111,64	114,12

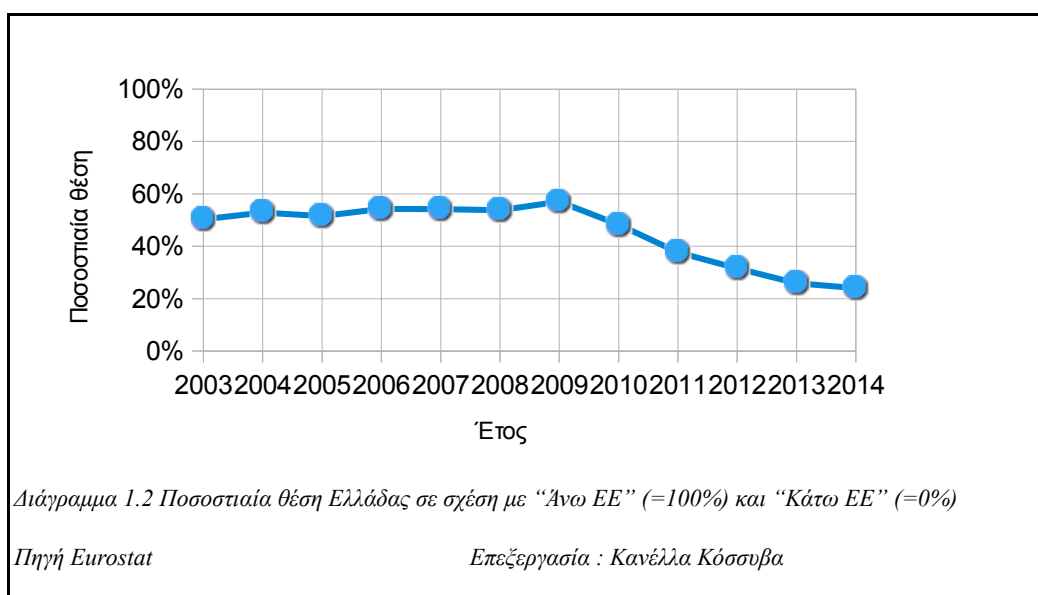
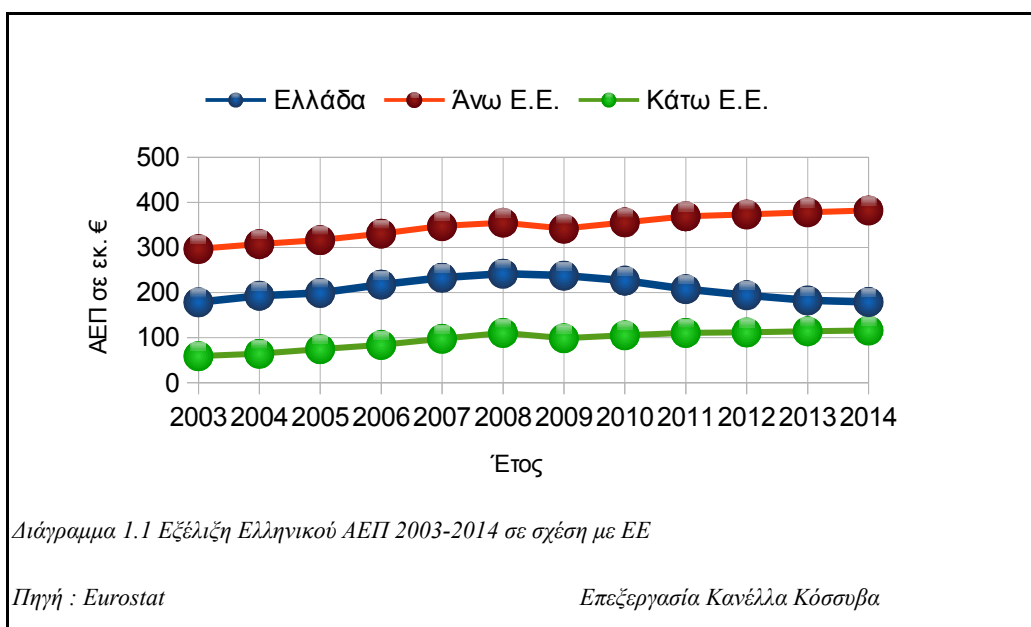
Πίνακας 1.1 Εξέλιξη Ελληνικού ΑΕΠ 2003-2013 σε σχέση με ΕΕ

Πηγή : Eurostat Επεξεργασία Κανέλλη Κόσσυβα

Με την πρώτη ματιά το ΑΕΠ της Ελλάδας αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς ως και το 2008 συγκλίνοντας με το ΑΕΠ των πλουσιότερων χωρών της Ευρώπης και μετά αποκλιμακώνεται ως και το 2014 επιστρέφοντας σχεδόν στις τιμές 2003.

Συγκριτικά οι φτωχότερες χώρες της Ε.Ε. αναπτύσσονται ταχύτερα από την Ελλάδα ως το 2008 ανακάμπτουν σε 3 χρόνια (2008-->2011) και στην συνέχεια εμφανίζουν μικρή ανάπτυξη (+3,4%) στην διετία. Οι πλουσιότερες χώρες της Ε.Ε. ανακάμπτουν σε 2 χρόνια (2008-->2010) και την επόμενη τριετία έχουν μεγαλύτερη ανάπτυξη (+6,3%).

Συνοπτικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι στην πενταετία 2008-2013 η Ελλάδα χάνοντας το 24,6% του ΑΕΠ έμεινε πολύ πίσω από τις πλουσιότερες χώρες της ΕΕ (τις οποίες ως το 2008 πλησίαζε σταδιακά) και προσεγγίστηκε πολύ από τις φτωχότερες χώρες. Αυτό φαίνεται παραστατικά στα δύο γραφήματα που ακολουθούν όπου στο μεν διάγραμμα 1.1 δίνονται οι απόλυτες τιμές ΑΕΠ ενώ παρακάτω στο 1.2 φαίνεται η συγκριτική ποσοστιαία θέση της Ελλάδας ανάμεσα στις χώρες "ΑΝΩ Ε.Ε." (=100%) και στις "ΚΑΤΩ Ε.Ε." (=0%)

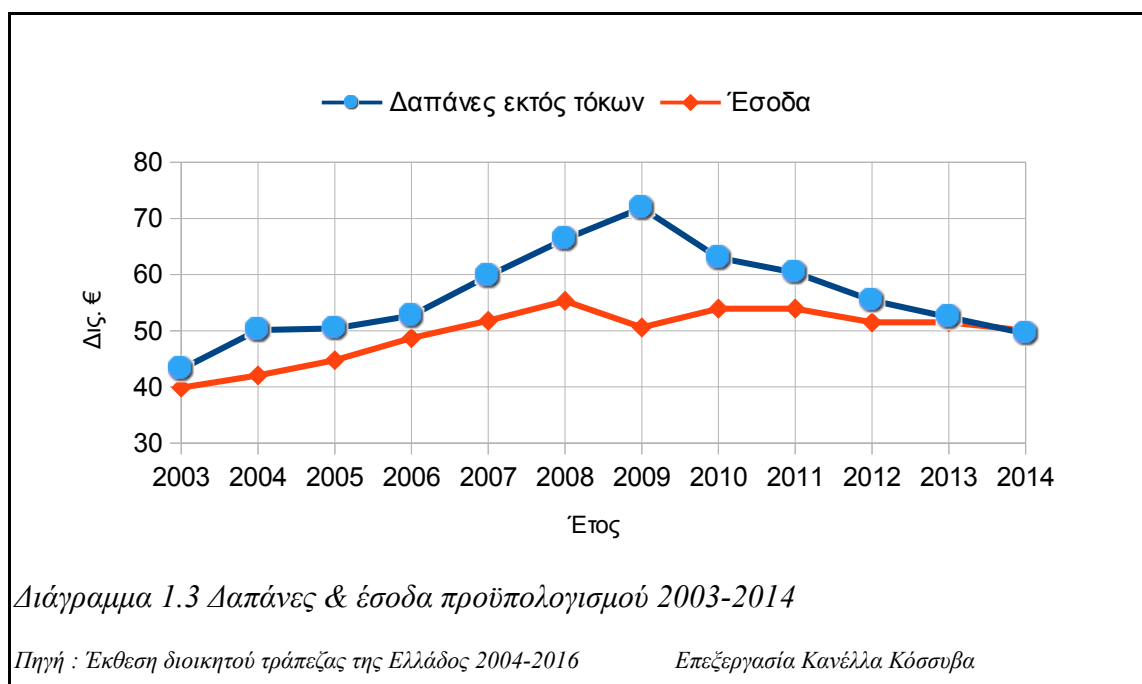
Συνοπτικά αυτό που παρατηρούμε στα στοιχεία του ΑΕΠ είναι πως ενώ η Ελλάδα πλησίαζε τις πιο αναπτυγμένες χώρες πλέον είναι δραματικά κοντά στις φτωχότερες.

1.3 Κρατικός προϋπολογισμός (εκτελεσμένα αποτελέσματα)

Τα δεδομένα του ΑΕΠ δίνουν μία πρώτη εικόνα της δραματικής επιδείνωσης της κατάστασης της οικονομίας, αλλά στην ενότητα αυτή η μελέτη εστιάζεται περισσότερο στα οικονομικά του κράτους. Το κράτος, στα πλαίσια των συμφωνιών με τους πιστωτές, έκανε σημαντικές μειώσεις στον κρατικό προϋπολογισμό. Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο (εκτελεσμένος) κρατικός προϋπολογισμός εκτός των τόκων είναι το συνολικό ποσό που διαθέτει το κράτος για τους πολίτες του υπό οποιαδήποτε μορφή (μισθοί, συντάξεις, πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων κλπ). Για την περίοδο 2003-2014 τα δεδομένα δίνονται στον πίνακα 1.2 και στο διάγραμμα 1.3 που ακολουθούν.

Έτος	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Δαπάνες εκτός τόκων	43.122	50.138	50.383	52.693	59.750	66.310	71.888	62.989	60.357	55.391	52.412	49.494
Έσοδα	39.881	42.055	44.760	48.685	51.777	55.322	50.586	53.929	53.932	51.497	51.519	50.020

Πίνακας 1.2 Έσοδα & δαπάνες (προ τόκων) προϋπολογισμού 2003-2014

Για τα έτη 2009 ως και 2014 ισχύει η αποκλιμάκωση των (μη χρηματοδοτικών) δαπανών του δημοσίου τις επιπτώσεις των οποίων θα διερευνήσουμε στη συνέχεια της μελέτης μας.

1.4 Προϋπολογισμός ανά τομέα

Παρακάτω θα μελετήσουμε τις περικοπές που έγιναν σε τομείς του κρατικού προϋπολογισμού με σημείο βάσης το έτος 2009 στο οποίο ο προϋπολογισμός όλων των υπουργείων (και τομέων) είχε την μέγιστη τιμή του. Ο προϋπολογισμός για λόγους εύκολης ανάγνωσης χωρίστηκε στους τομείς

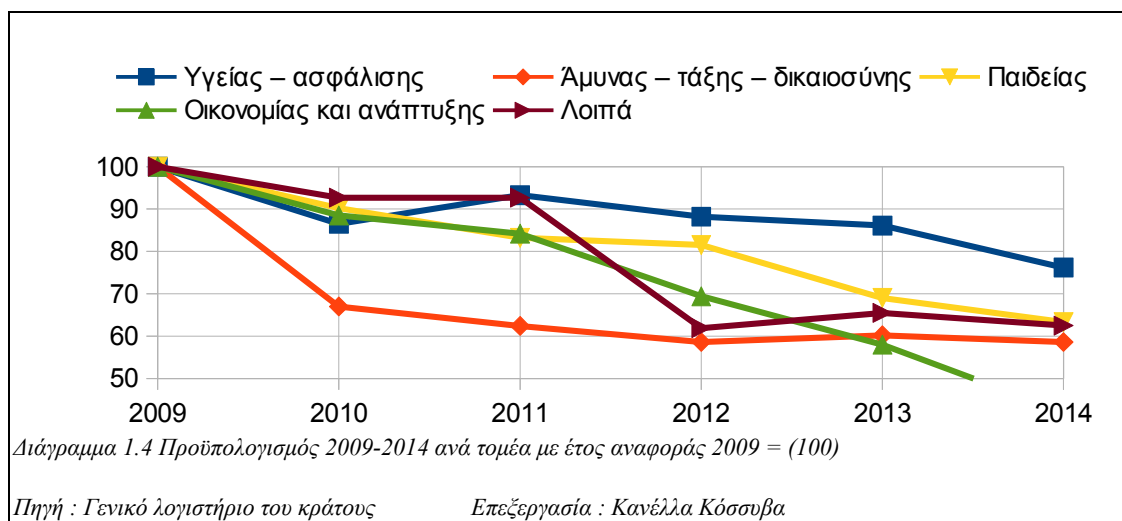
α) Υγείας – Ασφάλισης, β) Άμυνας, τάξης και δικαιοσύνης, γ) Παιδείας, δ) Οικονομίας & ανάπτυξης και ε) Λοιποί τομείς. Η ταξινόμηση των λογαριασμών του προϋπολογισμού σε κάποιον από τους πέντε παραπάνω τομείς δίνεται στο παράρτημα Α2

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Υγείας – ασφάλισης	22122	19139	20649	19517	19048	16852
Άμυνας – τάξης – δικαιοσύνης	9526	6381	5946	5582	5735	5578
Παιδείας	7131	6434	5930	5809	4921	4514
Οικονομίας και ανάπτυξης	5726	5068	4821	3971	3323	2410
Λοιπά	6183	5734	4775	3824	4047	3861

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Υγείας – ασφάλισης	100,00%	86,52%	93,34%	88,22%	86,10%	76,18%
Άμυνας – τάξης – δικαιοσύνης	100,00%	66,99%	62,42%	58,60%	60,20%	58,56%
Παιδείας	100,00%	90,23%	83,16%	81,46%	69,01%	63,30%
Οικονομίας και ανάπτυξης	100,00%	88,51%	84,19%	69,35%	58,03%	42,09%
Λοιπά	100,00%	92,74%	77,23%	61,85%	65,45%	62,45%

Πίνακας 1.3 Προϋπολογισμός 2009-2014 ανά τομέα

Πηγή : Γενικό λογιστήριο του κράτους Επεξεργασία : Κανέλλα Κόσσυβα

Με την πρώτη ματιά στα στοιχεία γίνεται φανερό πως ο τομέας που άντεξε περισσότερο από όλους είναι ο τομέας των δαπανών για υγεία και ασφάλιση. Μέσα στην 5ετία έχασε το 24% του προϋπολογισμού του. Αντίθετα ο τομέας των δαπανών για άμυνα-τάξη-δικαιοσύνη και ο τομέας χρηματοδότησης οικονομίας και ανάπτυξης έχασαν το 41% και το 58% (!) του προϋπολογισμού τους αντίστοιχα με την μείωση να γίνεται άμεσα στον

τομέα της άμυνα και σταδιακά στον τομέα της οικονομίας. Η παιδεία και τα λοιπά κινήθηκαν κινήθηκαν κάπου ανάμεσα στα δύο αυτά άκρα.

Μπορούμε επίσης να δούμε το συνολικό ποσό του προϋπολογισμού για τα 5 έτη για τους παραπάνω τομείς στον πίνακα 1.4 . Στην δεύτερη στήλη μπορούμε να δούμε πόση διαφορά θα υπήρχε εάν τα έτη 2010 ως 2014 ίσχυε ο (πλουσιοπάροχος) προϋπολογισμός του 2009. Η διαφορά αυτή ήταν συνολικά περίπου 60δισ€ και όπως ήταν φυσιολογικό δεν μοιράστηκε ισόρροπα σε όλους τους τομείς. Στην τρίτη στήλη βλέπουμε το μέσο ποσοτό περικοπών ανά τομέα.

	Δαπάνες	Περικοπές	Περικοπές%
Υγείας - ασφάλισης	95205	15405	14%
Άμυνας - τάξης - δικαιοσύνης	29222	18408	39%
Παιδείας	27608	8047	23%
Οικονομίας και ανάπτυξης	19593	9037	32%
Λοιπά	22241	8674	28%

Πίνακας 1.4 Αθροιστικές δαπάνες προϋπολογισμού 2010-2014 και ολικές περικοπές σε σχέση με 2009

Πηγή : Γενικό λογιστήριο του κράτους

Επεξεργασία : Κανέλλα Κόσσυβα

Σωστά ή λάθος από τις γιγάντιες περικοπές **διασώθηκε** η "ΥΓΕΙΑ-ΑΣΦΑΛΙΣΗ" με μέση περικοπή 5ετίας 14% ,**καταβαρθρωθήκαν** "ΑΜΥΝΑ-ΤΑΞΗ-ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ" και "ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΑΝΑΠΤΥΞΗ" με 39% και 32% αντίστοιχα ενώ μεταξύ "πατρικίων" και "πληβείων" στάθηκαν η "ΠΑΙΔΕΙΑ" και οι "ΛΟΙΠΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ" με 23% και 28% περικοπές αντίστοιχα.

Να σημειωθεί ότι όλα τα παραπάνω ποσά αφορούν στις δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού και δεν περιλαμβάνουν το πρόγραμμα των δημοσίων επενδύσεων ούτε τα έργα που χρηματοδοτήθηκαν από κοινοτικές δαπάνες. Στα ποσά αυτά υπάρχει μεγάλη διχογνωμία στο να ζυγιστούν οι δαπάνες και οι περικοπές γιατί και υπάρχουν πάρα πολλά αλληλοσυγκρουόμενα δεδομένα. Π.χ. Ο ηλεκτροφωτισμός σε μία κωμόπολη στον δρόμο που οδηγεί στο σχολείο δύσκολα θα καταγραφεί σαν δαπάνη για την παιδεία και αντίστοιχα η επισκευή ενός δρόμου που οδηγεί σε ένα στρατιωτικό αεροδρόμιο δεν καταγράφεται σαν δαπάνη για την άμυνα.

Στα πλαίσια αυτής της μελέτης δεν απαιτείται μεγαλύτερη εμβάθυνση στα στοιχεία αυτά. Μας αρκεί το απλό συμπέρασμα πως **η δημόσια χρηματοδότηση μειώθηκε αισθητά σε όλους τους τομείς και πως η παιδεία συγκριτικά με τους υπόλοιπους τομείς δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε αδικημένη ούτε όμως και ευνοημένη.** Έχοντας ήδη δει τις μειώσεις στον προϋπολογισμό για την παιδεία που σταδιακά έγιναν μεταξύ 2009 και 2014 στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα δούμε τις μεταβολές που η υποχρηματοδότηση αυτή έφερε στην παιδεία καθώς και τις επιπτώσεις αυτών των μεταβολών.

Κεφάλαιο 2^ο

Δημόσια χρηματοδοτούμενη εκπαίδευση :

Μεταβολές & επιπτώσεις.

Είδαμε από το προηγούμενο κεφάλαιο πως άμεσο αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης ήταν η δημιουργία ενός φτωχότερου κράτους δηλαδή ενός κράτους με μικρότερη δυνατότητα να διαθέτει πόρους για να καλύψει ουσιώδεις ανάγκες της Ελληνικής κοινωνίας. Η μείωση αυτή των διατιθέμενων πόρων είχε επιπτώσεις στην εύρυθμη λειτουργία του κάθε φορέα, ο οποίος κάλυπτε τις παραπάνω ανάγκες είτε αφορούν στην υγεία είτε στην ασφάλεια είτε στην παιδεία.

Η δυσκολία σε αυτό το σημείο δεν είναι η καταγραφή των μεταβολών αλλά η ανίχνευση της δυσδιάκριτης σχέσης αιτίου-αποτελέσματος που συνδέει τις μεταβολές με τις επιπτώσεις (με ένα απλό αλλά ακραίο παράδειγμα : πως η μείωση του μισθού των δασκάλων οδήγησε σε μείωση το ποσοστό των μαθητών που αρίστευσε στα μαθηματικά...)

2.1 Δημόσια χρηματοδότηση της παιδείας

Ας ξεκινήσουμε με τα θεμελιώδη : για να μελετήσουμε τις μεταβολές και επιπτώσεις της υποχρηματοδότησης της παιδείας ας δούμε πρώτα σε απόλυτους αριθμούς αυτή καθαυτή την υποχρηματοδότηση. Στον πίνακα 2.1 δίνεται ο εκτελεσμένος προϋπολογισμός για την παιδεία καθώς και οι συνολικοί πόροι που διατέθηκαν για την εκπαίδευση τα έτη 2005 ως 2013.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ΑΕΠ	199,15	217,83	232,83	242,10	237,43	226,21	207,75	194,20	182,44
Δαπάνες για εκπαίδευση	6,81	7,30	7,55	8,32	8,06	7,75	6,62	6,14	5,83
Ποσοστό δαπανών εκπ./ΑΕΠ	3,42%	3,35%	3,24%	3,44%	3,39%	3,43%	3,19%	3,16%	3,20%

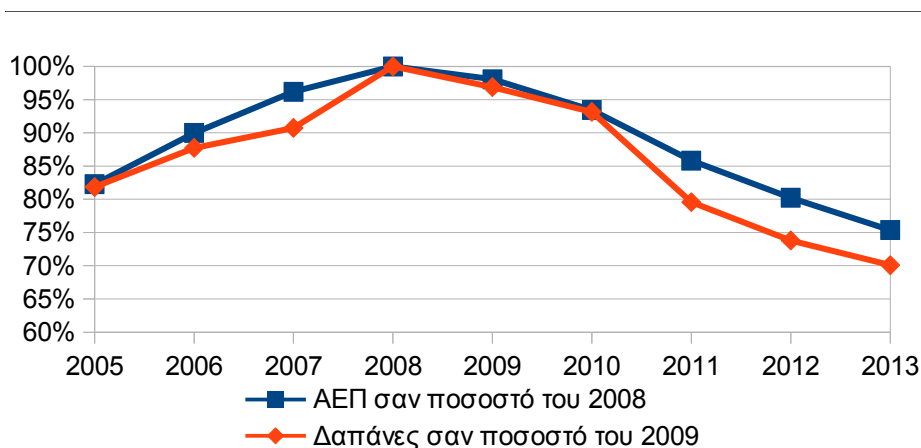
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ΑΕΠ σαν ποσοστό του 2008	82,3%	90,0%	96,2%	100,0%	98,1%	93,4%	85,8%	80,2%	75,4%
Δαπάνες σαν ποσοστό του 2008	81,9%	87,7%	90,7%	100,0%	96,9%	93,1%	79,6%	73,8%	70,1%

Πίνακας 2.1 ΑΕΠ & Δαπάνες εκπαίδευσης 2005-2013 σε δις Ευρώ και σαν ποσοστό του 2008

Πηγή ΕΛΣΤΑΤ - *Επεξεργασία Κανέλλα Κόσσυβα*

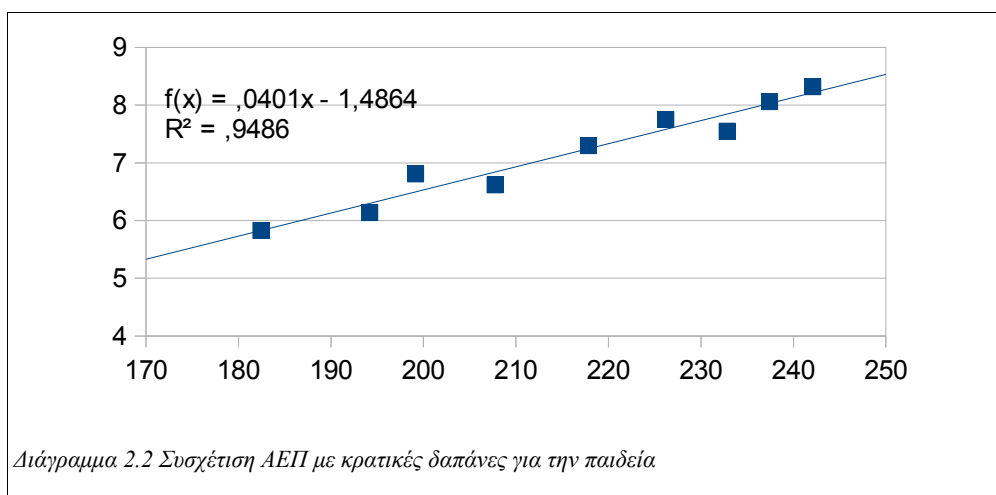
Αυτό που αξίζει να σημειωθεί από τα καταγεγραμμένα στοιχεία είναι πως τα έτη με θετικό πρόσημο ανάπτυξης, με εξαίρεση μόνο το 2008, οι δαπάνες για την εκπαίδευση αυξάνονται με μικρότερο ρυθμό από ότι αυξάνεται το ΑΕΠ, ενώ στα έτη με αρνητικό πρόσημο οι δαπάνες για την εκπαίδευση αποκλιμακώνονται

ταχύτερα από το ΑΕΠ. Αυτό φαίνεται παραστατικά στο διάγραμμα 2.1 που ακολουθεί.

Διάγραμμα 2.1 Ολικές δαπάνες για την παιδεία σε σχέση με ΑΕΠ 2005~2013

Το σημαντικότερο δεδομένο που προκύπτει με βάση αυτή την πρώτη ανάγνωση των δεδομένων είναι μεταξύ 2008 και 2013 το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 25% και η δημόσια χρηματοδότηση της εκπαίδευσης μειώθηκε κατά 30%.

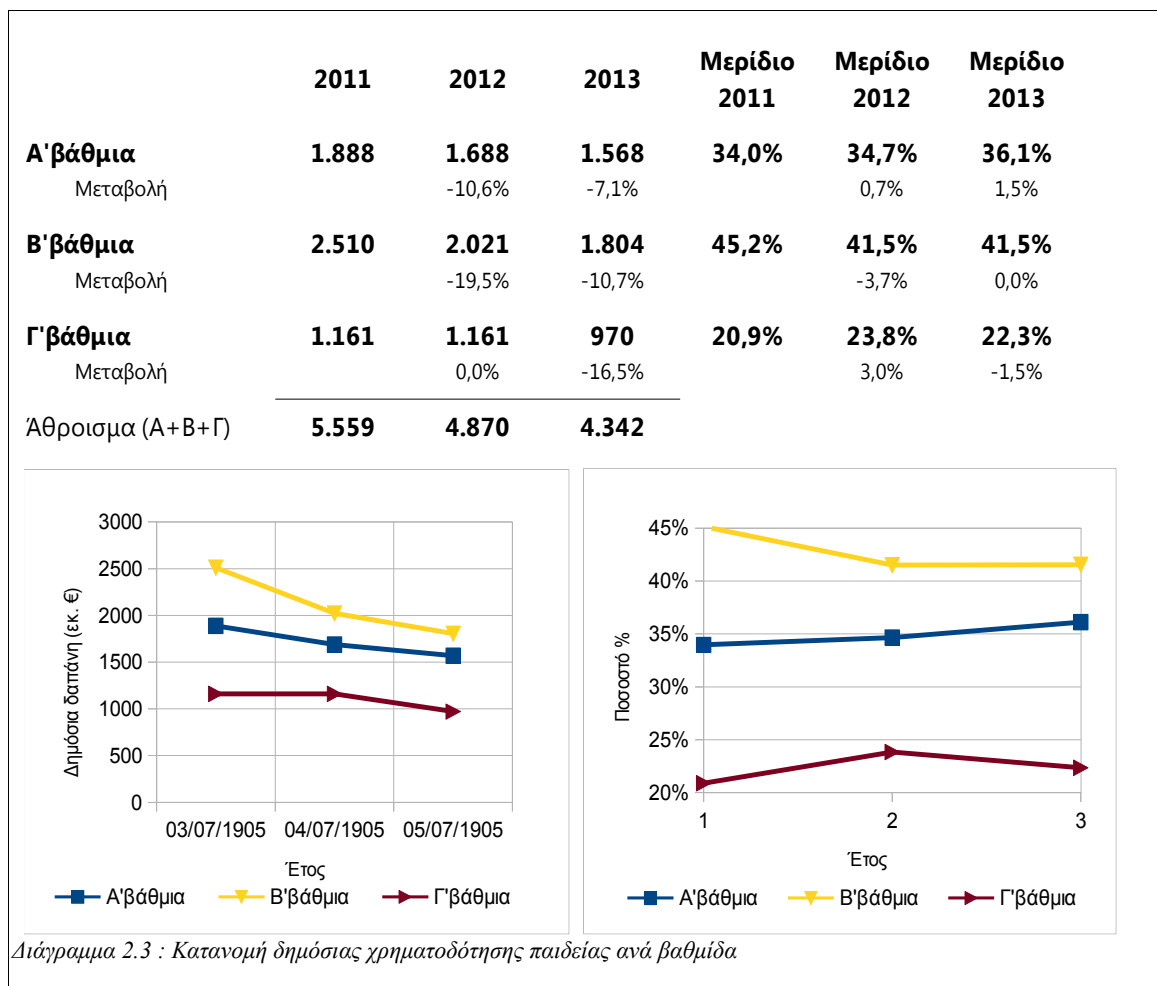
Διάγραμμα 2.2 Συσχέτιση ΑΕΠ με κρατικές δαπάνες για την παιδεία

Στο διάγραμμα 2.2 φαίνεται η συσχέτιση ΑΕΠ με δαπάνες για την παιδεία. Η συσχέτιση δίνει συντελεστή pearson $R=0,974$ (=απόλυτη συσχέτιση). Το εντυπωσιακό στην συσχέτιση είναι ότι οι δαπάνες για την εκπαίδευση προαποφασίζονται από την κυβέρνηση πριν από το εκάστοτε έτος, ενώ το ΑΕΠ προκύπτει (από τις συνθήκες της οικονομίας) ένα χρόνο αργότερα! Επειδή μάλιστα με βάση την κοινή λογική το αίτιο προηγείται χρονικά του αποτελέσματος, θα πρέπει να ονομαστεί ανεξάρτητη μεταβλητή **οι δαπάνες για την παιδεία** και η εξαρτημένη μεταβλητή **το ΑΕΠ**. Φυσικά και θα ήταν αναμενόμενη μία αντιστοιχία του εισοδήματος που δημιουργούν οι πολίτες και οι επιχειρήσεις της χώρας με τα

ποσά που δαπανά το κράτος αλλά όχι 97.4% συντελεστή συσχέτισης.

2.2 Δημόσια χρηματοδότηση Α'βάθμιας εκπαίδευσης

Έγκυρα στοιχεία για τον ακριβή επιμερισμό των δαπανών της δημόσιας εκπαίδευσης ανά βαθμίδα δυστυχώς δεν υπάρχουν εκτός από τα 4 τελευταία χρόνια της μελέτης (2010-2013). Στον πίνακα 2.3 δίνεται η κατανομή της συνολικής χρηματοδότησης της παιδείας ανά βαθμίδα, μαζί με τις μεταβολές και σε απόλυτες τιμές και σε ποσοστιαία κατανομή.

Η εικόνα που παίρνουμε από τα στοιχεία αυτά είναι πως οι διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης "χτυπήθηκαν" διαφορετικά μεταξύ τους και οι δαπάνες για την Α'βάθμια εκπαίδευση είχαν μικρότερη μείωση σε σχέση με τις υπόλοιπες δαπάνες. Χαμένος στην περίπτωση αυτή ήταν η Β'βάθμια εκπαίδευση η οποία εκτός από τις γενικές μειώσεις της χρηματοδότησης είδε και το ποσοστό της στη συνολική δαπάνη να μειώνεται κατά 3,7% προς όφελος της Α'βάθμιας (2,1%) και της Γ'βάθμιας (1,6%)

Η επόμενη πληροφορία που μας αφορά είναι ο συνολικός αριθμός μαθητών και εκπαιδευτικών στην δημόσια Α'βάθμια εκπαίδευση ώστε να υπάρχει εικόνα της δαπάνης ανά μαθητή και ανά εκπαιδευτικό, καθώς και την αναλογία μαθητών ανά

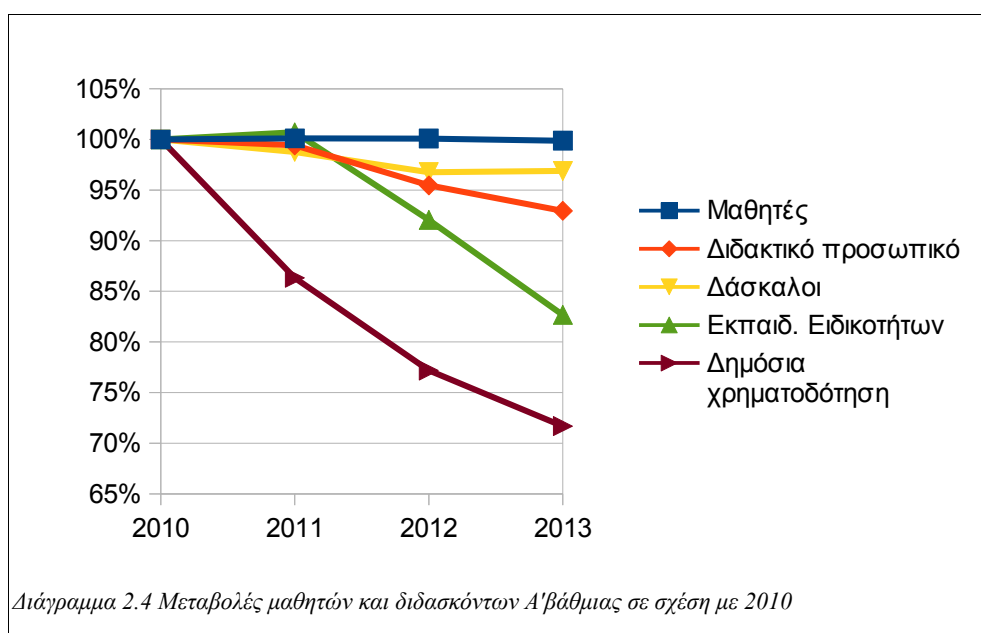
εκπαιδευτικό που είναι και ένας από τους δείκτες “ποιότητας” της εκπαίδευσης. Οι πληροφορίες αυτές δίνονται συγκεντρωμένες στον πίνακα 2.2 που ακολουθεί.

Έτος	2010	2011	2012	2013
Μαθητές δημόσιων δημοτικών	589578	590203	590070	588832
Διδακτικό προσωπικό δημ. Δημοτικών	66409	66018	63396	61726
Δάσκαλοι δημ. Δημοτικών σχολείων	48037	47441	46483	46538
Αριθμός τμημάτων	37494	37105	36709	36796
Εκπαιδ. Ειδικοτήτων δημοτικών	18372	18577	16913	15188
Μαθητές ανά τμήμα	15,7	15,9	16,1	16,0
Μαθητές ανά δάσκαλο	12,3	12,4	12,7	12,7
Μαθητές δημόσιων νηπιαγωγείων	147606	154217	154396	155541
Διδακτικό προσωπικό δημ. Νηπιαγωγείων	13258	13278	13320	13155
Μαθητές ανά Νηπιαγωγό	11,1	11,6	11,6	11,8

Πίνακας 2.2 Βασικά μεγέθη πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 2010-2013

Στον παραπάνω πίνακα βλέπουμε πως ο αριθμός των μαθητών, των δασκάλων και των τμημάτων είναι σε γενικές γραμμές σταθερός. Αυτό φαίνεται στον δείκτη μαθητών ανά δάσκαλο ή ανά τμήμα, ο οποίος, σε μία τετραετία που η δημόσια χρηματοδότηση μειώθηκε δραστικά, παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητος : στα δημοτικά σχολεία αύξηση 2,4% στα νηπιαγωγεία αύξηση 6,3%

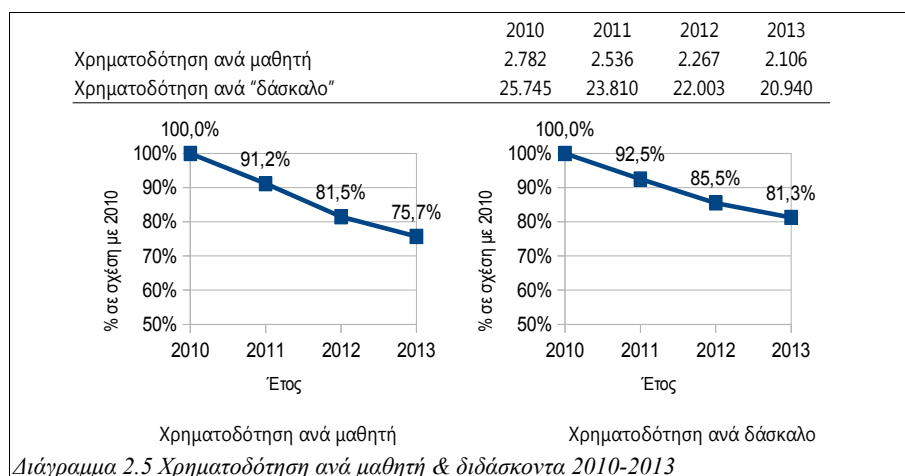
Το επόμενο διάγραμμα μας δίνει μία λεπτομερέστερη εικόνα των μεταβολών μιας και παρουσιάζει τις τιμές με έτος βάσης το 2010 (=100%).

Ο δείκτης μαθητές ανά δάσκαλο έμεινε σχεδόν αμετάβλητος γιατί ο αριθμός των δασκάλων μειώθηκε ελάχιστα (-3%). Μεγάλη ήταν η μείωση του αριθμού των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων (-17). Κανένα από τα δύο ποσά φυσικά δεν συγκρίνεται με το ποσοστό μείωσης της δημόσιας χρηματοδότησης στο ίδιο διάστημα. Όπως

Θα δούμε παρακάτω η κύρια μείωση της χρηματοδότησης είναι στην **μισθοδοσία ανά εκπαιδευτικό** και όχι στον **αριθμό των εκπαιδευτικών**.

Στα επόμενα δύο διαγράμματα δίνεται η δημόσια χρηματοδότηση ανά διδάσκοντα και ανά μαθητή την τετραετία 2010~2013.

Η μείωση ανά μαθητή φαίνεται ποσοστιαία να είναι μεγαλύτερη από την μείωση ανά δάσκαλο. Αυτό εξηγείται έχοντας κατά νου πως ο αριθμός των μαθητών έχει μείνει αμετάβλητος ενώ ο αριθμός των εκπαιδευτικών έχει μειωθεί. Μην ξεχνάμε όμως ότι μείωση υπάρχει στον αριθμό των εκπαιδευτικών των ειδικοτήτων (~17%) και σχεδόν όχι στον αριθμό των δασκάλων (~3%).

2.3 Μειώσεις δαπανών πρωτοβάθμιας ανά είδος δαπάνης.

Η χρηματοδότηση της εκπαίδευσης άσχετα από βαθμίδα, είναι το άθροισμα τριών βασικών επιμέρους ποσών : α) Η μισθοδοσία του διδακτικού και μη προσωπικού, β) Η κάλυψη των λειτουργικών δαπανών, και γ) Οι επενδύσεις κεφαλαίου. Στο διάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται για τα έτη 2010 και 2013 η ποσοστιαία αναλογία και το απόλυτο ποσό της κάθε επιμέρους δαπάνης.

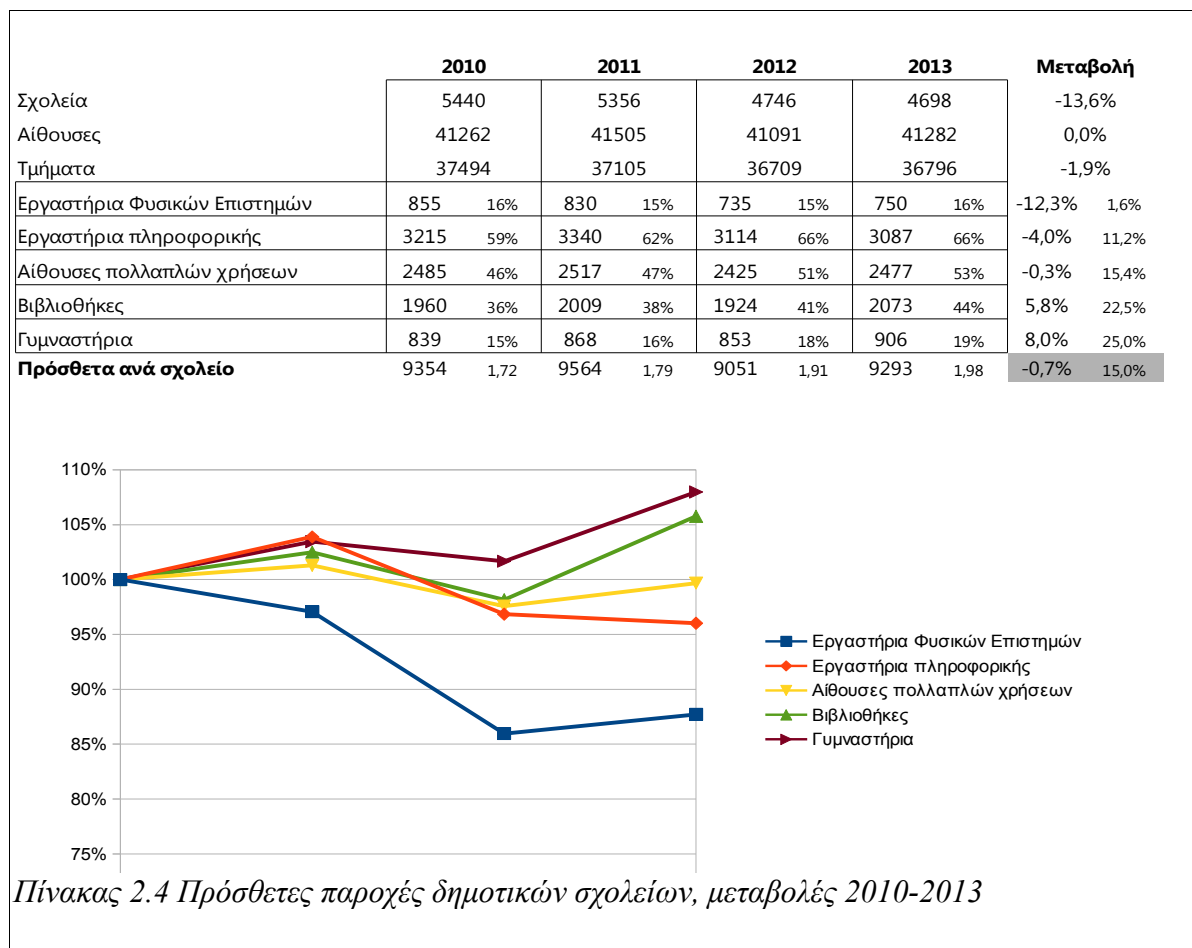
	2010	2013	Μεταβολή
Σύνολο	2.051	1.568	-23,5%
Μισθοδοσία	1.409	1.101	-21,9%
	68,7%	70,2%	
Λειτουργικά	396	321	-18,9%
	19,3%	20,5%	
Επενδύσεις	246	146	-40,7%
	12,0%	9,3%	

Πίνακας 2.3 Περικοπές δαπανών Α'βάθμιας ανά είδος.

Από τον παραπάνω πίνακα μπορούμε να δούμε ότι η μείωση για την μισθοδοσία ήταν 21,9% και εξηγείται κατά ένα μέρος από την γενική μείωση μισθών στο δημόσιο και κατά ένα μέρος από την μείωση του προσωπικού (κυρίως

αναπληρωτών και ειδικοτήτων).

Την μείωση των λειτουργικών δαπανών (μαζί και με τις επενδυτικές δαπάνες) μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα μελετώντας τα στοιχεία των δημοτικών σχολείων της περιόδου αυτής τα οποία δίνονται στον πίνακα 2.4 που ακολουθεί.

Πρώτα από όλα βλέπουμε ότι ο αριθμός των σχολείων μειώθηκε κατά 742 (ποσοστό 13,6%). Με αυτό είναι εύκολα κατανοητό πόσο εφικτή είναι η μείωση των λειτουργικών δαπανών κατά 18,9%. Στα επιμέρους στοιχεία βλέπουμε μία εικόνα βελτίωσης των στοιχείων για τις πρόσθετες παροχές που έχουν τα σχολεία. Παράδειγμα μέσα σε μία τριετία το ποσοστό των σχολείων που διέθεταν αίθουσα πολλαπλών χρήσεων από 46% ανέβηκε στο 53%. Όμως η πραγματικότητα είναι ότι ο αριθμός αυτών των αιθουσών παρέμεινε σταθερός (το κλάσμα άλλαξε επειδή μειώθηκε ο παρονομαστής δηλαδή και πάλι ο αριθμός των σχολείων).

Μεγάλη μείωση (12,3%) όπως φαίνεται και στο διάγραμμα έχει ο αριθμός των εργαστηρίων φυσικών επιστημών, ενώ οι υπόλοιπες πρόσθετες παροχές σε γενικές γραμμές έχουν μικρή μείωση ή μικρή αύξηση. Και πάλι η μείωση του αριθμού των σχολείων δείχνει μία επίπλαστη βελτίωση της πραγματικότητας.

Από την άλλη, ο αριθμός των αιθουσών παρέμεινε αμετάβλητος παρά την

μείωση του αριθμού των σχολείων. Συνοψίζοντας όλες τις παρατηρήσεις, έκλεισαν πολλές μικρές σχολικές μονάδες (παλιές και χωρίς πρόσθετες παροχές) και το κενό καλύφθηκε με ελάχιστες νέες και με παροχές. Έτσι είναι δυνατόν να επιτευχθεί μεγάλη μείωση επενδύσεων & λειτουργικών δαπανών χωρίς οι δείκτες να χειροτερεύσουν αισθητά.

Ακόμα όμως και σε συνθήκες κρίσης οι δείκτες αυτοί για μία Ευρωπαϊκή χώρα του 21ου αιώνα είναι **απαράδεκτοι**. Το ποσοστό των σχολείων που να έχει τουλάχιστον εργαστήριο πληροφορικής και έστω ψηφιακή βιβλιοθήκη όφειλε να είναι πάνω από 90% και αυτή είναι η πρώτη αστοχία της υποχρηματοδότησης.

Όλες οι υπόλοιπες περικοπές στηρίχθηκαν στην μείωση των μισθών των εκπαιδευτικών. Φαινομενικά αυτό δεν μπορεί να αντιστοιχιστεί με εκπαιδευτικά προβλήματα. Αυτή η σκέψη θα διαψευσθεί στο κεφάλαιο 5.3

Κεφάλαιο 3^ο

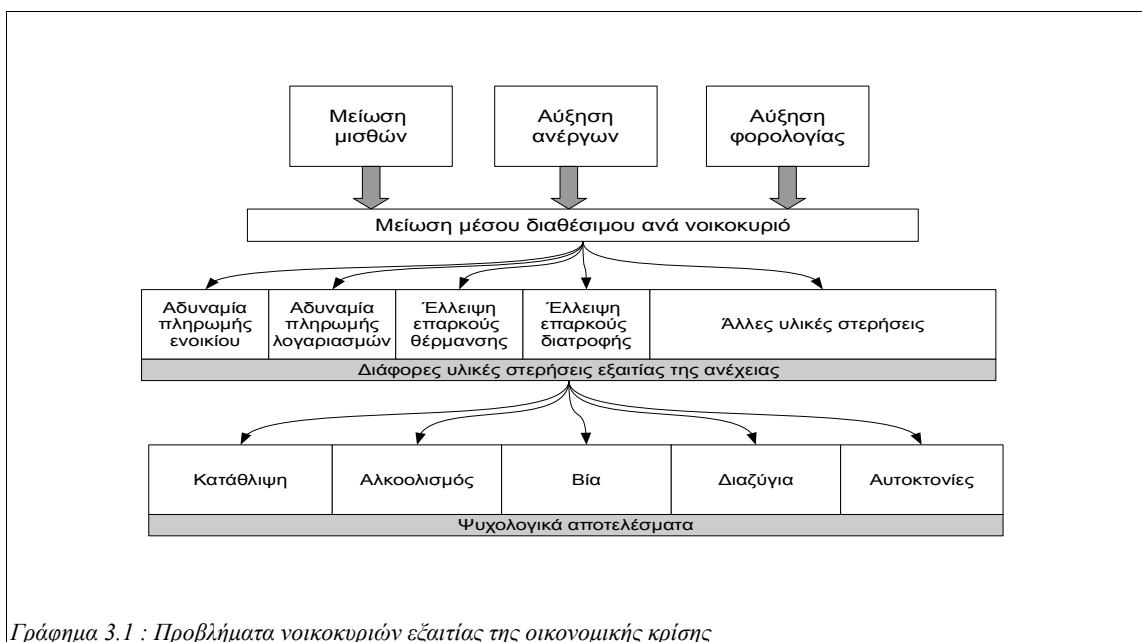
Φτωχοποίηση του Ελληνικού νοικοκυριού.

Στα προηγούμενα κεφάλαια μελετήσαμε τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στο κράτος και τις μεταβολές στην δημόσια χρηματοδότηση της παιδείας. Η κρίση φυσικά δεν επηρέασε μόνο το κράτος και τις παρεχόμενες από αυτό υπηρεσίες. Το σημαντικότερο από όλα είναι ότι επηρέασε όπως θα δούμε και την καθημερινότητα των νοικοκυριών.

Τρεις είναι οι βασικοί μηχανισμοί με τους οποίους επηρεάζεται το διαθέσιμο εισόδημα ενός νοικοκυριού : Το επίπεδο των μισθών, το ποσοστό της ανεργίας και η φορολόγηση. Όπως θα δούμε ξεχωριστά για κάθε έναν από τους τρεις τομείς στην 5ετία 2009~2013 υπάρχει σημαντική επιβάρυνση.

Όσο μειώνεται το μέσο διαθέσιμο εισόδημα ανά νοικοκυριό τόσο αυξάνει το ποσοστό των νοικοκυριών το οποίο είναι σε αδυναμία να καλύψει κάποιες από τις ανάγκες του. Από τις υλικές ανάγκες των νοικοκυριών που παρακολουθεί η Eurostat επιλέχθηκαν 4 αντιπροσωπευτικές για τις οποίες καταγράφηκαν διαχρονικά τα ποσοστά των νοικοκυριών που έχουν δυσκολία στην κάλυψη της συγκεκριμένης ανάγκης : α) αδυναμία στην πληρωμή ενοικίου, β) αδυναμία πληρωμής για επαρκή θέρμανση γ) αδυναμία πληρωμής λογαριασμών (ρεύμα, τηλέφωνο, ύδρευση, αέριο κλπ) και δ) αδυναμία πληρωμών για κανονική διατροφή.

Φυσικά η αυξημένη αυτή υλική στέρηση είχε δευτερογενώς και άλλες επιπτώσεις οι οποίες έχουν να κάνουν με τον ψυχικό και όχι με τον υλικό τομέα. Είναι λογικό να υποθέτουμε πως η ανεργία, η μείωση του εισοδήματος, η αύξηση των υλικών στερήσεων αυξάνουν : Τα νοικοκυριά που μέλος τους πάσχει από κατάθλιψη, την ενδοοικογενειακή βία, τον αλκοολισμό, την εγκατάλειψη, τα διαζύγια ακόμα και τις αυτοκτονίες. Δυστυχώς για τα περισσότερα από τα παραπάνω δεν υπάρχουν αξιόπιστα στατιστικά δεδομένα.

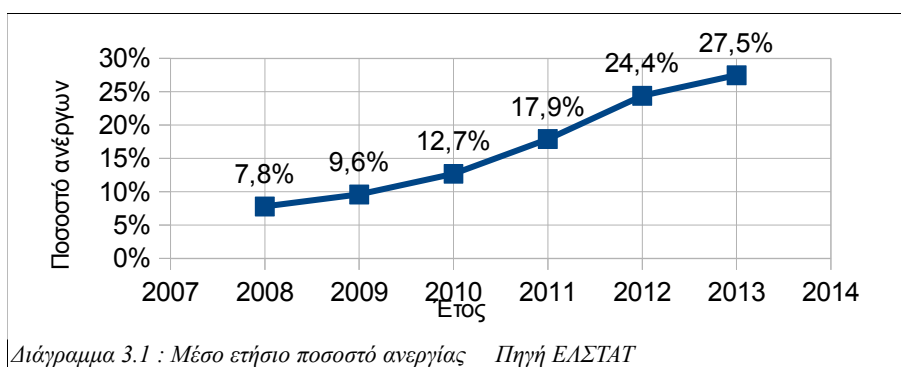

3.1 Μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος.

Όπως προαναφέρθηκε θα καταγραφεί παρακάτω ο μηχανισμός που προκάλεσε την μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος στα νοικοκυριά. Οι τρεις βραχίονες που προκάλεσαν την μείωση ήταν: α) Η αύξηση της ανεργίας, β) Η μείωση του επιπέδου των μισθών και γ) Η αύξηση της φορολογίας. Ας δούμε για κάθε μία από τις τρεις παραμέτρους τα λεπτομερή στοιχεία. Μπορούμε πλέον να πούμε ότι στα ελληνικά νοικοκυριά εργάζονται κατά μέσο όρο λιγότερα μέλη τα οποία έχουν μικρότερο εισόδημα και πληρώνουν περισσότερους φόρους.

3.1.1 Ανεργία

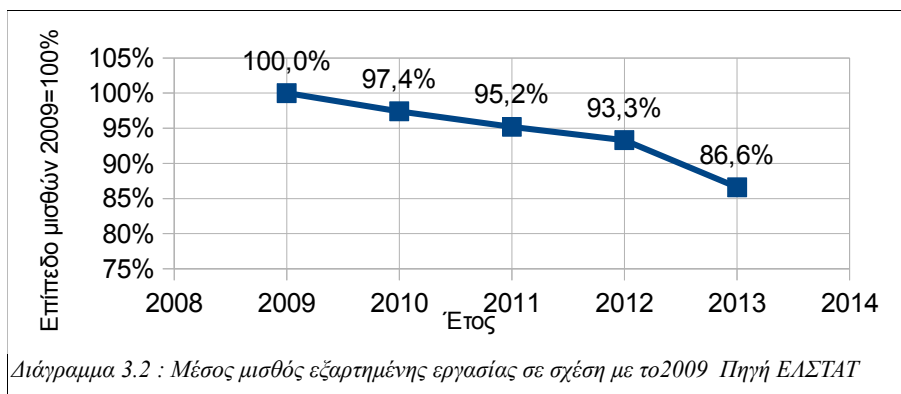
Το μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας δίνεται στο διάγραμμα 3.1 που ακολουθεί.

Πέρα από κάθε αμφισβήτηση, η ανεργία είναι η πρώτος και σπουδαιότερος παράγοντας που έκανε τα μέλη των Ελληνικών νοικοκυριών να υποφέρουν από την οικονομική κρίση. Ας μην ξεχνάμε ότι η έλλειψη εργασίας εκτός από την μείωση του εισοδήματος μειώνει την κοινωνικοποίηση του κάθε ατόμου και αυξάνει τα συναισθήματα απαξίωσης που οδηγούν σε ψυχολογικής φύσης προβλήματα τα οποία θα μελετηθούν στη συνέχεια.

3.1.2 Μείωση επιπέδου μισθών

Η ανεργία μας δείχνει φυσικά το ποσοστό των ατόμων που δεν έχουν εργασία άρα χάνουν εισόδημα. Όμως εισόδημα έχασαν και όσοι δεν έχασαν την εργασία τους λόγω της μείωσης του μέσου μισθού. Η σύγκριση του μέσου μισθού με έτος αναφοράς το 2009 (=100%) δίνεται στο διάγραμμα 3.2 που ακολουθεί.

Στο διάγραμμα παρατηρούμε πως η μείωση του μέσου μισθού είχε χαμηλό

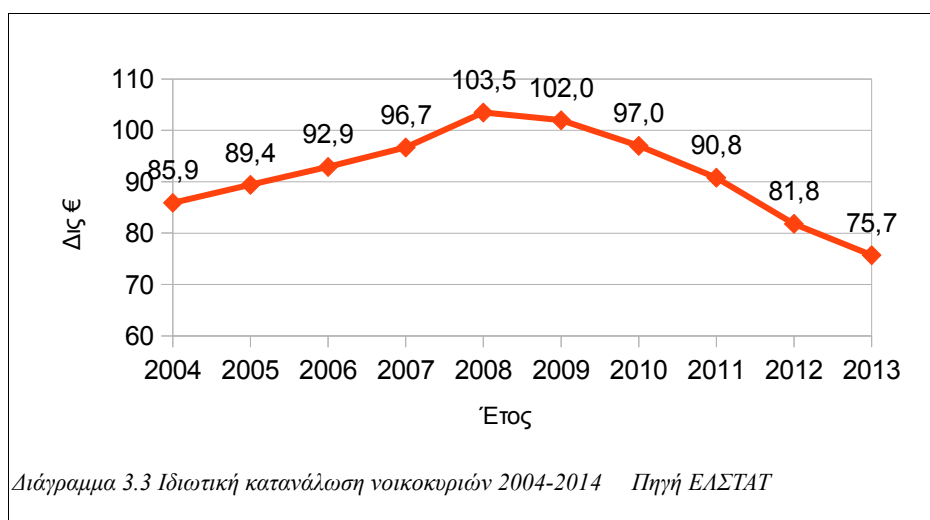
ρυθμό τα πρώτα χρόνια (απώλεια τριετίας 6,7%) ενώ το 2013 είχαμε μεγάλη μείωση (6,6% σε ένα χρόνο). Αξιολογώντας ταυτόχρονα τα δύο μεγέθη μπορούμε να πούμε ότι το 2011 ήταν η χρονιά της μεγάλης αύξησης της ανεργίας και την επόμενη χρονιά (2012) η χρονιά της μεγάλης μείωσης των μισθών. Να σημειωθεί πως τα παραπάνω αφορούν στη μείωση μισθών από εξαρτημένη εργασία. Αντίστοιχες μειώσεις (πιθανότατα και μεγαλύτερες είχαν και οι αγρότες, αυτοαπασχολούμενοι, ελεύθεροι επαγγελματίες) αλλά τα συγκεκριμένα στοιχεία είναι δυσκολότερο να συγκεντρωθούν για πολλούς λόγους μεταξύ των οποίων και η φοροδιαφυγή.

3.1.3 Αύξηση φορολογίας

Η αύξηση της φορολογίας είναι ο τρίτος παράγοντας ο οποίος μείωσε τα μέσο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Η παρακολούθηση όλων των μηχανισμών που αύξησαν την φορολογία, όπως τις αλλαγές στις κλίμακες φορολογίας, τις συνεχείς αλλαγές στην φορολόγηση ανά κατηγορία πηγής εισοδήματος, την μετάταξη ειδών σε κατηγορίες ΦΠΑ, την αλλαγή των κλιμάκων του ΦΠΑ, την θέσπιση νέων φόρων (όπως το τέλος ηλεκτροδοτούμενων ακινήτων μετέπειτα ΕΝΦΙΑ) και τόσων άλλων ξεφεύγει εντελώς από τα πλαίσια αυτής της μελέτης. Το σίγουρο είναι ότι το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών μειώθηκε και από την αύξηση της φορολογίας.

3.1.4 Μείωση ιδιωτικής κατανάλωσης

Συνέπεια των παραπάνω ήταν να μειωθεί το συνολικό ποσό που διέθεσαν τα νοικοκυριά για αγορές καταναλωτικών αγαθών και λήψη υπηρεσιών (η λεγόμενη συνολική ιδιωτική κατανάλωση). Τα ποσά αυτά δίνονται στο διάγραμμα 3.3 που ακολουθεί.

Στο διάγραμμα βλέπουμε την αθροιστική επίδραση στα νοικοκυριά όλων αυτών των παραμέτρων που αναλύθηκαν. Από το 2009 και στη συνέχεια η ολική ιδιωτική κατανάλωση μειώνεται με ρυθμό σχετικά σταθερό και σίγουρα μεγάλο.

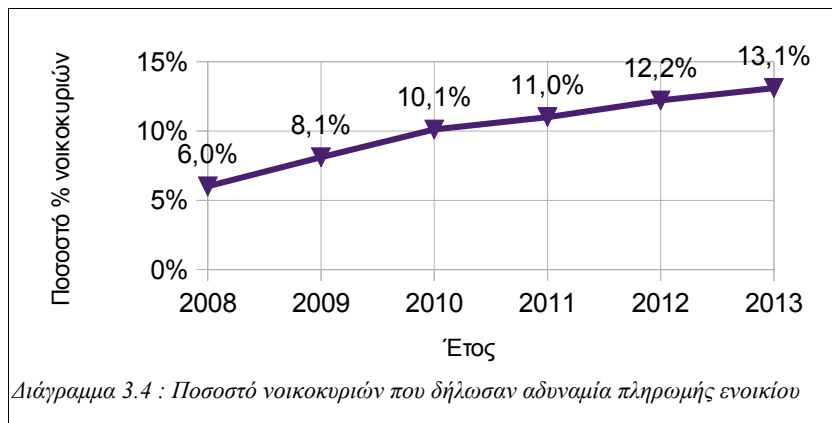
3.2 Αύξηση υλικών στερήσεων.

Η Ελληνική στατιστική αρχή καταγράφει στην ετήσια έρευνά της για τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών μία σειρά από παραμέτρους, όπως τις

συνθήκες στέγασης των ελληνικών νοικοκυριών, τα επίπεδα φτώχειας, τις αδυναμίες των νοικοκυριών να χρηματοδοτήσουν κάποιες από τις ανάγκες τους, το απαιτούμενο εισόδημα κάλυψης αναγκών και άλλα. Από αυτές τις παραμέτρους επιλέχθηκαν τέσσερις από τις βασικές ανάγκες, οι οποίες θα παρουσιαστούν στη συνέχεια : α) αδυναμία στην πληρωμή ενοικίου, β) αδυναμία πληρωμής για επαρκή θέρμανση γ) αδυναμία πληρωμής λογαριασμών (ρεύμα, τηλέφωνο, ύδρευση, αέριο κλπ) και δ) αδυναμία πληρωμών για κανονική διατροφή. Δεν αναγράφονται καθόλου εδώ οι περικοπές που έκαναν τα νοικοκυριά στην κάλυψη ιδιωτικά χρηματοδοτούμενων δαπανών για την παιδεία μιας και αυτές θα εξεταστούν στο επόμενο κεφάλαιο.

3.2.1 Αδυναμία στην πληρωμή ενοικίου

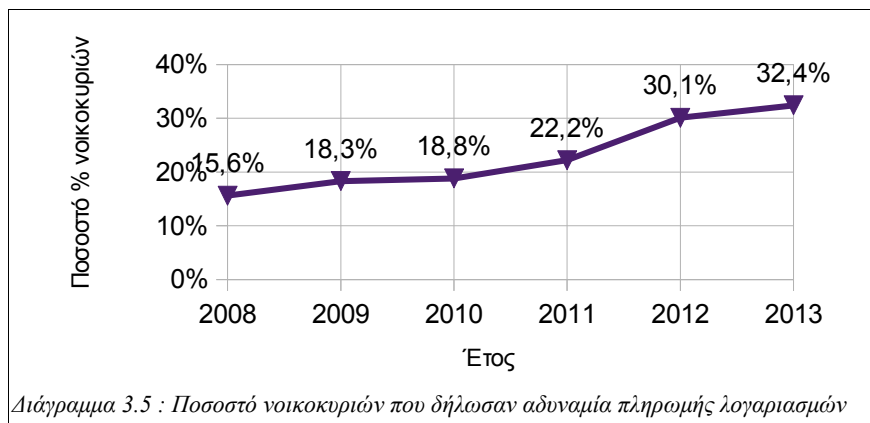
Στο διάγραμμα 3.4 που ακολουθεί καταγράφεται ο αριθμός των νοικοκυριών που στην ετήσια έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ δήλωσαν πως έχουν δυσκολία στην μηνιαία αποπληρωμή του ενοικίου τους.

Αυτό που παρατηρούμε είναι ότι το ποσοστό αυξάνεται σταθερά και ομαλά και μέσα στην 5ετία από 6% υπερδιπλασιάζεται σε 13,1%

3.2.2 Αδυναμία πληρωμής λογαριασμών (ρεύμα, τηλέφωνο, ύδρευση, αέριο)

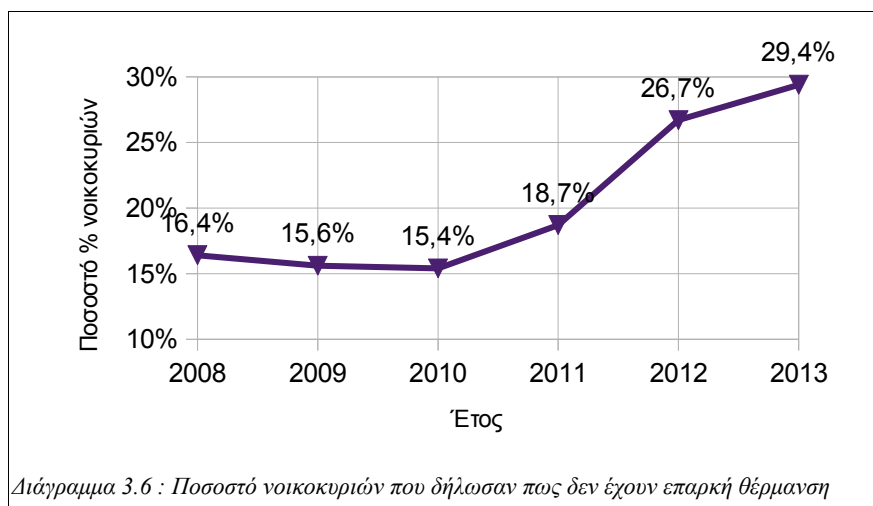
Στο διάγραμμα 3.5 που ακολουθεί καταγράφεται ο αριθμός των νοικοκυριών που στην ετήσια έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ δήλωσαν πως έχουν δυσκολία στην πληρωμή νοικοκυριών ηλεκτρισμού, ύδρευσης, τηλεφώνου, αερίου.

Αυτό που παρατηρούμε είναι πως η αύξηση ως το 2010 είναι σταδιακή και στη συνέχεια εκρηκτική. Από όλες τις καταγραφές υλικών στερήσεων είναι η "στέρηση" από την οποία υποφέρει το μεγαλύτερο ποσοστό νοικοκυριών.

3.2.3 Έλλειψη επαρκούς θέρμανσης

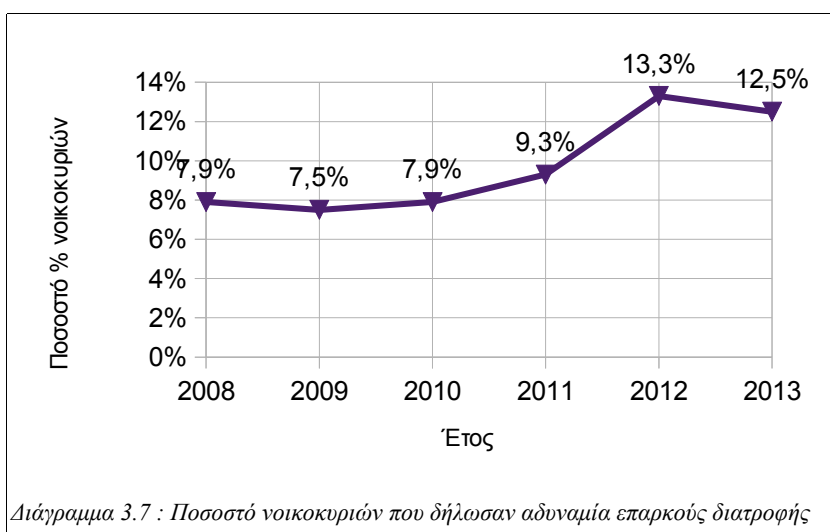
Στο διάγραμμα 3.6 που ακολουθεί καταγράφεται ο αριθμός των νοικοκυριών που στην ετήσια έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ δήλωσαν πως η θέρμανση της κατοικίας τους δεν είναι επαρκής για οικονομικούς λόγους.

Βλέπουμε εδώ ότι το ποσοστό τα δύο πρώτα χρόνια μειώθηκε αλλά στη συνέχεια η αύξηση ήταν δραματική. Μέσα σε τρία χρόνια σχεδόν διπλασιάστηκαν τα νοικοκυριά με ανεπαρκή θέρμανση.

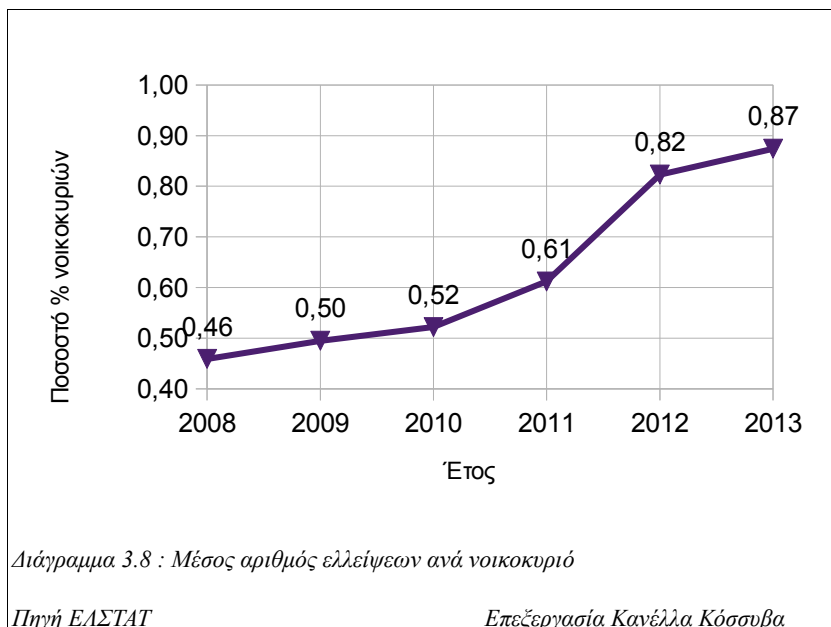
3.2.4 Έλλειψη επαρκούς διατροφής

Στο διάγραμμα 3.7 που ακολουθεί καταγράφεται ο αριθμός των νοικοκυριών που στην ετήσια έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ δήλωσαν δεν έχουν τη δυνατότητα επαρκούς διατροφής (όπως αυτή ορίζεται από την Eurostat)

Η έλλειψη επαρκούς διατροφής είναι ο πλέον δραματικός από τους 4 δείκτες υλικής στέρησης. Το ποσοστό τα πρώτα χρόνια παραμένει σταθερό και στη συνέχεια αυξάνεται με κορύφωση το 2012.

Ενδεικτικά στο επόμενο διάγραμμα (4.9) προσθέτουμε τα στοιχεία από τις 4 παραπάνω ελλείψεις ώστε να εμφανίζονται σε ένα μόνο διάγραμμα. Ο ορισμός (του αθροίσματος) στην περίπτωση αυτή "μέσος αριθμός ουσιωδών ελλείψεων από τις ανά νοικοκυριό". Μας χρησιμεύει σε μία οπτική αντίληψη της κλιμάκωσης των προβλημάτων. (Σημείωση Το σύστημα του αθροίσματος για όλα τα προβλήματα που καταγράφει το χρησιμοποιεί και η ΕΛΣΤΑΤ)

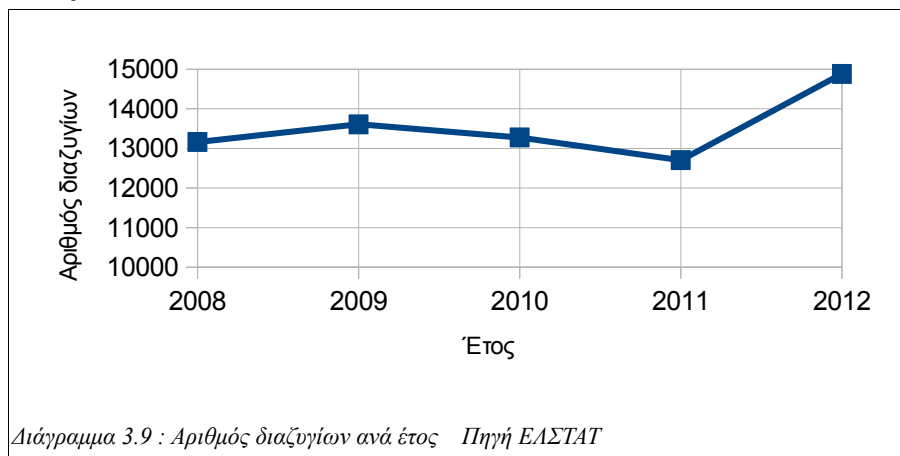

Τα ποσοστά σε όλους τους τομείς είναι μεγάλα και ντροπιαστικά για μία χώρα της Ευρωπαϊκής ένωσης του 21ου αιώνα. Έστω και μία από τις τέσσερις παραπάνω στερήσεις αντιμετωπίζουν πλέον (2013!) η μία στις δύο οικογένειες δηλαδή ξεφεύγοντας πολύ από τα συμβατικά θεσπισμένα όρια της φτώχειας.

3.3 Προβλήματα ψυχολογικής φύσης.

Δεν υπάρχουν δυστυχώς επίσημα δεδομένα που να δείχνουν τις συνέπειες στην ζωή των μελών των Ελληνικών νοικοκυριών που προήλθαν από ψυχολογικής φύσης αίτια. Μερικά υπάρχουν διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ (έκδοση η Ελλάδα με αριθμούς,) και για μερικά αναζητήθηκαν στοιχεία από άλλες έρευνες οι οποίες αναφέρονται στη συνέχεια. Τα δεδομένα που καταγράφηκαν αφορούν σε : διαζύγια, αλκοολισμό, ενδοοικογενειακή βία, κατάθλιψη, αυτοκτονίες.

Διαζύγια Ο αριθμός των διαζυγίων στη χώρα δίνεται στο διάγραμμα 3.9 που ακολουθεί. Στον πίνακα, εκτός από την αύξηση που σημειώνεται το 2012, δεν υπάρχει κανένα στοιχείο το οποίο να συνδέει τον αριθμό των διαζυγίων με τα προβλήματα της οικονομικής κρίσης. (Σημείωση : εκτός και εάν είναι πολλά τα ζευγάρια που διαλύονται **για οικονομικούς λόγους** αλλά δεν κινούν διαδικασίες για έκδοση διαζυγίου επίσης **για οικονομικούς λόγους**)

Ενδοοικογενειακή βία

Δεν υπάρχουν επίσημα καταγεγραμμένα συγκριτικά στοιχεία. **Τεκμαίρεται** πως έχουν αυξηθεί τα κρούσματα ενδοοικογενειακής βίας στα χρόνια της κρίσης και στον τομέα της κακοποίησης γυναικών αλλά και στον τομέα της κακοποίησης παιδιών.

Κατάθλιψη

Σε έρευνα του Ινστιτούτου / metron analysis που δημοσιεύτηκε τον Απρίλιο του 2015, η οποία είχε θέμα "Η υγεία στα χρόνια της κρίσης", σε ερώτηση εάν και πόσο μεταβλήθηκε η διάθεση και η ψυχική κατάσταση οι ερωτηθέντες απάντησαν σε κλίμακα : Καλύτερευσε 7%, Ούτε καλύτερη / ούτε χειρότερη 32%, Χειρότερευσε 38%, Χειρότερευσε πολύ 17% ΔΓ/ΔΑ 4%.

Αξιοσημείωτο είναι ότι στην συγκεκριμένη έρευνα στην ίδια ερώτηση υπήρχαν πολλές άλλες ερωτήσεις που αφορούσαν σε θέματα υγείας, φαρμάκων, κόστους πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, η απάντηση "Χειρότερευσε πολύ" είχε την μεγαλύτερη τιμή στην συγκεκριμένη ερώτηση από όλες τις άλλες ερωτήσεις. Το πλέον σημαντικό πόρισμα όμως αυτής της μελέτης είναι ότι η απάντηση "Χειρότερεψε" ή "χειρότερεψε πολύ" δόθηκε από όλα τα κοινωνικοοικονομικά επίπεδα.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων σε 5.000 άτομα, 18-74 ετών, μέσω συνεντεύξεων (Ιούλιος 2009 – Ιανουάριος 2010), βρέθηκε πως τα άτομα που αντιμετώπιζαν αυξημένες οικονομικές δυσκολίες διέτρεχαν 3 φορές μεγαλύτερο κίνδυνο να παρουσιάσουν

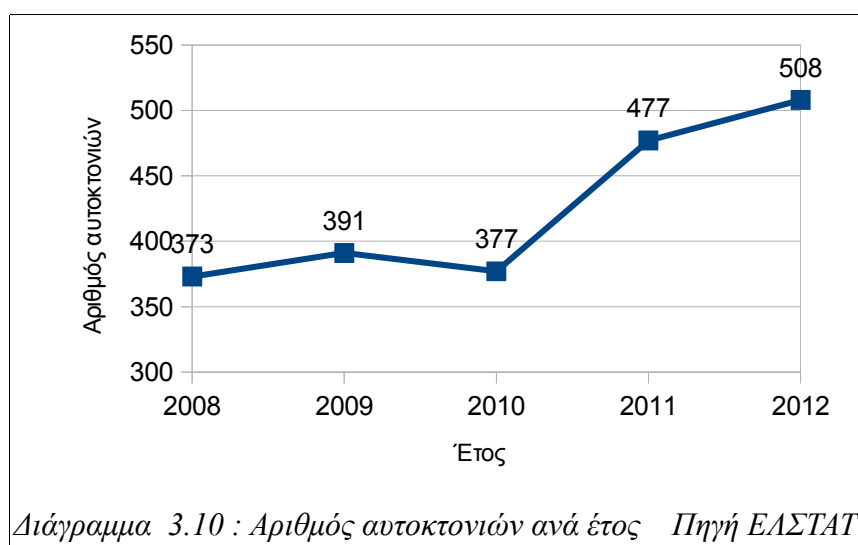
σοβαρή ψυχοπαθολογία. Οι εργαζόμενοι εμφάνιζαν τη χαμηλότερη συχνότητα σοβαρής ψυχοπαθολογίας, ενώ οι άνεργοι διέτρεχαν διπλάσιο κίνδυνο να την εμφανίσουν και ήταν 2,5 φορές πιο πιθανό να έχουν ιδέες αναξιοτήτας για τη ζωή.

Αλκοολισμός

Ανεξάρτητες και όχι επίσημες μελέτες δηλώνουν ότι ο αλκοολισμός έχει αυξηθεί κατά 50% στα έτη 2009-2013 αλλά δεν υπάρχει πρόσβαση στα δεδομένα και γιαυτό το στοιχείο αυτό απλώς αναγράφεται εδώ και μάλιστα με επιφύλαξη.

Αυτοκτονίες

Για τον αριθμό θανάτων από αυτοκτονίες υπάρχουν επίσημα στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ και δίνονται στο διάγραμμα 3.10 που ακολουθεί :

Το διάγραμμα μας δείχνει σαφή άνοδο του αριθμού των αυτοκτονιών στα χρόνια της κρίσης. Να σημειωθεί πως η ΕΛΣΤΑΤ είχε "κατηγορηθεί" για την μη δημοσίευση αυτών των στοιχείων και όταν πρωτοδημοσιεύτηκαν (2015) έγιναν και εκτενές θέμα συζήτησης στον τύπο.

Κλείνοντας με τον πλέον δυσάρεστο πίνακα το κεφάλαιο αυτό έχει δοθεί πλέον μια παραστατική εικόνα της δύσκολης θέσης που έχουν περιέλθει τα ελληνικά νοικοκυριά για κάποια από τα οποία μάλιστα η μεταβολή μπορεί να χαρακτηριστεί και τραγική.

Κεφάλαιο 4^ο

Ιδιωτικά χρηματοδοτούμενη εκπαίδευση : Μεταβολές & συνέπειες

Είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο τις επιπτώσεις που έφερε η οικονομική κρίση στα ελληνικά νοικοκυριά καταγράφοντας μεταβολές στην ανεργία, στην μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και της ιδιωτικής κατανάλωσης και άλλες παραμέτρους που καθορίζουν το βιοτικό επίπεδο ενός νοικοκυριού. Στο κεφάλαιο αυτό θα μελετήσουμε πως συμπεριφέρθηκαν τα ελληνικά νοικοκυριά μετά την μείωση του εισοδήματος τους ως προς τις δαπάνες τους για την χρηματοδότηση της εκπαίδευσης.

Ορισμοί όρων

Ιδιωτική χρηματοδότηση της εκπαίδευσης υπάρχει όταν δαπανώνται από τα νοικοκυριά πόροι :

- είτε επειδή δεν υπάρχει δημόσια χρηματοδότηση για την συγκεκριμένη βαθμίδα και είδος εκπαίδευσης (πχ. παιδικοί σταθμοί σε κάποιες περιοχές, μεταπτυχιακά προγράμματα, κάποιες ειδικότητες σε τεχνικές σχολές ή και σε ΙΕΚ στην μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση)
- είτε για να κάνουν αποτελεσματικότερες τις παρεχόμενες από το κράτος υπηρεσίες εκπαίδευσης (πχ. ιδιωτικά σχολεία, ιδιαίτερα μαθήματα ή φροντιστήρια για ξένες γλώσσες ή γενικών μαθημάτων ή ειδικών γνώσεων όπως πληροφορικής κλπ)

Με βάση τους παραπάνω ορισμούς, υπάρχουν αρκετές δαπάνες που, ενώ γίνονται με στόχο την εκπαίδευση, δεν καταγράφονται σαν τέτοιες, όπως οι δαπάνες που έχουν να κάνουν με αγορά βιβλίων ή και βοηθημάτων, οι δαπάνες που γίνονται για παρακολούθηση θεάτρου, επισκέψεις σε μουσεία και εκπαιδευτικές εκδρομές. Πληρέστερος όρος είναι οι δαπάνες για "σκιώδη εκπαίδευση", στις οποίες περιλαμβάνονται και τα παραπάνω με βάση τους ορισμούς που έδωσε σε μελέτη για λογαριασμό της γενικής διεύθυνσης εκπαίδευσης και πολιτισμού της Ευρωπαϊκής επιτροπής η NESSE (Network of Experts in Social Sciences of Education and Training) το 2011.

Σε κανέναν από τους δύο ορισμούς δεν περιλαμβάνονται σαν δαπάνες για την εκπαίδευση οι μεταβιβάσεις σε τρίτα νοικοκυριά (πχ. το ενοίκιο ενός φοιτητή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ο οποίος μένει σε σπίτι στην πόλη της σχολής του, η οποία είναι άλλη από την πόλη της οικογένειας). Μιας και η μελέτη αυτή επικεντρώνεται στα ζητήματα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης οι δαπάνες της "σκιώδους εκπαίδευσης" είναι αυτές οι οποίες προσμετρώνται και οι οποίες είναι οι ίδιες με αυτές που καταγράφει η Ελληνική στατιστική αρχή στις ετήσιες ΕΟΠ (Έρευνες οικογενειακών προϋπολογισμών).

4.1 Ολικές δαπάνες νοικοκυριών.

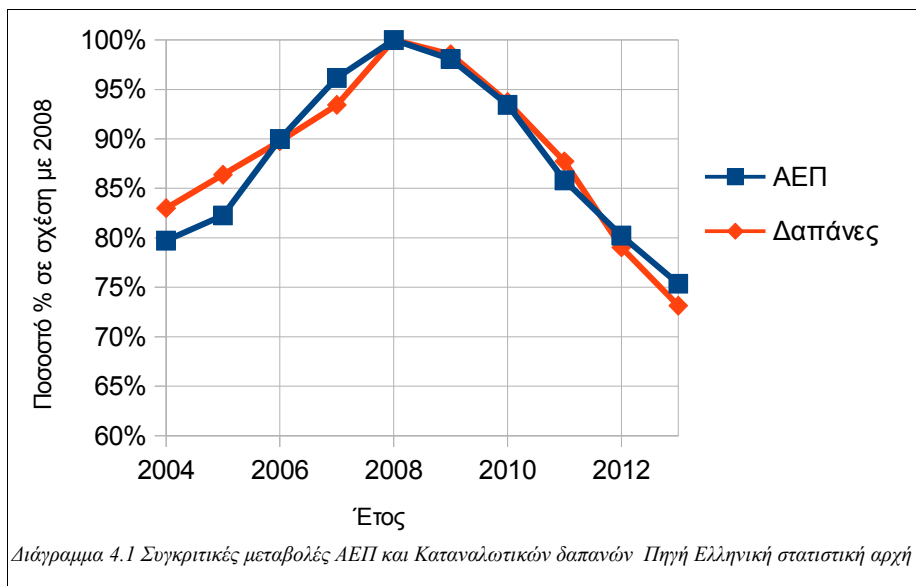
Θα ξεκινήσουμε χρησιμοποιώντας σαν αναφορά τον πίνακα 4.1 ο οποίος μας δίνει τις συνολικές δαπάνες για αγορά αγαθών και υπηρεσιών των Ελληνικών νοικοκυριών στα έτη 2004-2013.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Α.Ε.Π.	193,0	199,2	217,8	232,8	242,1	237,4	226,2	207,8	194,2	182,4
Δαπάνες νοικοκυριών	85,9	89,4	92,9	96,7	103,5	102,0	97,0	90,8	81,8	75,7

Πίνακας 4.1 ΑΕΠ & Δαπάνες Ελληνικών νοικοκυριών για αγαθά και υπηρεσίες : Πηγή Ελληνική στατιστική αρχή

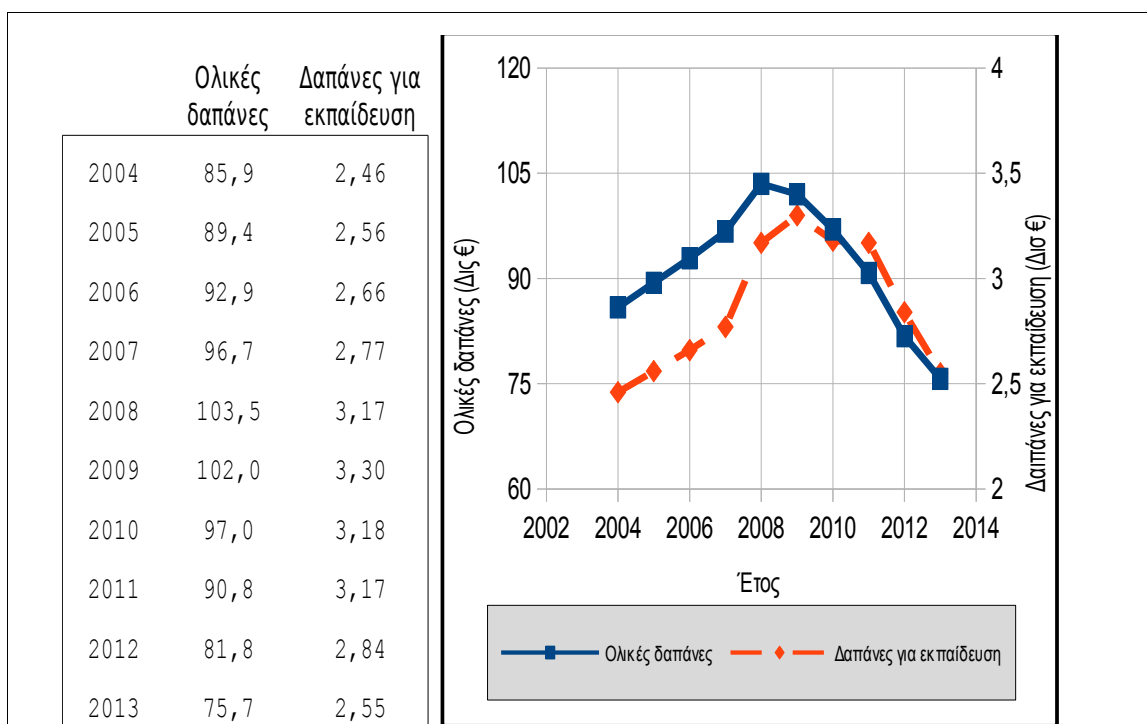
Το προφανές συμπέρασμα από μία πρώτη ανάγνωση του πίνακα είναι ότι όσο το ΑΕΠ ανέβαινε τόσο η κατανάλωση αυξανόταν και αντίστροφα. Μία πιο προσεκτική ματιά δείχνει ότι είναι διαφορετικός συγκριτικά ο ρυθμός στην άνοδο από ότι στην κάθοδο.

Αυτό φαίνεται καλύτερα στο διάγραμμα 4.1 που ακολουθεί το οποίο δείχνει άνοδο και κάθοδο για τα δύο μεγέθη σαν ποσοστό της μέγιστης τιμής (που είναι και στις δύο περιπτώσεις τα μεγέθη του 2008).

4.2 Δαπάνες νοικοκυριών για την εκπαίδευση.

Ας δούμε στη συνέχεια τις δαπάνες που αφορούν στην ιδιωτική χρηματοδότηση της εκπαίδευσης οι οποίες δίνονται στον πίνακα 4.2

Πίνακας 4.2 Ολικές δαπάνες & δαπάνες εκπαίδευσης Ελληνικών νοικοκυριών 2004-2013

Πηγή : Ελληνική στατιστική αρχή

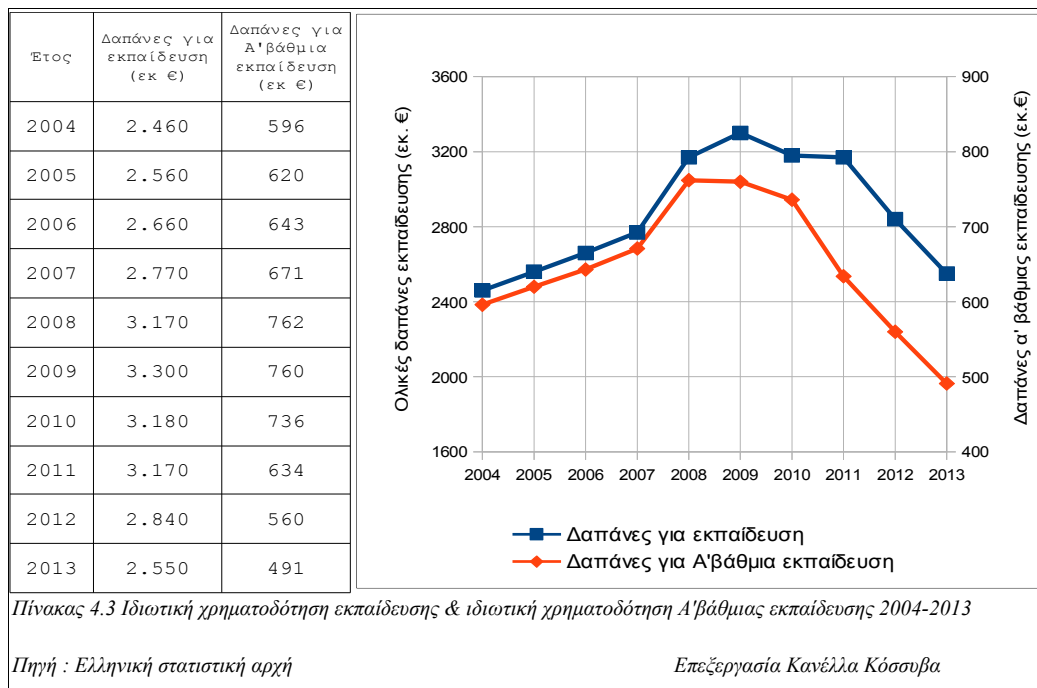
Επεξεργασία Κανέλλα Κόσσυβα

Μία παρατήρηση που μπορούμε να κάνουμε είναι ότι ενώ οι συνολικές δαπάνες αποκλιμακώνονται από το 2008 και μετά (όπως και το ΑΕΠ) οι ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση συνεχίζουν να αυξάνονται για ένα χρόνο ακόμη και μετά ακολουθούν και αυτές καθοδική πορεία. Η χρονική αυτή υστέρηση έχει να κάνει με την διαφορά του έτους στην οικονομία σε σχέση με το αντίστοιχο σχολικό έτος, το οποίο ξεκινά Σεπτέμβριο και ολοκληρώνεται στο επόμενο έτος. Έτσι η απόφαση πχ. να σταματήσει ένα παιδί να πηγαίνει σε ιδιωτικό σχολείο χαμηλώνει την οικογενειακή δαπάνη με καθυστέρηση, σε σχέση με περικοπές στον οικογενειακό προϋπολογισμό για αναψυχή.

Οι οικογενειακές δαπάνες για την εκπαίδευση επιμερίζονται ανάλογα με την βαθμίδα εκπαίδευσης. Οι δαπάνες για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, σαν ποσοστό των συνολικών ιδιωτικών δαπανών για εκπαίδευση, είναι σχετικά μικρό (20~25%) ενώ οι αντίστοιχες κρατικές δαπάνες αποτελούν σαφώς μεγαλύτερο ποσοστό. Είναι φανερό λοιπόν ότι το μέσο νοικοκυριό θεωρεί την χρηματοδότηση της Α'βάθμιας εκπαίδευσης **κυρίως κρατική υπόθεση** ακόμα και συγκριτικά με τις υπόλοιπες βαθμίδες. Επιπρόσθετα η καταναλωτική συμπεριφορά του μέσου νοικοκυριού, όπως θα δούμε παρακάτω, κατατάσσει την ιδιωτική χρηματοδότηση της Α'βάθμιας εκπαίδευσης σχεδόν στα "είδη πολυτελείας" και μάλιστα η αντίληψη αυτή γίνεται εντονότερη με το πέρασμα του χρόνου.

4.3 Δαπάνες νοικοκυριών για την Α'βάθμια εκπαίδευση.

Η συνολική δαπάνη των νοικοκυριών για αγορά αγαθών και υπηρεσιών Α'βάθμιας εκπαίδευσης δίνεται στον πίνακα 4.3 που ακολουθεί. Τα δεδομένα του παρακάτω πίνακα παρουσιάζουν ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο, ορατό και στην ανάλυση ανά κατηγορία δαπανών, το οποίο πρέπει να αναλυθεί, γιατί δίνει χρήσιμες πληροφορίες για την καταναλωτική συμπεριφορά των νοικοκυριών.

Παρατηρούμε δηλαδή πως ενώ οι ιδιωτικές δαπάνες για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση ανεβαίνουν (σχετικά) αργά στα χρόνια της ανόδου, η αποκλιμάκωσή τους είναι ραγδαία στα χρόνια της ύφεσης. Ακόμα και χωρίς την αριθμητική ανάλυση βλέπουμε πως το 2013 η ιδιωτική χρηματοδότηση της Α'βάθμιας εκπαίδευσης σε μία 10ετία μειώθηκε

από 596 εκ.€ σε 491 εκ.€ (-17,6%), ενώ οι συνολικές ιδιωτικές δαπάνες για τις υπόλοιπες βαθμίδες της εκπαίδευσης στην ίδια χρονική περίοδο αυξήθηκαν από 1864 εκ€ σε 2059εκ€ (αύξηση 10.5%).

Το προφανές συμπέρασμα είναι πως η μείωση του διαθέσιμου για δαπάνες εισοδήματος την χρονική περίοδο 2009~2013 που ακολούθησε την αύξηση των ετών 2004~2008 είχε σαν αποτέλεσμα τον ανακαθορισμό των προτεραιοτήτων στις δαπάνες ενός νοικοκυριού και ο μεγάλος χαμένος από αυτό τον ανακαθορισμό ήταν η ιδιωτική χρηματοδότηση της Α'βάθμιας εκπαίδευσης.

Για να παρακολουθηθεί με μεγαλύτερη λεπτομέρεια η συμπεριφορά των νοικοκυριών, υπολογίστηκε ο ρυθμός ανόδου των ολικών δαπανών για αγαθά και υπηρεσίες σε σχέση με τον ρυθμό ανόδου των δαπανών Α'βάθμιας εκπαίδευσης για το χρονικό διάστημα 2004~2008. Το ίδιο ακριβώς έγινε για τους ρυθμούς καθόδου στα έτη 2009~2013. Για τον υπολογισμό του ρυθμού ανόδου και καθόδου χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος ελαχίστων τετραγώνων.

Συνηθίζεται σε μελέτες για καταναλωτικές δαπάνες να γίνεται σύγκριση με το ΑΕΠ (ή ισοδύναμα με το κατά κεφαλήν εισόδημα). Το εισόδημα ενός νοικοκυριού διατίθεται, εκτός από την κατανάλωση, στην αποταμίευση, στην φορολόγηση και στην αγορά διαρκών αγαθών. Στην συγκεκριμένη μελέτη η σύγκριση με το εισόδημα θα ήταν προβληματική μιας και όπως έχει ήδη αναφερθεί η μείωση του ΑΕΠ συνοδεύτηκε από αύξηση των φόρων, μεταβολές στους δείκτες αποταμίευσης μείωση επένδυσης σε διαρκή αγαθά (πχ κατοικία) και έτσι η σύγκριση με το εισόδημα θα έδειχνε ακόμα δυσμενέστερη εικόνα. Άρα συγκρίνονται μόνο δαπάνες με δαπάνες.

Αξίζει να σημειωθεί εδώ πως ο λόγος sr (slope ratio) των δύο ρυθμών (είτε μιλάμε για την φάση ανόδου είτε για την φάση καθόδου) είναι ένας μετρήσιμος δείκτης της κατάταξης ενός αγαθού σε είδος "άμεσης ανάγκης" ή "είδος πολυτέλειας". Ο ορισμός του δείκτη sr δίνεται από το κλάσμα $sr = \frac{\text{Ρυθμός μεταβολής δαπάνης } A}{\text{Ρυθμός μεταβολής δαπάνης } B}$ και μία πιο αναλυτική εξήγηση της αξίας του δίνεται στο παράρτημα Α3.

Με βάση το παραπάνω θα εξεταστούν τα στοιχεία των δαπανών για αγαθά & υπηρεσίες Α'βάθμιας εκπαίδευσης συγκεντρωτικά αλλά και ξεχωριστά για κάθε μία από τις 4 μεγάλες επιμέρους υποκατηγορίες δαπανών δηλαδή: α) Δαπάνες για φροντιστήρια ξένων γλωσσών, β) Δαπάνες για δίδακτρα ιδιωτικών δημοτικών σχολείων, γ) Δαπάνες για βιβλία, σχολικά βοηθήματα & γραφική ύλη και δ) Δαπάνες για φροντιστήρια & ιδιαίτερα μαθήματα. Στην συνολική ιδιωτική χρηματοδότηση περιλαμβάνονται και δύο ακόμη κατηγορίες δαπανών, οι οποίες μαζί αποτελούν λιγότερο από το 2% του συνόλου, για τις οποίες η καταναλωτική συμπεριφορά των νοικοκυριών είναι διαφοροποιημένη (χωρίς όμως να επηρεάζει την γενικότητα των στοιχείων). Αυτές είναι οι δαπάνες για δίδακτρα σχολείων παιδιών ΑΜΕΑ καθώς και οι δαπάνες για σχολικές εκδρομές θέατρα και μουσεία.

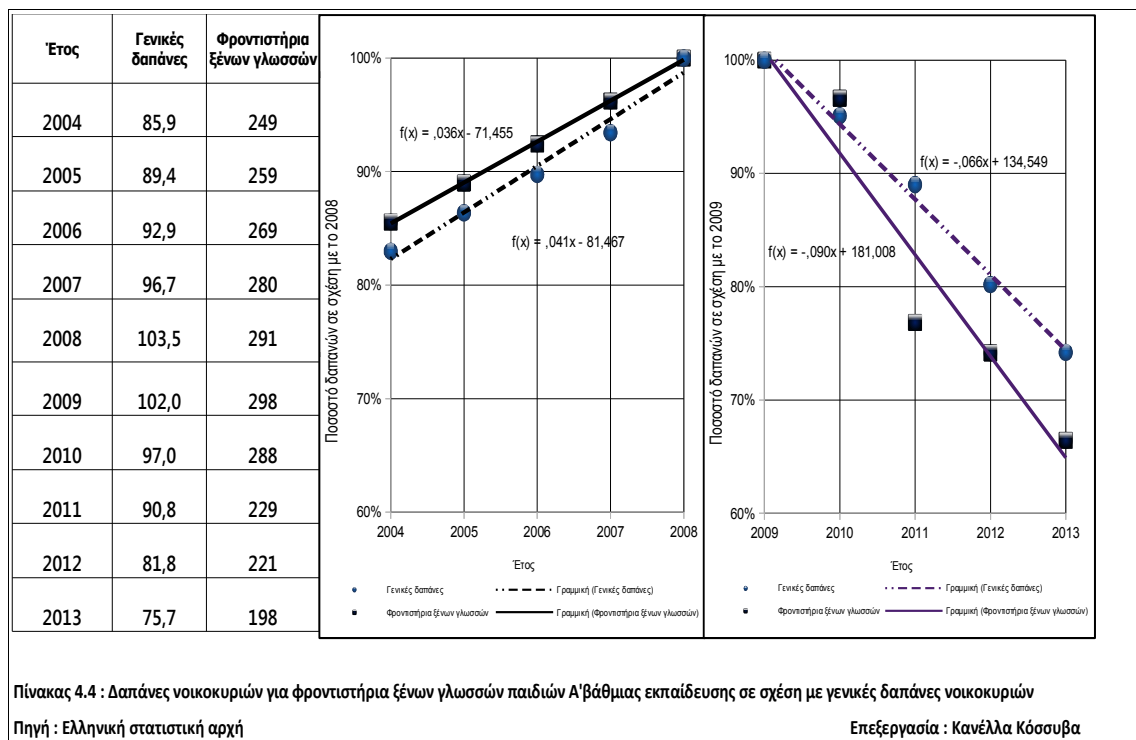
Για την 4η κατηγορία (φροντιστήρια & ιδιαίτερα) θα γίνει ειδική επεξήγηση του λόγου για τον οποίο παρουσιάζονται μαζί μιας και υπάρχουν διαθέσιμα ξεχωριστά δεδομένα.

4.3.1 Ανάλυση δαπανών για φροντιστήρια ξένων γλωσσών

Τα δεδομένα των ετήσιων δαπανών για φροντιστήρια ξένων γλωσσών δίνονται

στον πίνακα 4.4. Σε αυτόν παρατηρούμε ότι στην φάση της ανόδου (2004-2008) ο ρυθμός μεταβολής (κλίση της ευθείας) των δαπανών για φροντιστήρια ξένων γλωσσών (3,6%) είναι μικρότερος του ρυθμού ανόδου των συνολικών δαπανών (4.1%). Με λόγο ρυθμών (sr) 1.14 τα νοικοκυριά κατέτασαν τα φροντιστήρια ξένων γλωσσών στις **"μάλλον ουσιώδεις δαπάνες"**.

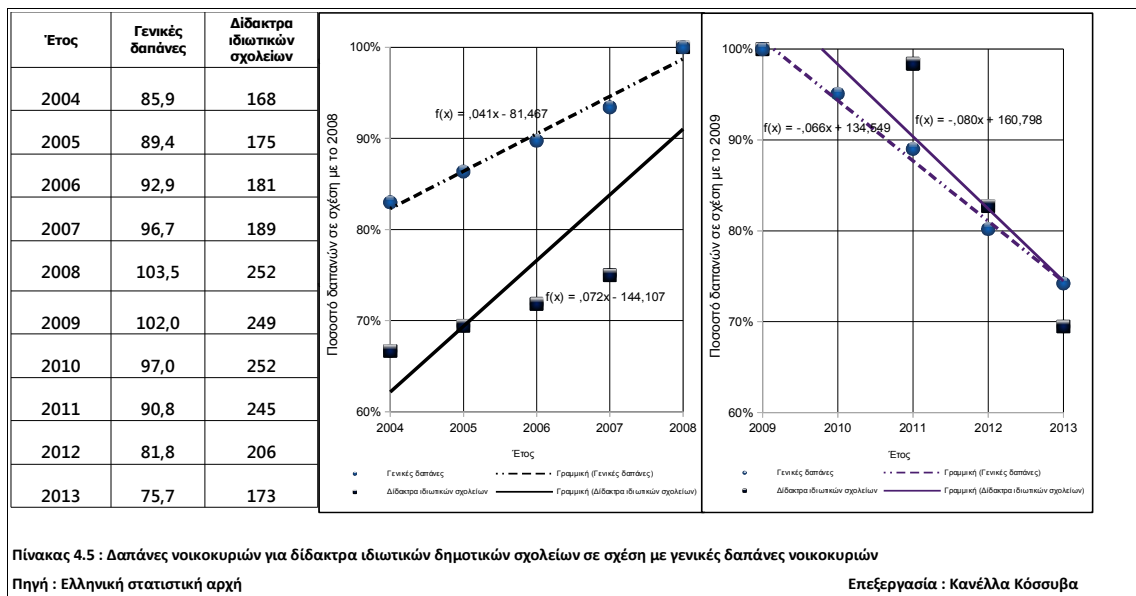
Στην φάση της καθόδου αντίθετα ο ρυθμός αποκλιμάκωσης είναι 9,0% δηλαδή μεγαλύτερος από τον ρυθμό μείωσης των μέσων δαπανών (6,6%). Η λόγος των δύο ρυθμών πέφτει στο 0.73 εντάσσοντας πλέον τις ξένες γλώσσες στις **"μάλλον περιττές δαπάνες"**.

4.3.2 Ανάλυση δαπανών για δίδακτρα ιδιωτικών δημοτικών σχολείων

Τα δεδομένα των ετήσιων δαπανών για δίδακτρα ιδιωτικών δημοτικών σχολείων δίνονται στον πίνακα 4.5 Σε αυτόν παρατηρούμε ότι στην φάση της ανόδου (2004-2008) ο ρυθμός μεταβολής των δαπανών για φοίτηση σε ιδιωτικά δημοτικά σχολεία (7,2%) είναι μικρότερος του ρυθμού ανόδου των συνολικών δαπανών (4.1%). Με αναλογία ρυθμών 0.57 τα νοικοκυριά κατέτασαν την φοίτηση σε ιδιωτικά δημοτικά σχολεία στις **"περιττές δαπάνες"**. Στην φάση της καθόδου αντίθετα ο ρυθμός αποκλιμάκωσης είναι 8,0% δηλαδή μεγαλύτερος από τον ρυθμό μείωσης των μέσων δαπανών (6,6%). Η μεταξύ τους αναλογία πέφτει στο 0.82 εντάσσοντας πλέον τα δίδακτρα ιδιωτικών σχολείων στις **"μάλλον περιττές δαπάνες"**.

Αξίζει να αναφερθεί εδώ και ο αριθμός μαθητών που φοιτούσαν σε ιδιωτικό δημοτικό σχολείο, ώστε να αξιολογήσουμε εάν η δαπάνη άλλαξε λόγω αλλαγής του μέσου κόστους ανά μαθητή ή λόγω του απόλυτου αριθμού μαθητών.

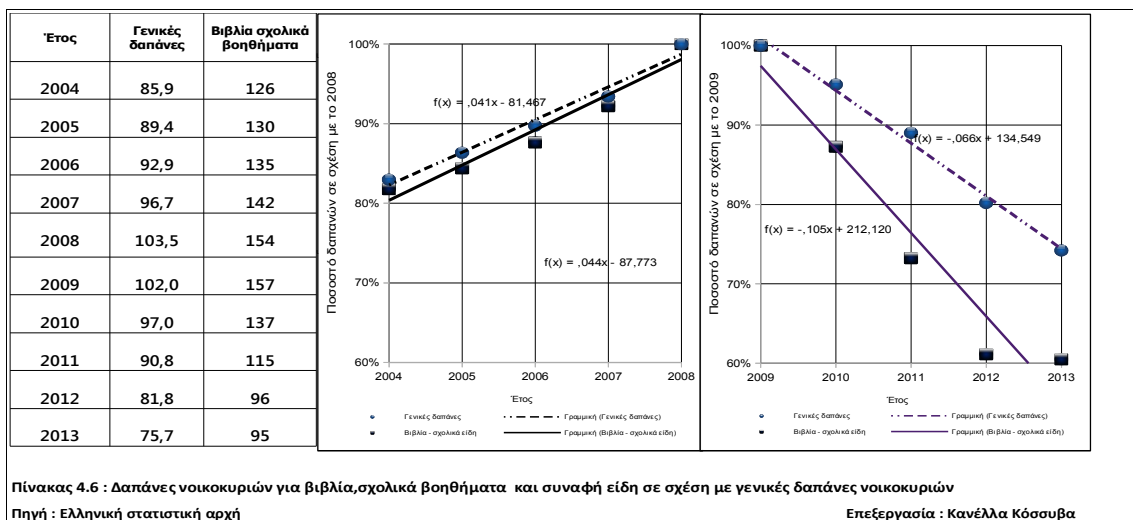
Για τα έτη 2009 ως και 2013 έχουμε

Έτος	Δαπάνη	Μαθητές	Δίδακτρα/ Μαθητή	Μεταβολή Διδάκτρων	Μεταβολή Μαθητών
2009	249	46,836	5,320		
2010	252	46.357	5,440	+2,3%	-1,0%
2011	245	43,845	5,590	+2,8%	-5,4%
2012	206	43,221	4,770	-14,7%	-1,4%
2013	173	41,211	4,200	-11,9%	-4,7%

Παρατηρούμε λοιπόν πως τα έτη 2010 και 2011 τα ιδιωτικά σχολεία **άντεξαν** έχοντας μικρή μείωση μαθητών παρότι έκαναν αυξήσεις στα δίδακτρα. Στη συνέχεια όμως κατάφεραν να έχουν μικρή μείωση αριθμού μαθητών κάνοντας όμως μεγάλες μειώσεις στα δίδακτρα.

4.3.3 Ανάλυση δαπανών για βιβλία, σχολικά βοηθήματα & γραφική ύλη

Τα δεδομένα των ετήσιων δαπανών για βιβλία, σχολικά βοηθήματα & γραφική ύλη

δίνονται στον πίνακα 4.6. Σε αυτόν παρατηρούμε ότι στην φάση της ανόδου (2004-2008) ο

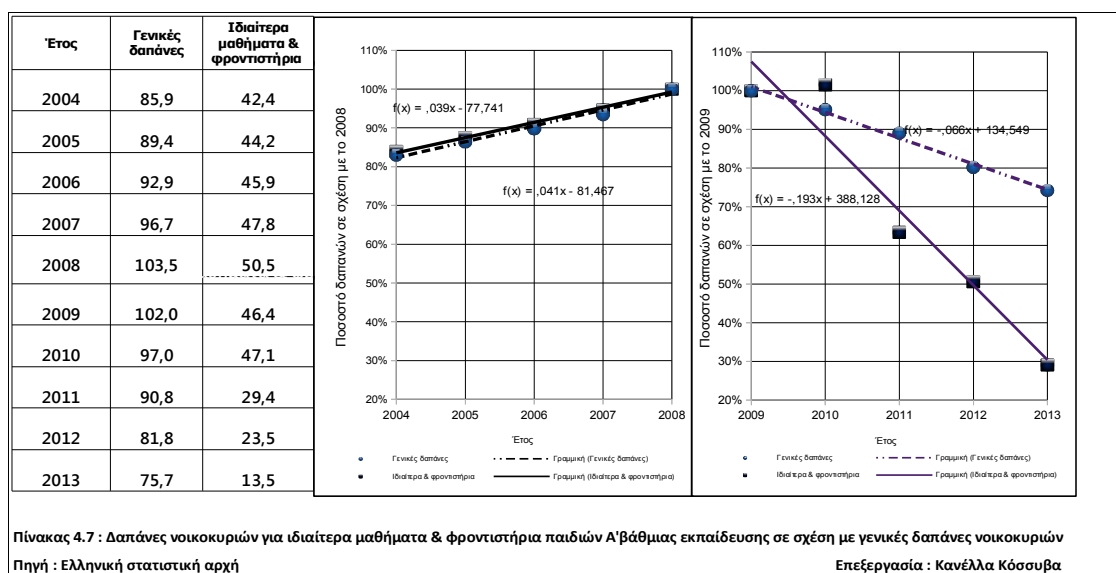
ρυθμός μεταβολής των δαπανών (4,4%) είναι μεγαλύτερος του ρυθμού ανόδου των συνολικών δαπανών (4.1%). Με αναλογία ρυθμών 0.93 τα νοικοκυριά κατέτασαν τις δαπάνες για βιβλία, σχολικά βοηθήματα & γραφική ύλη στις **"συνήθεις δαπάνες"**.

Στην φάση της καθόδου αντίθετα ο ρυθμός αποκλιμάκωσης είναι 10,5% δηλαδή μεγαλύτερος από τον ρυθμό μείωσης των μέσων δαπανών (6,6%). Η μεταξύ τους αναλογία πέφτει στο 0.63 εντάσσοντας πλέον τα βιβλία στις **"περιττές δαπάνες"**.

4.3.4 Ανάλυση δαπανών για φροντιστήρια & ιδιαίτερα μαθήματα.

Τα δεδομένα των ετήσιων δαπανών για ιδιαίτερα μαθήματα και φροντιστήρια γενικών μαθημάτων δίνονται στον πίνακα 4.7. Σε αυτόν παρατηρούμε ότι στην φάση της ανόδου (2004-2008) ο ρυθμός μεταβολής των δαπανών (3,9%) είναι μεγαλύτερος του ρυθμού ανόδου των συνολικών δαπανών (4.1%). Με αναλογία ρυθμών 1.05 τα νοικοκυριά κατέτασαν τις δαπάνες για ιδιαίτερα & φροντιστήρια γενικών μαθημάτων στις **"συνήθεις δαπάνες"**.

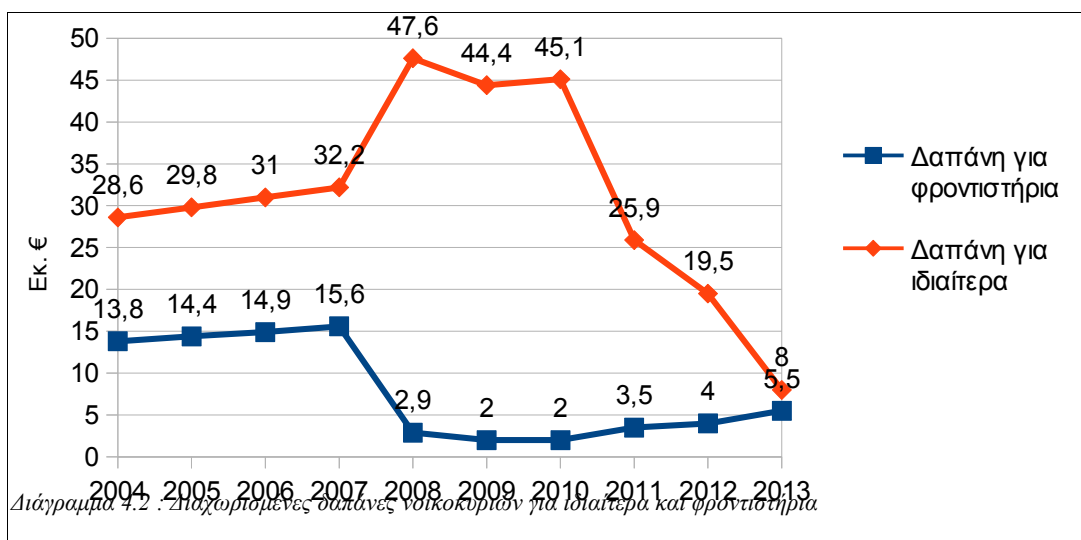
Στην φάση της καθόδου αντίθετα ο ρυθμός αποκλιμάκωσης είναι 19,3% δηλαδή μεγαλύτερος από τον ρυθμό μείωσης των μέσων δαπανών (6,6%). Η μεταξύ τους αναλογία πέφτει στο 0.34 εντάσσοντας πλέον τα βιβλία στις **"περιττές δαπάνες"**.

Στην συγκεκριμένη κατηγορία δαπανών υπάρχουν διαθέσιμα **ξεχωριστά στοιχεία** για τα φροντιστήρια γενικών μαθημάτων & ξεχωριστά για τα ιδιαίτερα μαθήματα. Δυστυχώς δεν είναι δυνατή η λεπτομερής καταγραφή του αριθμού των παιδιών που έχουν υποβοήθηση μελέτης σε φροντιστήρια και σε ιδιαίτερα μαθήματα επειδή δεν δηλώνονται (στις φορολογικές δηλώσεις εισοδημάτων ή δαπανών) τα αντίστοιχα ποσά, όπως κατά τεκμήριο γίνεται από τα ιδιωτικά σχολεία. Ας έχουμε κατά νου πως οι αντίστοιχες δαπάνες είναι μεταξύ τους ανταγωνιστικές και οι δαπάνες αυτές είναι συγκοινωνούνται δοχεία αλλά με μία σαφή κλίμακα διαχωρισμού του κόστους. Τα (διαχωρισμένα) ποσά που δόθηκαν για φροντιστήρια & ιδιαίτερα δίνονται στο διάγραμμα 4.2

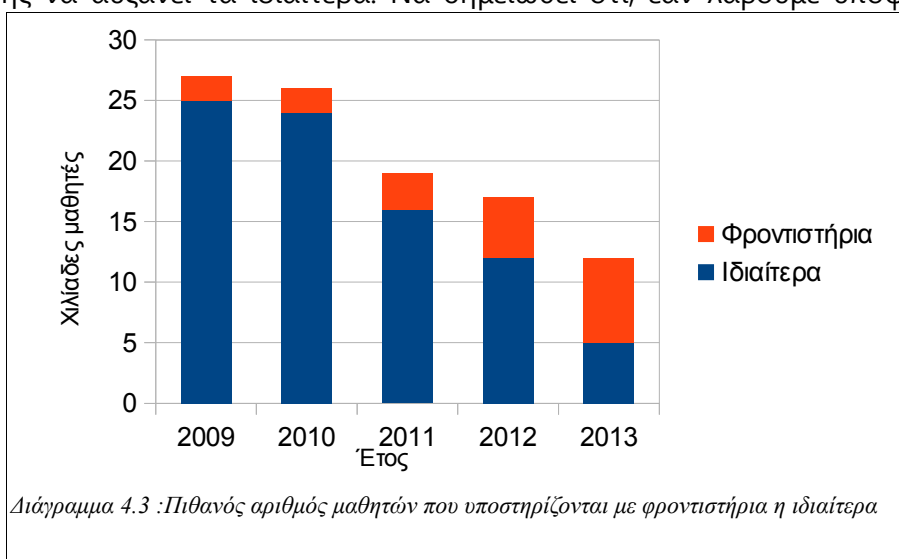
Ως και το 2007 και οι δύο δαπάνες έχουν αύξηση σταδιακή, το έτος 2008 υπάρχει **μεγάλη μείωση** στα φροντιστήρια η οποία όμως δεν μπορεί να θεωρηθεί περικοπή μιας και την ίδια στιγμή υπάρχει αύξηση στα ιδιαίτερα και στα ιδιωτικά σχολεία. Από το 2010 και μετά υπάρχει η ταχύτερη αποκλιμάκωση στα ιδιαίτερα και σημαντική αύξηση (28.7%

ετησίως) στα φροντιστήρια.

Για να σχηματιστεί μία πληρέστερη εικόνα για τα έτη της ύφεσης θα γίνει προσπάθεια υπολογισμού του αριθμού των μαθητών που έκαναν ιδιαίτερο ή φροντιστήριο κάνοντας την **αυθαίρετη αλλά λογική** υπόθεση ότι η παρακολούθηση ιδιαίτερου κοστίζει το 1/3 της φοίτησης σε ιδιωτικό σχολείο και αντίστοιχα η φοίτηση σε φροντιστήριο το 1/2 του ιδιαίτερου. Με βάση αυτό το σκεπτικό οι κατ' εκτίμηση μαθητές δίνονται στο διάγραμμα 4.3 που ακολουθεί.

Τώρα φαίνεται καλύτερα η συνολική πτώση των μαθητών, η οποία είναι σημαντική, (ιδιαίτερα το 2011) και στην συνέχεια τα ιδιαίτερα μαθήματα καταρρέουν εντελώς με ένα μέρος της μείωσης να αυξάνει τα ιδιαίτερα. Να σημειωθεί ότι, εάν λάβουμε υπόψη ότι

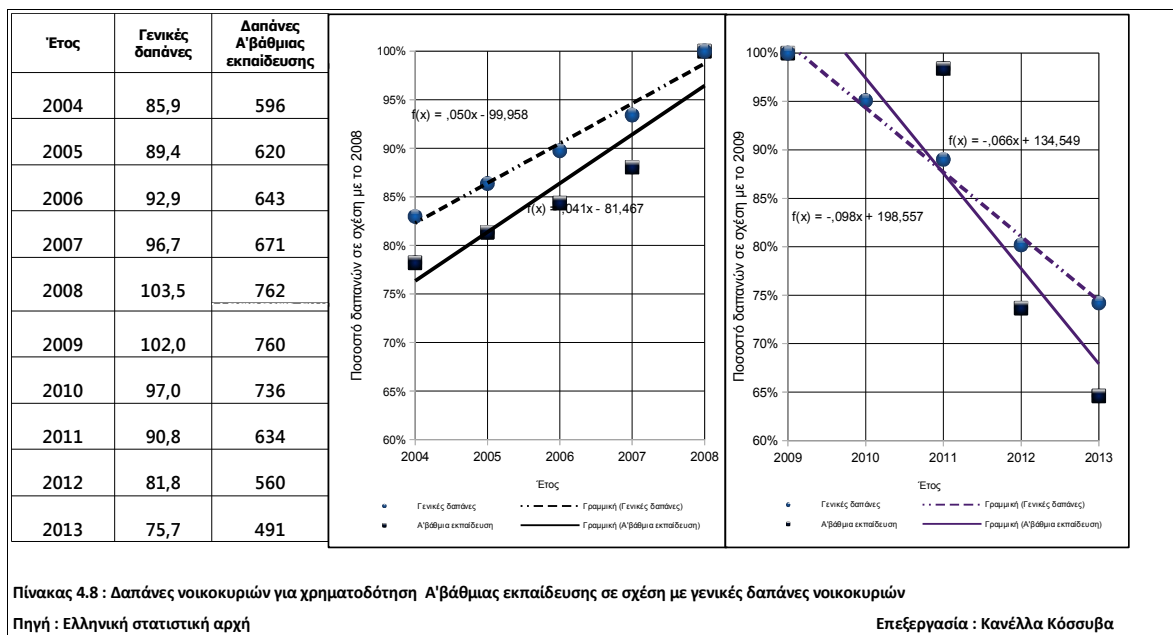

πολλοί μαθητές υποστηρίζονται σε ένα μόνο μάθημα (π.χ. Μαθηματικά) είτε ένα τμήμα της σχολική χρονιάς (είτε με φροντιστήριο είτε με ιδιαίτερο), ο πιθανός αριθμός μαθητών θα μπορούσε να είναι διπλάσιος ή και τριπλάσιος από αυτή την εκτίμηση.

4.3.5 Ανασκόπηση ολικών δαπανών για πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Τα δεδομένα των ολικών ετήσιων δαπανών για την Α'βάθμια εκπαίδευση δίνονται στον πίνακα 4.8 Σε αυτόν παρατηρούμε ότι στην φάση της ανόδου (2004-2008) ο ρυθμός μεταβολής των δαπανών (5,0%) είναι μεγαλύτερος του ρυθμού ανόδου των συνολικών δαπανών (4,1%). Με αναλογία ρυθμών 0.82 τα νοικοκυριά κατέτασσαν τις δαπάνες για την

πρωτοβάθμια εκπαίδευση στις **"μάλλον περιττές δαπάνες"**.

Στην φάση της καθόδου αντίθετα ο ρυθμός αποκλιμάκωσης είναι 9,8% δηλαδή μεγαλύτερος από τον ρυθμό μείωσης των μέσων δαπανών (6,6%). Η μεταξύ τους αναλογία πέφτει στο 0.67 εντάσσοντας πλέον τις συνολικές δαπάνες για την Α'βάθμια στις **"περιττές δαπάνες"**.

Στο σημείο αυτό να αναφερθεί πως οι ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση στην χώρα μας ήταν και είναι απαλλαγμένες από Φ.Π.Α. Με τον νόμο 4334 του Ιουλίου του 2015 (εφαρμοστικός νόμος του "3ου μνημονίου") η ιδιωτική εκπαίδευση επιβαρύνθηκε με ΦΠΑ αλλά ο νόμος αυτό ποτέ δεν εφαρμόστηκε μιας και καταργήθηκε με τον νόμο 4346/2015 αντικαθιστώντας τα έσοδα του ΦΠΑ στην παιδεία με δύο "ισοδύναμα" ήτοι ειδικό τέλος στα τυχερά παιχνίδια και ειδικό φόρο στο κρασί.

Κάνοντας μία ανασκόπηση των παρατηρήσεων που έγιναν στις επιμέρους και στις συνολικές δαπάνες μπορούμε να πούμε ότι στην 5ετία 2009 ως 2013 οι ιδιωτικές δαπάνες για την Α'βάθμια εκπαίδευση πέφτουν με πολύ μεγαλύτερο ρυθμό από ότι οι υπόλοιπες δαπάνες ενός νοικοκυριού. Αυτό φαίνεται παραστατικά στον πίνακα 4.9 που είναι συγκεντρωμένες όλες οι μεταβολές των επιμέρους δαπανών.

Κατηγορία δαπανών	Ολικές δαπάνες	Φροντιστήρια ξένων γλωσσών	Ιδιωτικά δημοτικά σχολεία	Βιβλία & σχολικά βοηθήματα	Ιδιαίτερα & φροντιστήρια	Ολικό Α'βάθμιας εκπαίδευσης
Ρυθμός ανόδου 2004-2008	4,1%	3,6%	7,2%	4,4%	3,9%	5,0%
Σε σχέση με ρυθμό ολικών δαπανών		1,14	0,57	0,93	1,05	0,82
Ρυθμός καθόδου 2009-2013	-6,6%	-9,0%	-8,0%	-10,5%	-19,3%	-9,8%
Σε σχέση με ρυθμό ολικών δαπανών		0,73	0,83	0,63	0,34	0,67

Πίνακας 4.9 : Συγκριτικός πίνακας ρυθμού ανόδου και καθόδου των επιμέρους & συγκεντρωτικών δαπανών για Α'βάθμια εκπαίδευση

Πηγή Ελληνική στατιστική αρχή

Επεξεργασία : Κανέλλα Κόσσυβα

Για μία ακόμη φορά πρέπει να τονιστεί πως αυτό δεν μπορεί να αποδοθεί στην μείωση του εισοδήματος μιας και συγκρίνουμε δαπάνες με δαπάνες. Είμαστε λοιπόν μπροστά σε μία πραγματική αλλαγή του καταναλωτικού προτύπου των ελληνικών

νοικοκυριών. Η επιμέρους κατηγορία δαπανών η οποία γνώρισε την μεγαλύτερη απαξίωση είναι οι δαπάνες για ιδιαίτερα και φροντιστήρια οι οποίες μειώνονται με τριπλάσιο ρυθμό από ότι οι λοιπές δαπάνες ενός νοικοκυριού.

Μόνη κατηγορία δαπανών η οποία "διασώθηκε" είναι οι δαπάνες για φοίτηση σε ιδιωτικά σχολεία. Υπάρχουν δύο πιθανές εξηγήσεις για την παρατήρηση αυτή : Είτε διατηρήθηκε σε σχετικά ικανοποιητικό σημείο λόγω του κοινωνικού prestige που δίνει η φοίτηση σε ιδιωτικό σχολείο, είτε λόγω του ότι οι γονείς που έστειλαν τα παιδιά τους σε ιδιωτικό σχολείο ήταν πιο συνειδητοποιημένοι συγκριτικά για την αξία της παιδείας.

Άσχετα με την αιτιολογία και τα πιθανά δευτερογενή συμπεράσματα, η αντικειμενική παρατήρηση είναι ότι πλέον οι γονείς που έχουν παιδιά στην Α'βάθμια εκπαίδευση **περικόπτουν τις δαπάνες για την εκπαίδευση πολύ ευκολότερα από ότι άλλες δαπάνες, κατατάσσοντας πλέον τις δαπάνες αυτές στην κατηγορία "σχεδόν είδος πολυτελείας"**.

Κεφάλαιο 5^ο

Διεξαγωγή έρευνας - παρουσίαση συμπερασμάτων

Για το ερευνητικό μέρος της εργασίας συντάχθηκαν δύο διαφορετικά ερωτηματολόγια τα οποία απευθύνονταν σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και γονείς με παιδιά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αντίστοιχα.

5.1 Μεθοδολογία ερωτηματολογίων.

Για κάθε εκπαιδευτικό δόθηκαν και 10 ερωτηματολόγια προς γονείς με στόχο να πλησιάσουμε κατά το δυνατόν την αναλογία εκπαιδευτικών/μαθητές που ισχύει σε πανελλήνιο επίπεδο (η τελική απόκλιση όπως θα φανεί παρακάτω ήταν μόλις 0,132%). Ο κάθε εκπαιδευτικός ανέλαβε να διακινήσει τα 10 αυτά ερωτηματολόγια σε γονείς δικών του μαθητών με κριτήριο είτε τους 10 πρώτους είτε τους 10 τελευταίους αλφαβητικά, ώστε να αποφύγουμε το ενδεχόμενο να δοθούν τα ερωτηματολόγια επιλεκτικά μιας και σε τέτοια περίπτωση θα δίνονταν για συμπλήρωση στις περισσότερες προβληματικές περιπτώσεις αλλοιώνοντας τα αποτελέσματα της έρευνας. Στον κάθε εκπαιδευτικό ζητήθηκε να παραλάβει από τους γονείς τις απαντήσεις σε σφραγισμένο φάκελο, ώστε να μην έχει ο ίδιος πρόσβαση στις πληροφορίες και έτσι οι γονείς να είναι λιγότερο καχύποπτοι για να δώσουν ειλικρινείς απαντήσεις. Όλα τα απαντημένα ερωτηματολόγια μπήκαν σε μεγάλο σφραγισμένο εξωτερικό φάκελο μαζί με το ερωτηματολόγιο του εκπαιδευτικού με μόνη πληροφορία πάνω στον εξωτερικό φάκελο την σφραγίδα του ταχυδρομείου ώστε να καταγραφεί η περιοχή από όπου λάβαμε τα στοιχεία.

Επιλέχθηκαν καταρχήν 20 εκπαιδευτικοί : 10 που υπηρετούν σε σχολεία της πρωτεύουσας και συγκεκριμένα σε δημοτικά σχολεία των δήμων Περιστερίου και Ηλιουπόλεως (50% του δείγματος που αντιστοιχεί σε μεγάλα αστικά κέντρα), 6 εκπαιδευτικοί που υπηρετούν σε δημοτικά σχολεία του δήμου Λουτρακίου – Περαιχώρας -Αγίων Θεοδώρων (30% του δείγματος που αντιστοιχεί σε ημιαστικές περιοχές) και 4 εκπαιδευτικοί που υπηρετούν σε δημοτικά σχολεία χωριών του δήμου Βόρειας Κυνουρίας (20% του δείγματος).

Η επιλογή των περιοχών του δείγματος έγινε με κριτήριο **την ευκολία πρόσβασης** στους εκπαιδευτικούς. Δεν υπάρχει σοβαρό επιχείρημα που να πείθει ότι οι περιοχές που επιλέχθηκαν μειώνουν την αξιοπιστία του δείγματος, αντίθετα μία ενδεχόμενη επιδίωξη μεγαλύτερης γεωγραφικής διασποράς με στόχο επίτευξη μεγαλύτερης αξιοπιστίας θα δυσκόλευε ασύμμετρα τον όγκο της εργασίας και θα εμφάνιζε ένα πρόσθετο πρόβλημα : την έλλειψη εμπιστοσύνης για σωστή τήρηση των διαδικασιών από άγνωστους συναδέλφους.

5.2 Ερωτηματολόγια γονέων

Για να μην γίνει επίπονη η διαδικασία της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων το έντυπο ήταν μία σελίδα Α4 διπλής όψης και ήταν γραμμένο σε όσο απλούστερη γλώσσα ήταν εφικτό μιας και μας ήταν άγνωστο το μορφωτικό επίπεδο των γονέων που θα συμπλήρωναν τις απαντήσεις. Η μορφή των ερωτηματολογίων όπως ακριβώς δόθηκαν δίνεται στην επόμενη σελίδα .

Ερωτηματολόγιο γονέων

Αγαπητοί γονείς : Το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί είναι μέρος μίας πανεπιστημιακής έρευνας με θέμα τα προβλήματα στην εκπαίδευση που έχουν προκύψει από την οικονομική κρίση. Θα θέλαμε να μας απαντήσετε με ειλικρίνεια στις ερωτήσεις που σας κάνουμε βάζοντας ένα [X] στα σωστά πλαίσια. Τα στοιχεία της έρευνας είναι ανώνυμα γιατί ΜΗΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΤΕ ΠΟΥΘΕΝΑ τα στοιχεία σας. Οι απαντήσεις δεν στέλνονται πουθενά (εφορία, δήμο και άλλες υπηρεσίες)

Σας ευχαριστούμε για την βοήθεια

ΕΝΟΤΗΤΑ 1η – Πληροφορίες για τα μέλη της οικογένειας & άτομα που μένουν μαζί τους

α) Ενήλικοι

Εργασία	Πατέρας	Μητέρα	Λοιπά πρόσωπα		
Δεν εργάζεται	☐	☐	☐	☐	☐
Ημιαπασχολούμενος	☐	☐	☐	☐	☐
Μισθωτός ιδιωτικού τομέα	☐	☐	☐	☐	☐
Μισθωτός δημόσιου τομέα (&ΔΕΚΟ, δήμος)	☐	☐	☐	☐	☐
Αυτοαπασχολούμενος	☐	☐	☐	☐	☐
Συνταξιούχος	☐	☐	☐	☐	☐

* Προσοχή : Εάν ο πατέρας ή η μητέρα δεν ζει μαζί με την οικογένεια αφήστε τα κουτάκια ασυμπλήρωτα

β) Παιδιά

Φύλλο (Σημειώστε Α=Αγόρι Κ=Κορίτσι)	10 παιδι	20 παιδι	30 παιδι	40 παιδι	50 παιδι
Ηλικία (Γράψτε τον αριθμό στο κουτάκι)	☐	☐	☐	☐	☐

ΕΝΟΤΗΤΑ 2η – Πληροφορίες για τα οικονομικά της οικογένειας

Το ολικό μηνιαίο εισόδημα της οικογένειας είναι	Ως 500€	500~1000	1000~1500	1500~2000	2000+
Πριν από την κρίση το εισόδημα ήταν	☐	☐	☐	☐	☐
Για ενοίκιο κατοικίας ή δάνειο δίνετε	Τίποτα	Ως 250€	251~350	351~550	551+
Το εισόδημα της οικογένειας σας φτάνει για να μην κάνετε περικοπές σε <u>βασικές</u> ανάγκες.			ΝΑΙ	ΣΧΕΔΟΝ	ΟΧΙ
Εάν απαντήσατε στην παραπάνω ερώτηση ΟΧΙ τότε πόσα χρήματα θα χρειαζόσασταν κάθε μήνα για να μην κάνετε περικοπές σε <u>βασικές</u> ανάγκες				Ως 200€	200€+

Εικόνα 5.1 Ερωτηματολόγιο προς γονείς (εμπρός όψη)

ΕΝΟΤΗΤΑ 3η – Εκπαιδευτικά προβλήματα

Παρακάτω υπάρχουν κάποιες δηλώσεις που έχουν κάνει κάποιοι γονείς για προβλήματα που αντιμετωπίζουν σε σχέση με την εκπαίδευση των παιδιών τους. Σημειώστε με [X] ποιες από αυτές τις δηλώσεις σας αντιπροσωπεύουν.

	OXI	ΝΑΙ	ΛΙΓC					
1. Τα παιδιά μου έφυγαν από ιδιωτικό σχολείο και πήγαν σε δημόσιο	☐	☐						
2. Τα παιδιά μου σταμάτησαν λόγω κόστους κάποιο ιδιαίτερο ή φροντιστήριο	☐	☐	☐					
3. Τα παιδιά μου λόγω κόστους σταμάτησαν (ή δεν ξεκίνησαν) μία ξένη γλώσσα	☐	☐	☐					
4. Τα παιδιά μου λόγω κόστους σταμάτησαν (ή δεν ξεκίνησαν) μία 2η ξένη γλώσσα	☐	☐	☐					
5. Τα παιδιά μου λόγω κόστους σταμάτησαν (ή δεν ξεκίνησαν) κάποια εξωσχολική αθλητική δραστηριότητα (άθλημα, νυμναστήριο, χορός κλπ)	☐	☐	☐					
6. Τα παιδιά μου λόγω κόστους σταμάτησαν (ή δεν ξεκίνησαν) κάποια εξωσχολική πνευματική δραστηριότητα (θεατρική ομάδα, σκάκι κλπ)	☐	☐	☐					
7. Για βιβλία ή βοηθήματα ξοδεύω λιγότερα από όσα πιστεύω ότι πρέπει	☐	☐	☐					
8. Για παιχνίδια / διασκέδαση των παιδιών ξοδεύω λιγότερα από όσα πρέπει	☐	☐	☐					
9. Τα παιδιά μου δεν έχουν σωστό χώρο για μελέτη στο σπίτι	☐	☐	☐					
10. Λόγω συγκατοίκησης με άλλους στο σπίτι (παππούδες, συγγενείς κλπ) το σπίτι μας δεν είναι βολικό για μελέτη.	☐	☐	☐					
11. Τα παιδιά μου άλλαξαν σχολείο λόγω μετακόμισης.	☐	☐	☐					
12. Κάποιος από τους γονείς λόγω μετανάστευσης δεν μένει με την οικογένεια και σταμάτησε να βοηθά τα παιδιά με την μελέτη τους.	☐	☐	☐					
13. Στην οικογένειά μας υπάρχουν άλλα προβλήματα (υγείας, συγκρούσεων κλπ) που δυσχεραίνουν την εκπαίδευση των παιδιών.	☐	☐	☐					
14. Η προσωπική μου ψυχολογική κατάσταση με κάνει να ασχολούμαι με την μελέτη των παιδιών λιγότερο από όσο πιστεύω ότι πρέπει.	☐	☐	☐					
15. Λόγω μεγάλης φτώχειας δεν μπορώ να ασχοληθώ καθόλου με την εκπαίδευση των παιδιών μου	☐	☐	☐					
16. Η οικονομική μου κατάσταση είναι τέτοια που δεν μπορώ να καλύψω ακόμη και κάποιες από τις βασικές ανάγκες των παιδιών μου	☐	☐	☐					
17. Τα παιδιά μου μπορεί να σταματήσουν ακόμη και το σχολείο	☐	☐	☐					
				Άσχημη	Μέτρια	Καλή	Πολύ καλή	Άριστ
Ποια είναι σήμερα η επίδοση των παιδιών σας.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ποια θα ήταν εάν δεν υπήρχαν οικονομικά εμπόδια	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Εικόνα 5.2 : Ερωτηματολόγιο προς γονείς (πίσω όψη)

Από τα 100 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στην περιοχή της πρωτεύουσας μας δεν επιστράφηκαν τα 11 και ακόμη 7 απορρίφθηκαν λόγω ακαταλληλότητας. Αυτά που απερρίφθησαν είχαν είτε σχόλια για την κατάσταση της παιδείας (ενίοτε υβριστικά) είτε είχαν εμφανώς παραποιημένα στοιχεία όπως οικογένειες των 10 ατόμων με μηδενικό εισόδημα που δηλώνουν ότι δεν έχουν ελλείψεις... Σε κάθε περίπτωση ο αριθμός των ερωτηματολογίων καταγράφεται και μπορεί να προσμετρηθεί σαν μία μορφή διαμαρτυρίας (με λάθος αποδέκτη). Τα αντίστοιχα δεδομένα για τις ημιαστικές περιοχές είναι 8 στα 60 αναπάντητα και 2 απορρίψεις ενώ για τις αγροτικές περιοχές είναι 9 αναπάντητα με 0 απορρίψεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ ο μέσος όρος των απωλειών είναι ίδιος, οι απαντήσεις από Αθήνα έχουν υψηλό αριθμό από απορρίψεις, ενώ αυτές από αγροτικές περιοχές υψηλό αριθμό από αναπάντητα. Στον πίνακα 5.1 δίνονται συνοπτικά οι αριθμοί που προαναφέρθηκαν.

	Αστικές περιοχές	Ημιαστικές περιοχές	Αγροτικές περιοχές	Σύνολο
Ερωτηματολόγια που δόθηκαν	100	60	40	200
Αναπάντητα	11	8	8	27
Απορρίφθηκαν	7	2	0	9
Απώλειες %	18%	17%	20%	18%
Αποδεκτά ερωτηματολόγια	82	50	32	164

Πίνακας 5.1 Διαχείριση ερωτηματολογίων

5.2.1 Προετοιμασία δεδομένων , χαρακτηρισμός πεδίων.

Για κάθε ερωτηματολόγιο καταγράφηκαν τιμές για 27 διαφορετικά πεδία όπως αυτές μεταφέρθηκαν από τα ερωτηματολόγια.

Πεδίο 1 (**Περιοχή**) δόθηκαν οι τιμές {0,1,2} για ερωτηματολόγια από αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές αντίστοιχα.

Πεδίο 2 (**Επάγγελμα_πατέρα**) δόθηκαν οι τιμές {"-"=ανύπαρκτο πρόσωπο για μονογονεϊκές οικογένειες, "Α"=άνεργος, "Η"=ημιαπασχολούμενος, "Ι"=Μισθωτός στον ιδιωτικό τομέα, "Δ"=μισθωτός στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, "Ε" για εμπόρους, ελεύθερους επαγγελματίες και αυτοαπασχολούμενους και "Σ" για συνταξιούχους}.

Πεδία 3,4,5 (**Επάγγελμα_μητέρας, Επάγγελμα_φιλοξ1, Επάγγελμα_φιλοξ2**) έχουν τις ίδιες ακριβώς τιμές με το πεδίο 2. Στο έντυπο του ερωτηματολογίου υπήρχε πρόβλεψη και για 3ο ενήλικο φιλοξενούμενο πρόσωπο αλλά μιας και σε κανένα ερωτηματολόγιο δεν αναφέρθηκε κάτι τέτοιο δεν κρατήθηκε θέση item για την στατιστική ανάλυση.

Πεδίο 6 (**Αριθμός_παιδιών**) Στο πεδίο αυτό καταχωρήθηκε αριθμός {1,2,3,4} που έδειχνε τον αριθμό παιδιών της οικογένειας.

Να σημειωθεί ότι εξ' ορισμού στο πεδίο 6 αποκλείεται η τιμή 0 δηλαδή οικογένειες χωρίς παιδιά μιας και οι οικογένειες που συμμετείχαν στη έρευνα επιλέχθηκαν από τα παιδιά τους.

Πεδίο 7 (**Εισόδημα**) Οι απαντήσεις κατατάχθηκαν σε κλίμακα {0,1,2,3,4} ώστε να αξιοποιηθούν σαν μία γενική πληροφορία τάξης εισοδήματος. Δεν ήταν στις προθέσεις της έρευνας να κάνει λεπτομερή καταγραφή εσόδων – εξόδων του κάθε νοικοκυριού.

Πεδίο 8 (**Εισόδημα_πριν**) Η ίδια κλίμακα με το πεδίο 7 χρησιμοποιήθηκε για να έχουμε εικόνα του εισοδήματος του νοικοκυριού πριν την οικονομική κρίση. Να σημειωθεί ότι σκόπιμα γράφτηκε η λέξη "πριν την κρίση" στο έντυπο χωρίς σαφή χρονική σήμανση γνωρίζοντας πως ο καθένας θα έχει μια σχετική ελευθερία στην απάντηση.

Πεδίο 9 (**Κόστος_στέγης**) Στο πεδίο αυτό καταγράφουμε τιμές {0,1,2,3,4} με την τιμή 0 να σημαίνει ότι το νοικοκυριό δεν έχει δαπάνες στέγασης (ενοίκιο ή δάνειο) και οι τιμές 1 ως 4 να δείχνουν κλιμάκωση του ποσού του ενοικίου.

Πεδίο 10 (**Ελλείψεις**) Στο πεδίο αυτό συνδυάζονται οι δύο τελευταίες γραμμές της πρώτης σελίδας του ερωτηματολογίου. Εάν απαντήθηκε "ΝΑΙ" τότε στο πεδίο ελλείψεις δίνουμε την τιμή "0". Εάν η απάντηση ήταν "ΣΧΕΔΟΝ" δίνουμε την τιμή "1". Στην περίπτωση που η απάντηση ήταν "ΟΧΙ" τότε ανατρέχουμε στην επόμενη γραμμή και δίνουμε την τιμή "2" εάν η απάντηση ήταν "Ως 200€" και "3" εάν η απάντηση ήταν ">200€"

Πεδία 11 έως και 17 (**Ιδιωτικό, Φροντιστήριο, Γλώσσες, Αθλητική, Πνευματική, Βιβλία, Παιχνίδια**) πρόκειται για τα πεδία στα οποία ο κάθε γονιός καταγράφει τις χρηματοδοτούμενες δραστηριότητες τις οποίες διέκοψε για οικονομικούς λόγους. Στους γονείς το ερώτημα εκφράστηκε έμμεσα με το ερώτημα κατά πόσο τους εκφράζει μία υποτιθέμενη δήλωση περικοπής δαπάνης. Δύο λόγοι συνέτειναν στο να δοθεί έτσι το ερώτημα : Πρώτον κάνει τους γονείς να απαντάνε με μεγαλύτερη ευκολία για πράγματα που τους προβληματίζουν και δεύτερο δίνει την δυνατότητα να μπει και η λέξη "ΛΙΓΟ" σαν πιθανή απάντηση. Εάν το ερώτημα ήταν "διακόψατε ή δεν ξεκινήσατε την Χ δραστηριότητα" είναι δυνατό να απαντηθεί μόνο με "ΝΑΙ" και "ΟΧΙ" και όμως είναι καθημερινή εμπειρία όλων μας να ακούμε γονείς να λένε πως εάν ήταν σε καλύτερη οικονομική κατάσταση θα χρηματοδοτούσαν κάποιες πρόσθετες δραστηριότητες των παιδιών. Οι απαντήσεις αριθμητικοποιήθηκαν σε κλίμακα {0, 0.5, 1} με την τιμή 0 να αντιστοιχεί στο "ΟΧΙ" την τιμή 1 να αντιστοιχεί στο "ΝΑΙ" και την τιμή 0.5 να αντιστοιχεί στο "ΛΙΓΟ". Η χρήση κλίμακας με δεκαδικούς αριθμούς και όχι ακέραιους προτιμήθηκε επειδή δίνει πιο ορατά αποτελέσματα στην περιγραφική στατιστική χωρίς να επηρεάζει την στατιστική ανάλυση στην οποία είναι επιτρεπτοί οι γραμμικοί μετασχηματισμοί.

Να σημειωθεί εδώ ότι η απάντηση "ΟΧΙ" σε οποιοδήποτε από τα παραπάνω ερωτήματα μπορεί να σημαίνει δύο πράγματα : Είτε η δαπάνη δεν θα γινόταν και δεν έγινε οπότε δεν υφίσταται περικοπή, είτε θα γινόταν και έγινε οπότε πάλι δεν υφίσταται περικοπή. Η έρευνα **δεν επιχειρεί να κάνει διαχωρισμό** ανάμεσα στις δύο περιπτώσεις γιατί με το ερωτηματολόγιο η επιθυμία είναι να καταγραφούν συγκριτικά οι περικοπές που έγιναν. Φυσικά θα μπορούσε το κάθε ερώτημα να γίνει με την μορφή :

Το παιδί σας πηγαίνει σε φροντιστήριο ή κάνει ιδιαίτερα; [NAI] [OXI]

Εάν απαντήσατε [OXI] στην προηγούμενη ερώτηση και δεν υπήρχαν οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης θα πήγαινε; [NAI] [OXI] [ΙΣΩΣ]

Αυτός είναι πράγματι ένας τρόπος να πάρουμε αυτή την πρόσθετη πληροφορία. Το ερωτηματολόγιο σε αυτή την περίπτωση θα γινόταν δισέλιδο άρα πολύ πιο δύσκολο για όσους θα το συμπλήρωναν και επίσης στην στατιστική ανάλυση θα είχαμε δύο ακόμη items για κάθε ερώτηση πράγμα που άσκοπα θα διπλασίαζε την ανάλυση.

Ειδικά για το πεδίο 13 (**Γλώσσες**) υπάρχουν στο έντυπο δύο ερωτήσεις ξεχωριστά για το ενδεχόμενο περικοπής δαπανών για πρώτη και δεύτερη ξένη γλώσσα. Αυτές οι δύο περικοπές είναι ισοδύναμες και οι εναλλακτικές τιμές {0, 0.5 , 1} προστίθενται ώστε το πεδίο να μπορεί να πάρει τιμές {0, 0.5 , 1 , 1.5 , 2}. Στην περίπτωση όπου ένα παιδί έκανε σε φροντιστήρια μία ξένη γλώσσα και υπήρχε στην οικογένεια σκέψη να ξεκινήσει και μία

δεύτερη στο ακραίο σενάριο θα ήταν όχι μόνο να μην ξεκινήσει την δεύτερη αλλά να σταματήσει και την πρώτη. Πράγματι στην περίπτωση αυτή στο πεδίο (**γλώσσες**) θα σημειωθεί ορθώς η τιμή "2" γιατί γίνονται δύο διαφορετικές περικοπές.

Στο έντυπο του ερωτηματολογίου τα ερωτήματα που αφορούν στις περικοπές (πεδία 11-17) δίνονται στον ίδιο χώρο με πιθανά εκπαιδευτικά προβλήματα που στηρίζονται στο πώς "νιώθει" ή πώς "σκέπτεται" ο γονιός αλλά πρέπει να γίνει σαφής ο διαχωρισμός των πραγματικών περικοπών από τα αισθήματα. Είναι απλή αλλά σημαντική η διαφορά της δήλωσης "Τα παιδιά μου λόγω κόστους σταμάτησαν ή δεν ξεκίνησαν μία ξένη γλώσσα" από την δήλωση "Στην οικογένειά μας υπάρχουν άλλα προβλήματα που δυσχεραίνουν την εκπαίδευση των παιδιών".

Πεδία 18 ως 25 (**Χώρος, Συγκατοίκηση, Αλλαγή_σχολείου, Μετανάστευση, Άλλα_προβλήματα, Ψυχολογία, Όχι_ενασχόληση, Όχι_βασικές**). Ισχύουν τα ίδια με τα πεδία 11-17 και γίνεται χρήση της ίδιας κλίμακας.

Πεδία 26 και 27 (**Επίδοση, Άλλη_επίδοση**) Τα πεδία αυτά κατατάσσουν σε κλίμακα {1,2,3,4,5} την σχολική επίδοση των παιδιών του κάθε νοικοκυριού καθώς και την επίδοση που θα είχε εάν η οικογένεια δεν αντιμετώπιζε οικονομικά εμπόδια.

Στο παράρτημα Β1 δίνονται όλες οι απαντήσεις όπως ακριβώς καταχωρήθηκαν και χωρίς καμία επεξεργασία.

5.2.2 Πρόσθετα πεδία

Στα πεδία της έρευνας προστέθηκαν ακόμη 10 πεδία τα οποία παράγονται άμεσα από τις απαντήσεις των ερωτηματολογίων και θα δώσουν χρήσιμες πληροφορίες και για την περιγραφική στατιστική και για την ανάλυση των συσχετίσεων.

28 **Ενήλικες** Είναι ο συνολικός αριθμός από τους ενήλικες του νοικοκυριού και προκύπτει προσθέτοντας 1 για κάθε ένα από τα πεδία 2,3,4 και 5 για το οποίο δεν υπάρχει η καταχώρηση "-" στο πεδίο **επάγγελμα**.

29 **Άνεργοι** : Είναι ο αριθμός των ανέργων της οικογένειας. Προκύπτει προσθέτοντας 1 για κάθε ένα από τα πεδία 2,3,4 και 5 στο οποίο υπάρχει η καταχώρηση "Α"

30 **Εργαζόμενοι** : Είναι ο αριθμός των εργαζόμενων του νοικοκυριού. Προκύπτει εάν αφαιρεθεί το πεδίο 29 (**άνεργοι**) από το πεδίο 28 (**ενήλικες**)

Προσοχή : Ημιαπασχολούμενοι & συνταξιούχοι με τον παραπάνω ορισμό μετράνε σαν εργαζόμενοι και όχι σαν άνεργοι.

31 **Πληθυσμός** : Είναι ο συνολικός αριθμός των μελών του νοικοκυριού. Προκύπτει από το παραπάνω πεδίο 28 (**Ενήλικες**) προσθέτοντας το πεδίο 6 (**Αριθμός_παιδιών**)

32 **Ποσοστό_εργαζ** : Μας δείχνει πόσο % από τα μέλη του νοικοκυριού έχουν μισθό. Προκύπτει διαιρώντας το πεδίο 30 (εργαζόμενοι) δια το πεδίο 31 (πληθυσμός) και πολλαπλασιάζοντας x 100.

33 **Μείωση_εισοδήματος** : Είναι σύγκριση του επιπέδου εισοδήματος όπως καταχωρήθηκε στο πεδίο 7 (εισόδημα) και στο πεδίο 8 (εισόδημα_πριν). Προκύπτει κάνοντας αφαίρεση **Εισόδημα_πριν** μείον **εισόδημα**.

Στο πεδίο αυτό είναι δυνατό να υπάρχουν και αρνητικές τιμές που σημαίνουν αύξηση εισοδήματος.

34 **Εκπαιδ_περικοπές** : Είναι το άθροισμα των πεδίων που έχουν να κάνουν με τις περικοπές σε ιδιωτικά χρηματοδοτούμενα εκπαιδευτικά αγαθά δηλαδή σε αυτά τα 4 τα οποία καταγράφηκαν στο κεφάλαιο 5 της μελέτης αυτής : **Ιδιωτικό, Φροντιστήριο, Γλώσσες, Βιβλία.**

Στην μελέτη αυτή δεν υπάρχει πρόθεση να μετατραπούν οι επιμέρους περικοπές σε έναν μοναδικό δείκτη "εύρους περικοπών" (**αυτό θα μπορούσε να γίνει με ανάλυση Rasch**) μιας και δεν έχουν ζητηθεί λεπτομερή στοιχεία εισοδημάτων και δαπανών από τα νοικοκυριά οπότε ο ζυγισμένος με λεπτομέρεια αυτός δείκτης δεν θα μπορούσε να συσχετιστεί με κάποια άλλη λεπτομερή τιμή.

35 **Ολικές περικοπές** : Είναι το άθροισμα τους πεδίου 34 **Εκπαιδ_περικοπές** με τα πεδία των υπόλοιπων περικοπών ενός νοικοκυριού που σχετίζονται με ανάγκες των παιδιών **Αθλητική, Πνευματική, Παιχνίδια.**

36 **Αίσθηση προβλήματος** : Είναι το άθροισμα των πεδίων 18 ως και 25 δηλαδή των πεδίων που περιγράφουν πως το νοικοκυριό αντιλαμβάνεται το πρόβλημα σε αντιδιαστολή με τις πραγματικές περικοπές που έχει κάνει το νοικοκυριό.

37 **Μείωση απόδοσης** : Είναι σύγκριση της επίδοσης στην εκπαίδευση όπως καταχωρήθηκε στο πεδίο 26 (**επίδοση**) και στο πεδίο 27 (**Άλλη επίδοση**). Προκύπτει κάνοντας αφαίρεση **Άλλη επίδοση** μείον **επίδοση**.

38 **Ευμάρεια** Το εισόδημα ενός νοικοκυριού από μόνο του δεν φτάνει για να εκτιμηθεί έστω και χονδροειδώς η ευμάρεια ενός νοικοκυριού, μιας και αυτή εξαρτάται επίσης από το εάν ένα νοικοκυριό έχει δαπάνες στέγασης καθώς και από τα πόσα μέλη έχει. Στην προσπάθεια να φτιαχτεί ένας σύνθετος δείκτης που να περιλαμβάνει όλες αυτές τις διαθέσιμες παραμέτρους, δόθηκε **αυθαίρετα** η τιμή 0 για μία 4μελή οικογένεια με εισόδημα επιπέδου 3 (Δηλαδή 1500-2000€ μηνιαίο) που δεν πληρώνει οποιοδήποτε ενοίκιο. Από την τιμή αυτή προστέθηκαν ή αφαιρέθηκαν 2 μονάδες για κάθε μονάδα επιπλέον εισοδήματος και αφαιρέθηκε/προστέθηκε από 1 μονάδα για κάθε επιπλέον/λιγότερο μέλος του νοικοκυριού και 1 αφαιρέθηκε ακόμη μονάδα εάν το νοικοκυριό πληρώνει οποιοδήποτε ενοίκιο. Έτσι η τιμή του δείκτη ευμάρειας υπολογίζεται όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας.

ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΥΜΑΡΕΙΑΣ		ΜΕΛΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ					
		2	3	4	5	6	7
Εισόδημα επιπέδου 4	Χωρίς ενοίκιο	4	3	2	1	0	-1
	Με ενοίκιο	3	2	1	0	-1	-2
Εισόδημα επιπέδου 3	Χωρίς ενοίκιο	2	1	0	-1	-2	-3
	Με ενοίκιο	1	0	-1	-2	-3	-4
Εισόδημα επιπέδου 2	Χωρίς ενοίκιο	0	-1	-2	-3	-4	-5
	Με ενοίκιο	-1	-2	-3	-4	-5	-6
Εισόδημα επιπέδου 1	Χωρίς ενοίκιο	-2	-3	-4	-5	-6	-7
	Με ενοίκιο	-3	-4	-5	-6	-7	-8
Εισόδημα επιπέδου 0	Χωρίς ενοίκιο	-4	-5	-6	-7	-8	-9
	Με ενοίκιο	-5	-6	-7	-8	-9	-10

Πίνακας 5.2 : Ορισμός του δείκτη ευμάρειας (c) 2016 Κανέλλα Κόσσυβα

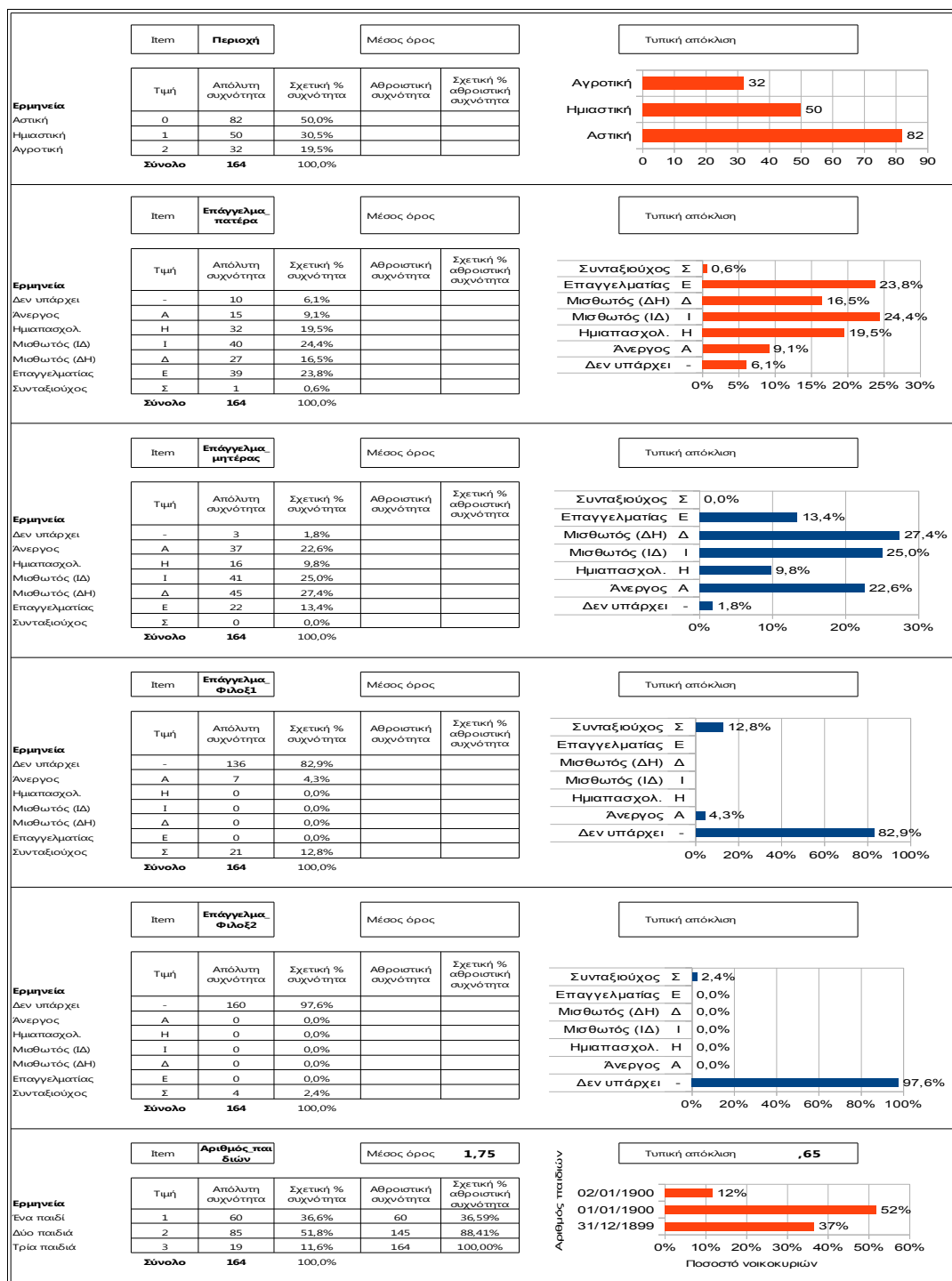
Μπορούμε να δούμε ένα παράδειγμα υπολογισμού των 10 πρόσθετων πεδίων

παρουσιάζοντας ένα από τα απαντημένα ερωτηματολόγια.

Πεδία ερωτηματολ.	Τιμή	Σημασία	Νέα πεδία	
1 Περιοχή	0	Αστική	28 Ενήλικες	2
2 Επάγγελμα_πατέρα	A	Άνεργος	29 Άνεργοι	1
3 Επάγγελμα_μητέρας	Δ	Δημόσιο	30 Εργαζόμενοι	1
4 Επάγγελμα_Φιλοξ1	-	Δεν υπάρχει	31 Πληθυσμός	3
5 Επάγγελμα_Φιλοξ2	-	Δεν υπάρχει	32 Ποσοστό_εργαζ	33%
6 Αριθμός_παιδιών	1	1	33 Μείωση_εισοδήματος	2
7 Εισόδημα	2	1000~1500€	34 Εκπαιδ_περικοπές	1
8 Εισόδημα_πριν	4	>2000€	35 Ολικές_περικοπές	1,5
9 Κόστος_στέγης	2	250~350€	36 Αίσθηση_προβλήματος	2
10 Ελλείψεις	1	ΣΧΕΔΟΝ	37 Μείωση_απόδοσης	1
11 Ιδιωτικό	0	ΟΧΙ	38 Ευμάρεια	-3
12 Φροντιστήριο	0	ΟΧΙ		
13 Γλώσσες	0	ΟΧΙ		
14 Αθλητική	0	ΟΧΙ		
15 Πνευματική	0	ΟΧΙ		
16 Βιβλία	1	ΝΑΙ		
17 Παιχνίδια	0,5	ΛΙΓΟ		
18 Χώρος	0	ΟΧΙ		
19 Συγκατοίκηση	0	ΟΧΙ		
20 Αλλαγή σχολείου	1	ΝΑΙ		
21 Μετανάστευση	0	ΟΧΙ		
22 Άλλα_προβλήματα	0,5	ΛΙΓΟ		
23 Ψυχολογία	0,5	ΛΙΓΟ		
24 Όχι_ενασχόληση	0	ΟΧΙ		
25 Όχι_βασικές	0	ΟΧΙ		
26 Επίδοση	4	ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ		
27 Άλλη_επίδοση	5	ΑΡΙΣΤΗ		

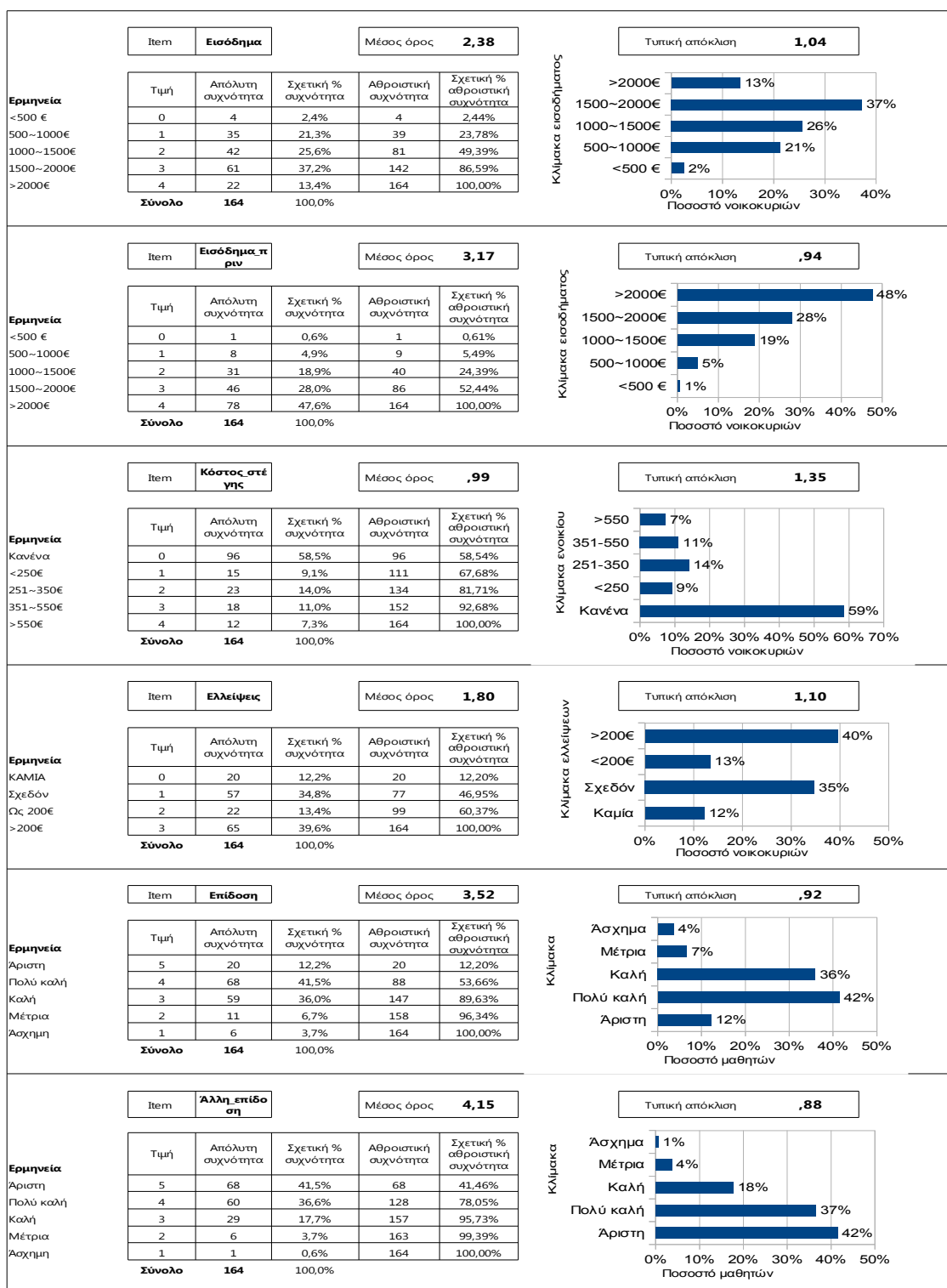
5.2.3 Περιγραφική στατιστική

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούν μερικά από τα βασικά στατιστικά μεγέθη του δείγματος για να πάρουμε την πρώτη εικόνα των μετρήσεων. Σε κάθε ένα από τα 27 items υπολογίστηκε μέσος όρος, τυπική απόκλιση και ένας μικρός πίνακας και διάγραμμα με την απόλυτη και ποσοστιαία κατανομή συχνότητων. Στους πίνακες που ακολουθούν δίνονται τα στοιχεία αυτά.

Πίνακας 5.3 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για περιοχή, επαγγέλματα και αριθμό παιδιών.

Αξιοσημείωτες παρατηρήσεις στον παραπάνω πίνακα είναι πως α) Η μία στις 13 οικογένειες είναι μονογονεϊκή (13/164), β) στο ένα στα 6 νοικοκυριά κατοικεί και άλλο πρόσωπο εκτός από τους γονείς (κυρίως συνταξιούχοι) και γ) από όσους δεν έχουν πλήρη εργασία, η ημιαπασχόληση χτυπά κυρίως τους άντρες (32 στους 47) και η ανεργία κυρίως τις γυναίκες (37 στις 53). Φυσικά τα στοιχεία μας δεν ταιριάζουν απόλυτα στον γενικό πληθυσμό γιατί αναφερόμαστε μόνο σε οικογένειες που έχουν τουλάχιστον ένα παιδί στο δημοτικό σχολείο.

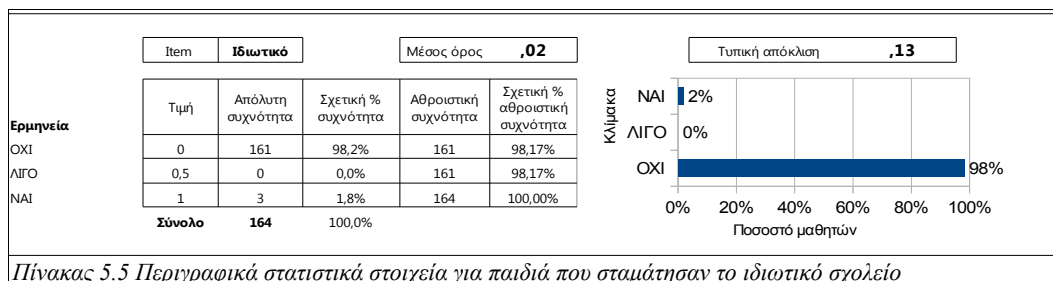

Πίνακας 5.4 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για εισοδήματα, κόστος στέγης, ελλείψεις, σχολικές επιδόσεις

Αξιοσημείωτε παρατηρήσεις στον παραπάνω πίνακα είναι πως α) Η τιμή των 1500€ μηνιαίως διχοτόμησε το δείγμα μας (49,4% κάτω από 1500 50,6% πάνω από 1500), ενώ για τα εισοδήματα προ κρίσης το ίδιο περίπου έγινε με την τιμή 2000€ (47% πάνω και 53% κάτω). β) Περίπου 3 στα 5 νοικοκυριά δεν έχουν δαπάνες στέγασης (58,5%) γ) Σχεδόν τα μισά νοικοκυριά (87 στα 164) δηλώνουν πως έχουν αναγκαστεί να κάνουν περικοπές και **σε βασικές ανάγκες** τα περισσότερα από τα οποία δηλώνουν πως θα χρειάζονταν πάνω από

200€ πρόσθετο εισόδημα για να μην κάνουν περικοπές σε βασικές ανάγκες. δ) Για το 10% από τα παιδιά (17 στα 164) οι γονείς αξιολογούν πως έχουν μέτρια ή άσχημη σχολική επίδοση, όμως μόνο για 7 από τα 17 αυτά υπάρχει η εκτίμηση πως το ίδιο θα ισχυε ακόμη και εάν δεν υπήρχε η οικονομική κρίση. Άρα **οι 2 στους 3 γονείς με παιδιά που δεν έχουν “καλές” σχολικές επιδόσεις το αιτιολογούν σε οικονομικούς λόγους.**

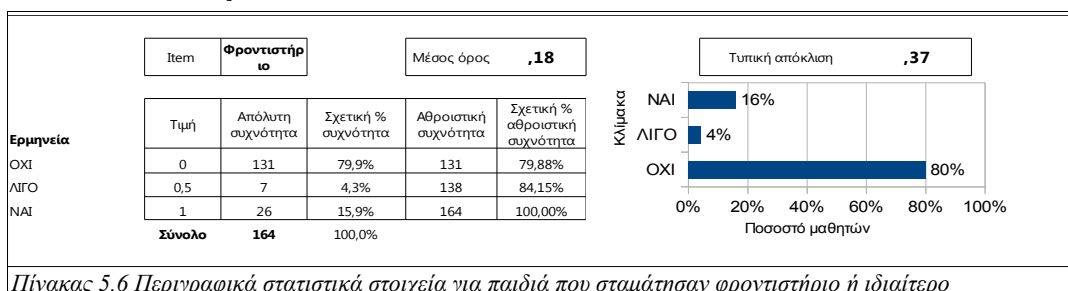
Πεδίο 11 : **Ιδιωτικό.**

Πίνακας 5.5 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για παιδιά που σταμάτησαν το ιδιωτικό σχολείο

Στο προηγούμενο κεφάλαιο (4.3.2) είδαμε ότι ανάμεσα στα έτη 2008 και 2013 ο αριθμός των παιδιών που φοιτούσαν σε ιδιωτικό δημοτικό σχολείο μειώθηκε κατά 5625 παιδιά (από 46836 σε 41211) ήτοι κατά 12% και πως στα 588832 παιδιά που φοιτούσαν το 2013 σε δημόσιο δημοτικό σχολείο περίπου το 1% είχε μεταπηδήσει στο δημόσιο από ιδιωτικό. Το εύρημα μας με 3 παιδιά στα 164 (1,83%) δεν μπορούμε να ισχυριστούμε πως στατιστικά επιβεβαιώνει μία τέτοια παρατήρηση αλλά με βεβαιότητα δεν την διαψεύδει.

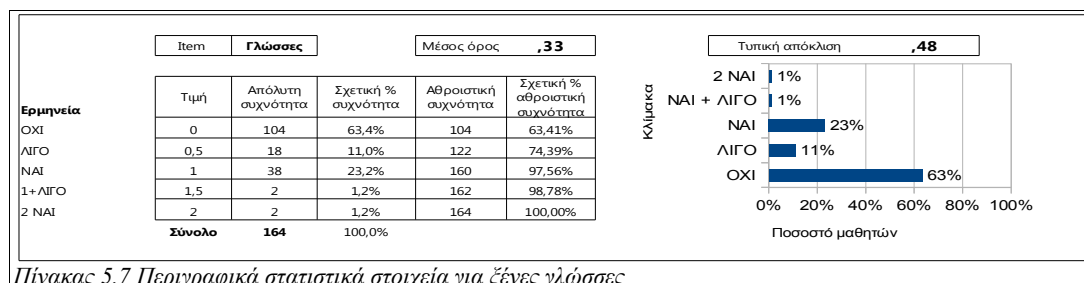
Πεδίο 12 : **Φροντιστήριο.**

Πίνακας 5.6 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για παιδιά που σταμάτησαν φροντιστήριο ή ιδιαίτερο

Με το 16% από τους γονείς να δηλώνει ότι σταμάτησε (ή δεν ξεκίνησε!) κάποιον ιδιαίτερο ή φροντιστήριο στα παιδιά του λόγω της οικονομικής κατάστασης προσεγγίζουμε την εικόνα που πήραμε από το προηγούμενο κεφάλαιο με την τραγική μείωση του αριθμού των παιδιών που υποστηρίζονται με την μία ή την άλλη μορφή. Το πιθανότερο σενάριο είναι το 20-25% των παιδιών προ κρίσης να είχαν μία αντίστοιχη υποστήριξη και να έχουμε πλέον πέσει σε νούμερα της τάξης του 5-10%

Πεδίο 13 : **Γλώσσες**

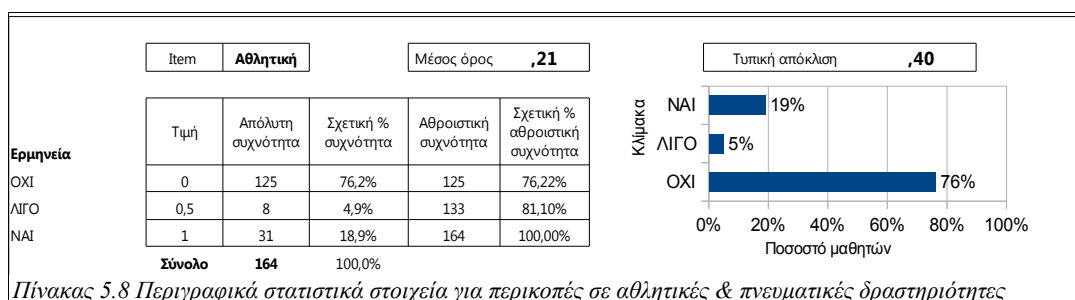
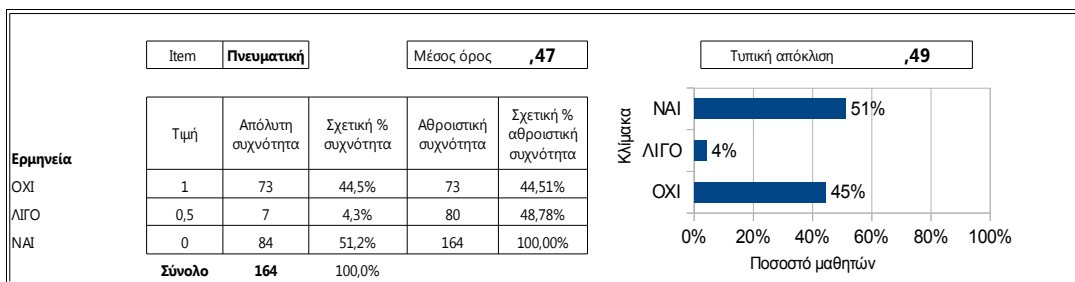

Πίνακας 5.7 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για ξένες γλώσσες

Στο κεφ. 4.3.1. παρουσιάστηκε η κατά 33% μείωση των δαπανών για ξένες γλώσσες. Η μείωση αυτή κατά ένα μέρος οφείλεται σε (προφανή) μείωση τιμών και από την άλλη σε μείωση του απόλυτου αριθμού μαθητών χωρίς να είναι γνωστός ο επιμερισμός. Η

καταγραφή 40 παιδιών στα 164 που διέκοψαν (ή δεν ξεκίνησαν) 1η ή 2η ξένη γλώσσα ακόμη και εάν αγνοηθεί είναι στο άνω όριο της αναμενόμενης τιμής.

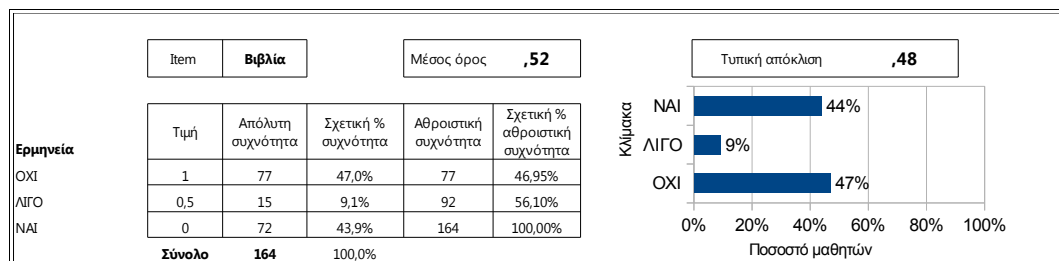
Πεδίο 14 : **Αθλητική** και Πεδίο 15 : **Πνευματική**

Πίνακας 5.8 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για περικοπές σε αθλητικές & πνευματικές δραστηριότητες

Δεν υπάρχει κάποιος τρόπος να διασταυρωθούν με κάποια άλλη πηγή αυτά τα δεδομένα, απλά αξίζει να αναφερθεί η μεγάλη διαφορά στις περικοπές που έγιναν από αθλητικές δραστηριότητες σε σχέση με αντίστοιχες πνευματικές.

Πεδίο 16 : **Βιβλία**, Πεδίο 17 : **Παιχνίδια**

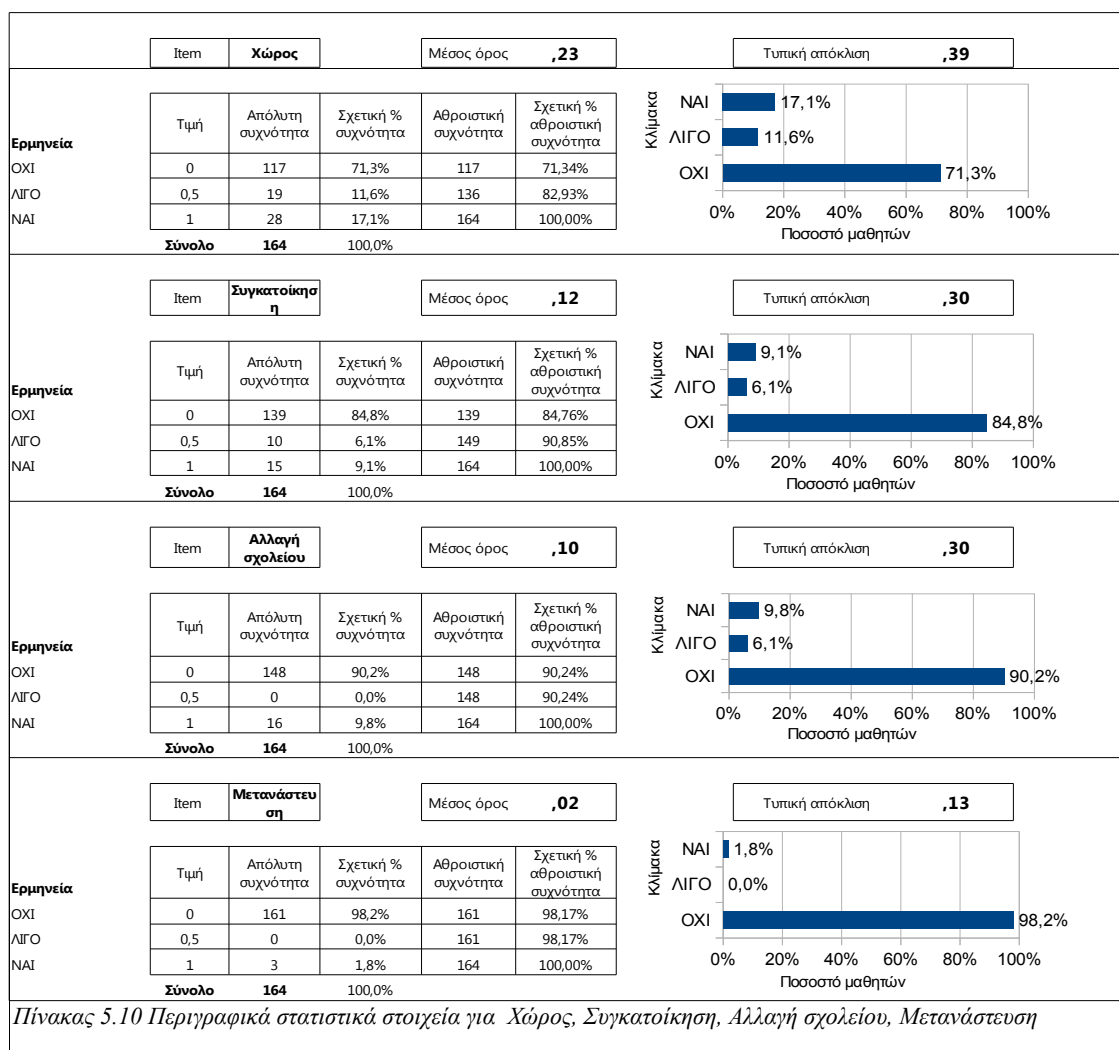

Πίνακας 5.9 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για περικοπές σε παιχνίδια και βιβλία

Για τα τελευταία δύο πεδία πρέπει να επισημάνουμε το εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό γονέων που έκαναν περικοπές στους αντίστοιχους τομείς, με μεγαλύτερες μεταξύ τους τις περικοπές στα παιχνίδια. Προς αποφυγή παρεξηγήσεων, οι συγκεκριμένοι τομείς είναι από τους ελάχιστους οι οποίοι επιδέχονται μερική περικοπή : Για ένα παιδί πχ. Μπορείς να δαπανήσεις 150€ ετησίως για παιχνίδια αντί για 200€ ,ενώ ένα μαθητή ή τον γράφεις σε 2η

Ξένη γλώσσα ή δεν τον γράφεις.

Πεδία 18 ως 21 : (Χώρος, Συγκατοίκηση, Αλλαγή σχολείου, Μετανάστευση)

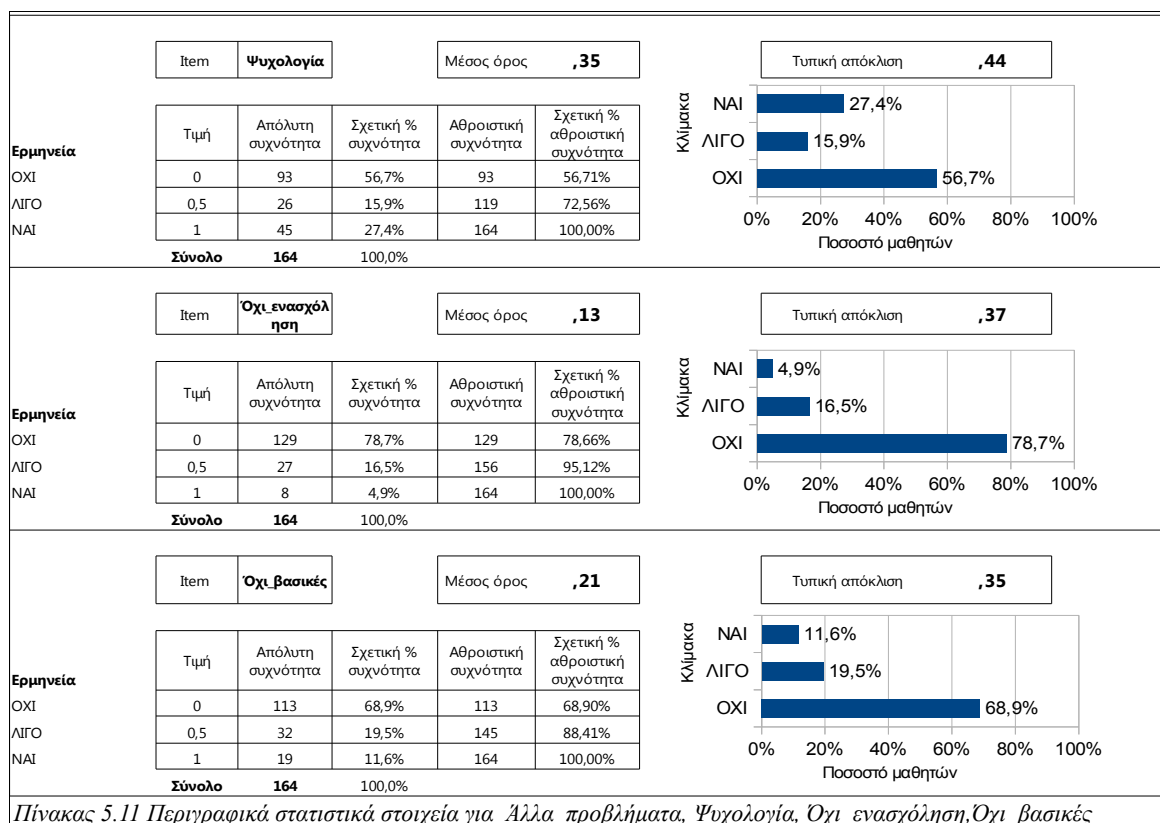

Αυτή είναι η λίστα με τα μάλλον μικρότερα προβλήματα που τυχόν απασχολούν τους μαθητές. Όλα τα προβλήματα είναι σε μικρό μέσο όρο με τα προβλήματα χώρου να είναι λίγο μεγαλύτερα, ενώ τα προβλήματα από έλλειψη γονέα είναι μηδαμικά : 3 μόλις παιδιά στα 164.

Πεδία 22 ως 25 : (Άλλα_προβλήματα, Ψυχολογία, Όχι_ενασχόληση, Όχι_βασικές)

Μπορεί τα "μικρά" προβλήματα να τα αντιμετωπίζουν λίγα νοικοκυριά αλλά δυστυχώς τα "μεγάλα" προβλήματα τα αντιμετωπίζουν πολλά νοικοκυριά. Στον πίνακα 5.11 που ακολουθεί βλέπουμε την παρουσίαση των δεδομένων.

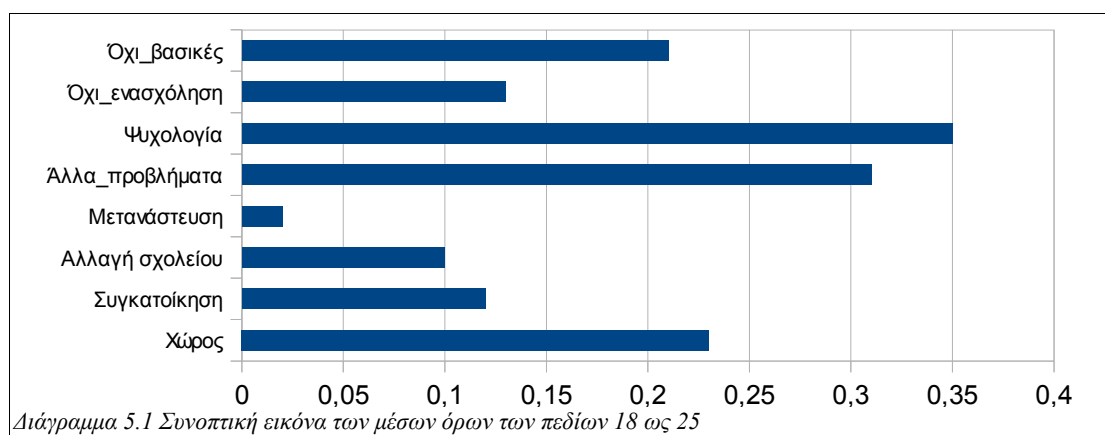

Πίνακας 5.11 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για Άλλα_προβλήματα, Ψυχολογία, Όχι_ενασχόληση, Όχι_βασικές

Τα στοιχεία από τον πίνακα 5.11 είναι ζοφερά. Για πάνω από το 30% των παιδιών δηλώνεται πως ζουν σε νοικοκυριά που τους στερούν ή σχεδόν τους στερούν ακόμη και **κάποιες από τις βασικές τους ανάγκες**. Το 20% των παιδιών ζουν σε νοικοκυριά που υπάρχουν προβλήματα υγείας ή εσωτερικών συγκρούσεων και ένα ακόμη 20% δηλώνουν πως μάλλον ζουν σε τέτοιο περιβάλλον. Ακόμη περισσότεροι ποσοστιαία είναι οι γονείς που δηλώνουν πως η **ψυχολογική τους κατάσταση** είναι τέτοια που δεν τους επιτρέπει να ασχοληθούν με τα παιδιά τους όσο θα ήθελαν ή όσο θα έπρεπε. Αντίθετα όμως με ότι θα περίμενε κανείς, οι γονείς που δηλώνουν ότι η μη ενασχόληση οφείλεται σε οικονομικούς και όχι ψυχολογικούς ή ενδοοικογενειακούς λόγους είναι πολύ λιγότεροι! Δηλαδή **πολλά παιδιά αντιμετωπίζουν ουσιώδεις στερήσεις όχι όμως τέτοιες που να κάνουν τους γονείς να μην ασχολούνται με την μόρφωση τους, αντίθετα επηρεάζονται από ψυχολογικούς και ενδοοικογενειακούς παράγοντες**.

Συνοπτική και συγκεντρωτική εικόνα των προβλημάτων που δηλώνεται πως αντιμετωπίζουν τα παιδιά δίνεται με τους μέσους όρους των τιμών.

6.2.4 Συσχετίσεις

Από τα αρχικά δεδομένα των ερωτηματολογίων υπήρχαν 8 πεδία με πληροφορίες που αφορούσαν την οικογένεια (Περιοχή, Αριθμός παιδιών, Εισόδημα, Εισόδημα πριν, Κόστος στέγης, ελλείψεις, επίδοση, επίδοση πριν). Για όλα αυτά τα πεδία έγινε συσχέτιση με τα 7 πεδία που αφορούν σε περικοπές (Ιδιωτικό, φροντιστήριο, γλώσσες, πνευματική, βιβλία, παιχνίδια) και στη συνέχεια με τα 8 πεδία που καταγράφουν την αίσθηση του προβλήματος (Χώρος, Συγκατοίκηση, Αλλαγή_σχολείου, Μετανάστευση, Άλλα_προβλήμ., Ψυχολογία, Όχι_ενασχόληση, Όχι_βασικές). Έτσι δημιουργήθηκαν $8 \times 15 = 120$ ζευγάρια για έλεγχο συσχέτισης κατά Pearson.

Στον πίνακα 5.12 που ακολουθεί δίνεται ο συντελεστής γραμμικής συσχέτισης R για όλα τα ζευγάρια που προκύπτουν συνδυάζοντας πεδία που έχουν πληροφορίες για την οικογένεια ως προς πεδία που αφορούν τις περικοπές.

	Περιοχή	Αριθμός_παιδιών	Εισόδημα	Εισόδημα_πριν	Κόστος_στέγης	Ελλείψεις	Επίδοση	Άλλη_επίδοση
Ιδιωτικό	-0,064	-0,018	0,126	0,120	0,034	0,066	0,071	0,081
Φροντιστήριο	0,010	0,060	-0,217	0,061	0,002	0,109	0,013	0,003
Γλώσσες	0,098	0,069	0,001	-0,064	0,022	0,041	-0,118	-0,028
Αθλητική	-0,066	0,149	-0,205	-0,041	-0,078	0,160	-0,002	0,059
Πνευματική	0,166	0,195	-0,294	-0,200	-0,056	0,108	-0,063	-0,010
Βιβλία	0,112	0,111	-0,197	-0,067	-0,137	0,053	0,135	0,184
Παιχνίδια	0,078	0,176	-0,011	-0,063	-0,110	0,066	0,087	0,180

Πίνακας 5.12 Συντελεστές συσχέτισης πεδίων που αφορούν την οικογένεια με πεδία που αφορούν περικοπές

Όλες οι τιμές του συντελεστή R στον πίνακα είναι χαμηλές. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως **οι περικοπές που έκανε το κάθε νοικοκυριό είναι σχεδόν ανεξάρτητες από το είδος και το εισόδημα του νοικοκυριού**. Μόλις τρία ζευγάρια έχουν συντελεστή από 0,20 ως 0,30 (Υψηλή συσχέτιση θεωρούμε όταν το $R > 0,7$ ή έστω $> 0,5$). Και τα 3 ζευγάρια τα οποία δίνουν μία στοιχειώδη συσχέτιση αυτά που βρίσκονται στην στήλη Εισόδημα.

Στον πίνακα 5.13 που ακολουθεί δίνεται ο συντελεστής γραμμικής συσχέτισης R για όλα τα ζευγάρια που προκύπτουν, συνδυάζοντας πεδία που έχουν πληροφορίες για την οικογένεια ως προς πεδία που αφορούν την αίσθηση του προβλήματος.

	Περιοχή	Αριθμός_παιδιών	Εισόδημα	Εισόδημα_πριν	Κόστος_στέγης	Ελλείψεις	Επίδοση	Άλλη_επίδοση
Χώρος	-0,093	0,144	-0,018	-0,015	0,014	0,019	0,079	0,082
Συγκατοίκηση	-0,036	0,016	0,009	0,034	0,084	-0,039	0,079	0,047
Αλλαγή_σχολείου	-0,189	0,095	0,039	0,028	-0,029	0,002	0,060	0,156
Μετανάστευση	-0,064	-0,088	-0,094	-0,073	-0,100	0,024	0,121	0,133
Άλλα_προβλήματα	-0,165	-0,158	0,266	0,190	0,088	0,075	-0,213	-0,120
Ψυχολογία	-0,123	-0,238	0,251	0,233	0,185	-0,015	-0,169	-0,072
Όχι_ενασχόληση	-0,071	-0,092	0,139	0,116	-0,023	0,014	-0,126	0,022
Όχι_βασικές	0,027	-0,116	0,175	0,076	0,121	0,102	-0,079	0,028

Πίνακας 5.13 Συντελεστές συσχέτισης πεδίων που αφορούν την οικογένεια με πεδία που αφορούν αίσθηση προβλήματος

Για μια ακόμη φορά σε κανένα ζευγάρι δεν παρατηρούμε ικανοποιητική συσχέτιση και μόνο 4 ζευγάρια δίνουν μία στοιχειώδη συσχέτιση και συγκεκριμένα όσα σχετίζονται με τα άλλα_προβλήματα και την ψυχολογία.

Στην συνέχεια έγιναν οι υπολογισμοί συσχέτισης ανάμεσα στα πεδία που μετρούν

τις περικοπές με τα πεδία που μετρούν αίσθημα προβλήματος σύνολο $8 \times 7 = 56$ ζευγάρια. Τα αποτελέσματα δίνονται στον πίνακα 5.14

	Ιδιωτικό	Φρονιστήριο	Γλώσσες	Αθλητική	Πνευματική	Βιβλία	Παιχνίδια
Χώρος	-0,081	0,054	-0,003	-0,091	-0,122	-0,002	0,001
Συγκατοίκηση	0,020	-0,087	0,007	-0,001	-0,034	-0,076	-0,028
Αλλαγή σχολείου	0,415	-0,021	-0,098	0,030	-0,041	-0,097	0,004
Μετανάστευση	-0,019	0,057	0,001	0,041	-0,130	0,139	0,015
Άλλα_προβλήματ	0,008	-0,099	-0,057	-0,043	-0,334	-0,215	-0,129
Ψυχολογία	0,098	-0,073	-0,091	-0,076	-0,311	-0,159	-0,161
Όχι_ενασχόληση	-0,066	0,023	-0,099	0,038	-0,117	-0,134	-0,015
Όχι_βασικές	0,047	0,034	0,018	-0,021	-0,184	-0,168	-0,036

Πίνακας 5.14 : Συσχέτιση πεδίων περικοπών με πεδία που αφορούν σε αίσθηση προβλήματος

Στον παραπάνω πίνακα βλέπουμε μία μέτρια συσχέτιση στα πεδία ιδιωτικό και στο πεδίο προβλήματα από αλλαγή σχολείου εντελώς αναμενόμενη και χωρίς στατιστική σημασία. Επίσης παρατηρούμε μία μικρή συσχέτιση στα ζευγάρια πεδίων που συσχετίζουν τα άλλα_προβλήματα και την ψυχολογία με τις περικοπές σε πνευματικές δραστηριότητες και σε βιβλία.

Στην συνέχεια φτιάχτηκε αντίστοιχα ο πίνακας 5.15 ο οποίος να περιλαμβάνει συσχετίσεις ανάμεσα στα παράγωγα πεδία, δηλαδή αυτά που σχηματίστηκαν με συνδυασμό τιμών από τις επιμέρους τιμές.

	Ενήλικες	Άνεργοι	Εργαζόμενοι	Πληθυσμός	Ποσοστό_εργ αζ	Μείωση_εισο δήματος	Ευμάρεια
Εκπαιδ_περικοπές	-0,050	0,013	-0,048	0,071	-0,066	0,265	-0,206
Ολικές_περικοπές	0,005	0,063	-0,048	0,219	-0,163	0,311	-0,384
Αίσθηση_προβλήματος	0,114	0,031	0,059	-0,097	0,103	-0,114	0,283
Μείωση_επίδοσης	-0,079	0,036	-0,089	-0,038	-0,068	-0,382	0,025

Πίνακας 5.15 Συντελεστές συσχέτισης με πρόσθετα πεδία

Για μία ακόμη φορά οι συντελεστές συσχέτισης είναι χαμηλοί. Έχοντας μόνο τρία ζευγάρια με "οριακά αποδεκτό" συντελεστή συσχέτισης μπορούμε να κάνουμε κάποιες παρατηρήσεις – επισημάνσεις στον πίνακα.

Επισημάνση 1η

Το πεδίο **ευμάρεια** έχει διπλάσια συσχέτιση με το πεδίο ολικές περικοπές από ότι με το πεδίο Εκπαιδευτικές περικοπές πράγμα το οποίο σημαίνει ότι όσο μικρότερη η ευμάρεια ενός νοικοκυριού τόσο αυξάνονται οι περικοπές, όχι όμως αναλογικά μοιρασμένες σε εκπαιδευτικές και μη εκπαιδευτικές, οπότε **γίνονται εκπαιδευτικές περικοπές κυρίως από άλλα αίτια χωρίς το επίπεδο ευμάρειας να τις επιβάλει.**

Επισημάνση 2η

Τα πεδία 37 Μείωση_απόδοσης και 33 Μείωση_εισοδήματος δείχνουν μία μεταξύ τους ισχυρή συσχέτιση ($R = -0,382$). Είναι λογικό να υπάρχει μία χαλαρή συσχέτιση ανάμεσα στο οικογενειακό εισόδημα και στην σχολική επίδοση των μαθητών. Ένας μαθητής από μία πιο εύπορη οικογένεια έχει περισσότερες ευκαιρίες και καλύτερη χρηματοδότηση των εκπαιδευτικών του αναγκών και αυτό είναι μια πραγματικότητα άσχετα από την οικονομική κρίση και άσχετα από την χώρα. Στο δείγμα μας η συσχέτιση ανάμεσα σε

εισόδημα και **επίδοση** είναι 0,218 και ανάμεσα σε **ευμάρεια** και **επίδοση** είναι 0,247 τιμές που είναι απόλυτα λογικές και αναμενόμενες μιας και η επίδοση ενός μαθητή εξαρτάται και από την εργατικότητα και την ευφυΐα του πέρα από το εισόδημα των γονιών του. Όμως βλέπουμε διπλάσια συσχέτιση από αυτή ανάμεσα στα πεδία που μετρούν πόσο άλλαξε το εισόδημα και το πόσο άλλαξε η επίδοση.

Είναι φανερό πως κατά ένα μεγάλο μέρος οι γονείς **χρεώνουν μεγαλύτερη ευθύνη** στην οικονομική τους δυσπραγία για την όχι καλή πορεία των παιδιών τους **από όση αντικειμενικά της αξίζει.**

Επισημάνση 3η

Το πεδίο 25 που σημαίνει θετικές ή σχεδόν θετικές απαντήσεις στο ερώτημα : *"Η οικονομική μου κατάσταση είναι τέτοια που δεν μπορώ να καλύψω ακόμη και κάποιες από τις βασικές ανάγκες των παιδιών μου"* δεν έχει καλή συσχέτιση ($R=0,175$) με το πεδίο 7:**εισόδημα** ούτε καλή συσχέτιση ($R=0,178$) με το πεδίο 38:**ευμάρεια** και ακόμη χειρότερη ($R=0,102$) με το πεδίο 10:**ελλείψεις!!!** Αντίθετα έχει μία επαρκή συσχέτιση με τα πεδία 22:**Άλλα προβλήματα** με $R=0,433$ το πεδίο 23:**Ψυχολογία** με $R=0,371$ και με το πεδίο 24:**Ενασχόληση** με $R=0,486$

Τα πεδία δηλαδή που σχετίζονται με το "τι ισχύει" είναι αδύναμα μπροστά στα πεδία που δείχνουν "τι νιώθω."

Από αυτό το σημείο και μετά η αναζήτηση συσχετίσεων μοιάζει με "**κυνήγι μαγισσών**". Δεν υπάρχει καμιά στατιστικά σημαντική συσχέτιση που να συνδέει σαφώς συγκεκριμένες αιτίες με αντίστοιχα αποτελέσματα.

Κλείνοντας εδώ το κομμάτι της έρευνας που αφορά στα ερωτηματολόγια των γονέων αυτό που μπορεί να ειπωθεί είναι ότι το τμήμα της περιγραφικής στατιστικής μας έδωσε χρήσιμες πληροφορίες για το **τι συμβαίνει**, ενώ το τμήμα της ανάλυσης συσχετίσεων (με την επιφύλαξη των 3 επισημάνσεων) δεν μας έδωσε σαφή εικόνα στο **πώς και γιατί συμβαίνει.**

5.3 Ερωτηματολόγια εκπαιδευτικών

Όλα τα ερωτηματολόγια των εκπαιδευτικών επέστρεψαν κανονικά συμπληρωμένα. Για να μην υπάρχει δυνατότητα αντιστοίχισης εκπαιδευτικού με τους μαθητές του, τα απαντημένα ερωτηματολόγια διαχωρίστηκαν από των γονέων. Δυστυχώς με τον τρόπο αυτό χάθηκε η πληροφορία της περιοχής, αλλά σε ένα δείγμα 20 μόνο ερωτηθέντων η μελέτη ανάλογα με περιοχή κλπ δεν έχει στατιστικό νόημα (ακόμα και ενός ατόμου η απάντηση αλλάζει τους μέσους όρους)

ΑΤΕΙ Πειραιά : τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων Μεταπτυχιακός κύκλος διοίκησης εκπαιδευτικών μονάδων					
Ερωτηματολόγιο εκπαιδευτικών					
Το ερωτηματολόγιο που κρατάτε στα χέρια σας είναι το ερευνητικό μέρος μίας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας με θέμα : "Προβλήματα στην ποιότητα της Α'βάθμιας εκπαίδευσης που προέκυψαν από την φτωχοποίηση του μέσου Ελληνικού νοικοκυριού εξαιτίας της οικονομικής κρίσης". Θα συμβάλλατε ουσιαστικά στην ολοκλήρωση της εργασίας αυτής και στην εξαγωγή συμπερασμάτων συμπληρώνοντας τα ερωτηματολόγιο αυτό. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και οι απαντήσεις θα χρησιμοποιηθούν μόνο σαν δεδομένα της έρευνας. Ευχαριστώ θερμά για την συνεργασία, Κανέλλα Κόσσυβα Δεκέμβριος 2016					
ΕΝΟΤΗΤΑ 1η Παρακαλώ δώστε μας μία εικόνα των στοιχείων σας					
Φύλο (Σημειώστε Α ή Γ)	☐	Ηλικία	☐		
Πρόσθετες σπουδές		Άγαμος	Έγγαμος	Αριθμός τέκνων	
Μετεκπαίδευση	☐	☐	☐	☐	
Μεταπτυχιακό	☐	Μόνιμος	Αναπληρωτής	ΕΣΠΑ	
Διδακτορικό	☐	Οργανικότητα θέσης	☐	☐	
Ειδικότητα	<input type="text"/>		Προϋπηρεσία	☐	
ΕΝΟΤΗΤΑ 2η Από τα προβλήματα που περιγράφονται παρακάτω αξιολογήστε χωριστά για το καθένα πόσο έχει επηρεάσει αρνητικά το εκπαιδευτικό σας έργο.					
	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
1. Χαμηλή κρατική χρηματοδότηση	☐	☐	☐	☐	☐
2. Κατάργηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων επιμόρφωσης (ΚΠΕ, μετεκπαίδευση)	☐	☐	☐	☐	☐
3. Έλλειψη βασικού εποπτικού υλικού (γραφική ύλη κλπ)	☐	☐	☐	☐	☐
4. Ελλιπής πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες	☐	☐	☐	☐	☐
5. Επαγγελματική εξουθένωση (burnout) / κακή διάθεση	☐	☐	☐	☐	☐
6. Έλλειψη διδακτικού προσωπικού	☐	☐	☐	☐	☐
7. Οικονομική σας κατάσταση	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Γράφημα 5.3 Ερωτηματολόγιο προς εκπαιδευτικούς (εμπρός όψη)</i>					

ΕΝΟΤΗΤΑ 3η

Παρακάτω υπάρχει μία λίστα με προβλήματα τα οποία πιθανά αντιμετωπίζουν κάποιοι από τους μαθητές σ και τα οποία επηρεάζουν την εκπαιδευτική τους απόδοση. Δώστε μας κατά την καλύτερη σας εκτίμηση πόσα παιδιά από το τμήμα σας έχουν κάποιο από τα παρακάτω προβλήματα βάζοντας Χ στο αντίστοιχο πεδίο

Εάν δεν είστε σε θέση με κανένα τρόπο να εκτιμήσετε και φοβάστε πως η απάντησή σας μπορεί να αλλοιώσει τα δεδομένα της έρευσ αφήστε το πεδίο χωρίς σήμανση

	0	(1~2)	Ως 5	6 και άνω
Μαθητές που έφυγαν από ιδιωτικό σχολείο και ήρθαν σε δημόσιο	☐	☐	☐	☐
Μαθητές που υποστηρίζονταν από κάποιο ιδιαίτερο μάθημα ή φροντιστήριο και το σταμάτησαν	☐	☐	☐	☐
Μαθητές που σταμάτησαν ή δεν ξεκίνησαν λόγω κόστους μία πρώτη ξένη γλώσσα (εξωσχολική)	☐	☐	☐	☐
Μαθητές που σταμάτησαν ή δεν ξεκίνησαν λόγω κόστους μία δεύτερη ξένη γλώσσα (εξωσχολική)	☐	☐	☐	☐
Μαθητές με τους οποίους οι γονείς αδυνατούν να ασχοληθούν λόγω οικονομικών προβλημάτων	☐	☐	☐	☐
Μαθητές οι οποίοι δεν έχουν κατάλληλο χώρο για μελέτη	☐	☐	☐	☐
Μαθητές οι οποίοι λόγω συγκατοίκησης με παππούδες κλπ δεν έχουν σωστές συνθήκες για μελέτη	☐	☐	☐	☐
Μαθητές που λόγω μετακόμισης άλλαξαν σχολείο	☐	☐	☐	☐
Μαθητές που λόγω μετανάστευσης δεν έχουν κάποιον από τους γονείς τους ο οποίος τους βοηθούσε στην μελέτη	☐	☐	☐	☐
Μαθητές που ζουν σε οικογένειες που εσωτερικά προβλήματα δυσχεραίνουν την μελέτη τους (υγείας, συγκρούσεων κλπ)	☐	☐	☐	☐
Μαθητές των οποίων οι γονείς ασχολούνται λιγότερο με αυτούς Από όσο θα έπρεπε/ήθελαν λόγω της ψυχολογικής κατάστασής τους.	☐	☐	☐	☐
Μαθητές που η οικονομική κατάσταση της οικογένειας δεν έχουν καλυμμένες ακόμα και κάποιες από τις βασικές τους ανάγκες	☐	☐	☐	☐
Μαθητές που λόγω οικονομικής κατάστασης υπάρχει ενδεχόμενο ακόμα και να εγκαταλείψουν το σχολείο	☐	☐	☐	☐

Γράφημα 5.4 Ερωτηματολόγιο προς εκπαιδευτικούς (πίσω όψη)

6.3.1 Προετοιμασία δεδομένων – χαρακτηρισμός πεδίων

Από τα απαντημένα ερωτηματολόγια έγινε καταγραφή σε μία σειρά από πεδία τα οποία είναι διαχωρισμένα σε 4 διακριτές ομάδες :

Στην πρώτη ομάδα (πεδία 1-8) υπάρχουν οι πληροφορίες που αφορούν τα στοιχεία του ίδιου του εκπαιδευτικού :

1 **Φύλλο** : Καταχωρήθηκε η τιμή "Α" = Άντρας και "Γ" = Γυναίκα αντίστοιχα

2 **Ηλικία** : Καταχωρήθηκε στο πεδίο η απόλυτη τιμή της ηλικίας

3 **Έγγαμος** : Καταχωρήθηκε η τιμή "Α" = Άγαμος και "Ε" = Έγγαμος αντίστοιχα

4 **Αριθμός_παιδιών** : Στο πεδίο καταχωρήθηκε ο αριθμός των παιδιών ή η τιμή 0 για εκπαιδευτικούς χωρίς παιδιά.

5 **Εκπαίδευση** : Στο πεδίο αυτό καταχωρούνται οι τιμές {"-", "Ε", "Μ", "Δ"} που σημαίνουν καμία μετεκπαίδευση, μετεκπαίδευση, μεταπτυχιακός τίτλος και διδακτορικό αντίστοιχα.

6 **Ειδικότητα** : Στο πεδίο αυτό καταχωρούνται οι τιμές {"Δ", "Ξ", "Ε", "Φ"} εάν ο εκπαιδευτικός είναι δάσκαλος, ειδικότητα ξένων γλωσσών, εικαστικών και φυσικής αγωγής αντίστοιχα.

7 **Οργανικότητα** : Στο πεδίο αυτό καταχωρούνται οι τιμές {"Μ", "Α"} εάν ο εκπαιδευτικός είναι μόνιμος ή αναπληρωτής αντίστοιχα.

8 Προϋπηρεσία :

Τα επόμενα 4 πεδία (9-13) αφορούν στα **προβλήματα που έχει το σχολείο**

9 **Χρηματοδότηση** : Καταχωρήθηκαν τιμές {0,1,2,3,4} για τις πιθανές απαντήσεις "Καθόλου" =0 ως και "Πάρα πολύ" =4 για το ερώτημα "Πόσο έχει επηρεάσει αρνητικά το εκπαιδευτικό σας έργο ή χαμηλή κρατική χρηματοδότηση".

Με τον ίδιο τρόπο δόθηκαν οι τιμές και στα παρακάτω πεδία όπου οι αντίστοιχες ερωτήσεις ήταν :

10 **Επιμόρφωση** "Πόσο έχει επηρεάσει αρνητικά το εκπαιδευτικό σας έργο ή κατάργηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων επιμόρφωσης (ΚΠΕ, Μετεκπαίδευση);"

11 **Υλικό** : "Πόσο έχει επηρεάσει αρνητικά το εκπαιδευτικό σας έργο η έλλειψη βασικού εποπτικού υλικού;"

12 **Τεχνολογίες** : "Πόσο έχει επηρεάσει αρνητικά το εκπαιδευτικό σας έργο η ελλιπής πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες;"

13 **Προσωπικό** : "Πόσο έχει επηρεάσει αρνητικά το εκπαιδευτικό σας έργο η έλλειψη διδακτικού προσωπικού;"

Τα επόμενα 2 πεδία (14-15) αφορούν στα **προβλήματα που έχει ο ίδιος** και οι τιμές έχουν δοθεί όπως παραπάνω. Οι αντίστοιχες ερωτήσεις είναι

14 **Διάθεση** : "Πόσο έχει επηρεάσει αρνητικά το εκπαιδευτικό σας έργο ή επαγγελματική εξουθένωση (burnout) / κακή διάθεση;"

15 **Οικ_κατάσταση** : "Πόσο έχει επηρεάσει αρνητικά το εκπαιδευτικό σας έργο η οικονομική σας κατάσταση;"

Τα τελευταία 11 πεδία (16-26) αφορούν στα **προβλήματα που έχουν οι μαθητές** και οι ορισμοί τους έχουν ήδη δοθεί (κεφάλαιο 5.2.2) και είναι 16 Ιδιωτικό, 17 Φροντιστήριο, 18 Γλώσσες, 19 Ενασχόληση, 20 Χώρος, 21 Συγκατοίκηση, 22 Αλλαγή, 23 Μετανάστευση, 24 Άλλα προβλήματα, 25 Ψυχολογία, 26 Βασικές.

Όπως και στα ερωτηματολόγια των γονέων έτσι και στα ερωτηματολόγια των εκπαιδευτικών έχουν προστεθεί 3 πεδία (27,28,29) που ορίζονται ως εξής :

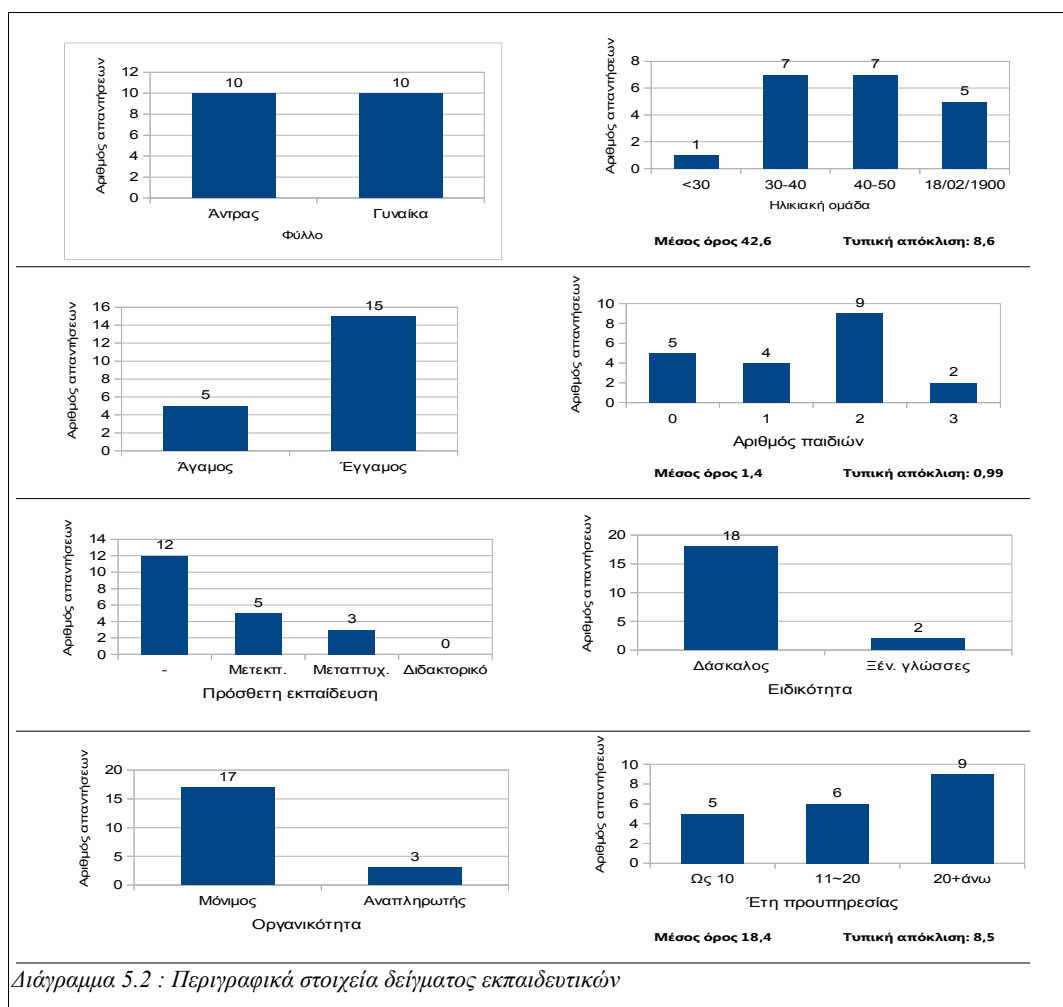
27 : Προβλ_σχολείου : Είναι το άθροισμα των τιμών που έχουν καταχωρηθεί στα πεδία 9 ως και 13 και δίνει μία ενδεικτική τιμή για την εικόνα που έχει ο εκπαιδευτικός για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το σχολείο.

28 : Προβλ_εκπαιδευτικού : Είναι το άθροισμα των τιμών που έχουν καταχωρηθεί στα πεδία 14 και 13 και δίνει μία ενδεικτική τιμή για την εικόνα που έχει ο εκπαιδευτικός για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ίδιος.

29 : Προβ_μαθητών : Είναι το άθροισμα των τιμών που έχουν καταχωρηθεί στα πεδία 16 ως και 26 και δίνει μία ενδεικτική τιμή για την εικόνα που έχει ο εκπαιδευτικός για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μαθητές του.

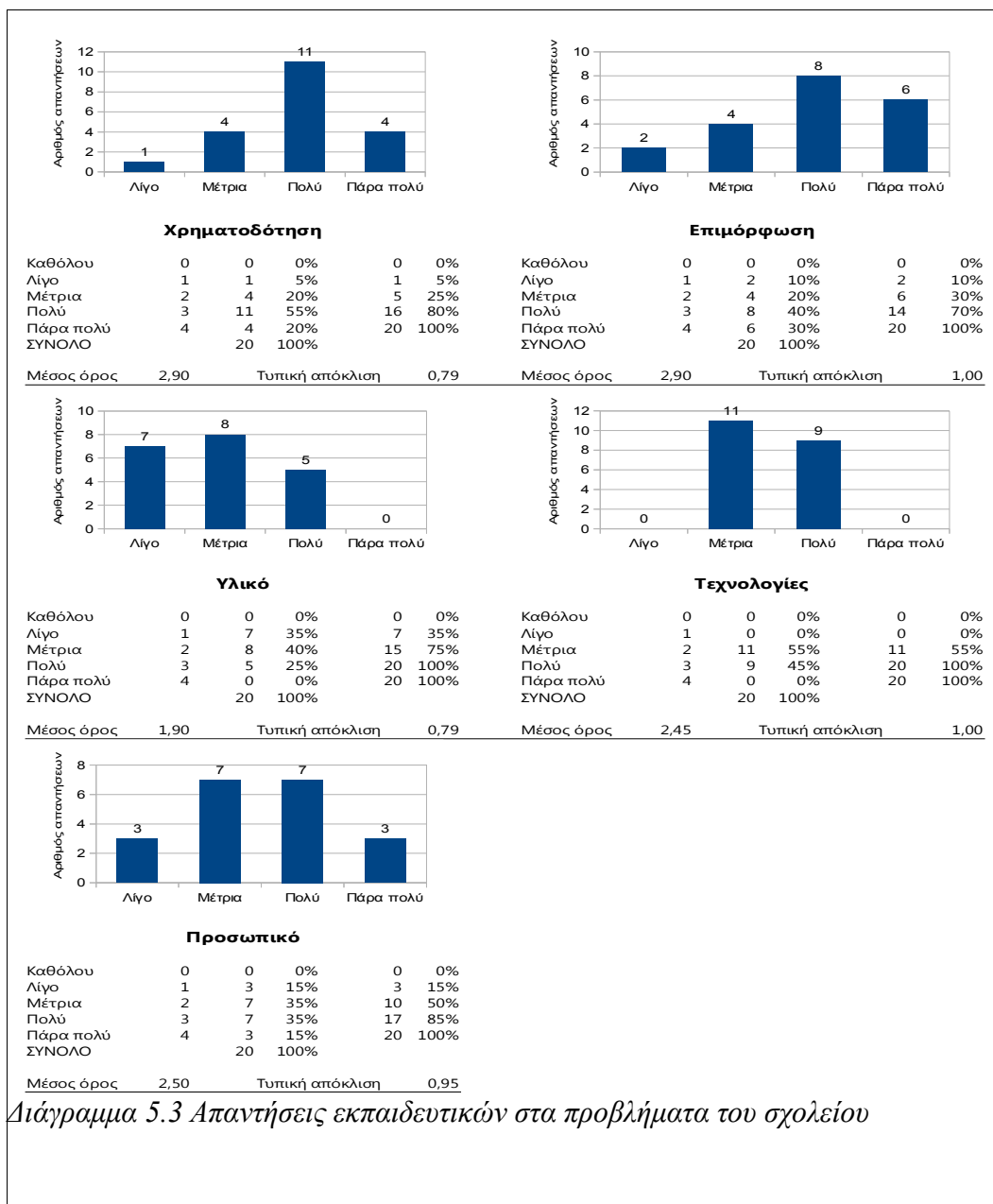
6.3.2 Περιγραφική στατιστική – συσχετίσεις.

Για το ξεκίνημα παρουσιάζονται οι απαντήσεις που έδωσαν οι εκπαιδευτικοί για τα στοιχεία τους. Οι απαντήσεις τους δίνονται παρακάτω στο διάγραμμα 5.2 με στόχο να σχηματιστεί μία εικόνα για το δείγμα και τίποτα περισσότερο. Με δείγμα 20 μόλις ατόμων υπάρχει μεγάλη αμφιβολία για την αξιοπιστία των απαντήσεων για τα προβλήματα πόσο μάλλον να γίνει ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) για να δούμε εάν πχ. βλέπουν με διαφορετικό τρόπο από τους υπόλοιπους τα προβλήματα οι 3 εκπαιδευτικοί που έχουν μεταπτυχιακό.

Το δείγμα μας περιγράφει τυπικά ελληνικά νοικοκυριά από 40ρηδες με περίπου 20 έτη προϋπηρεσίας, 75% έγγαμοι με 1-2 παιδιά. Ας προσέξουμε ότι το 40% έχει πρόσθετες σπουδές (με το 15% μεταπτυχιακό τίτλο) και έχουμε 3 αναπληρωτές (15%) και δύο δασκάλους ξένων γλωσσών (10%)

Οι απαντήσεις στα πεδία 9-13 9 Χρηματοδότηση, Επιμόρφωση, Υλικό, Τεχνολογίες, Προσωπικό δίνονται στο διάγραμμα 5.3 που ακολουθεί.

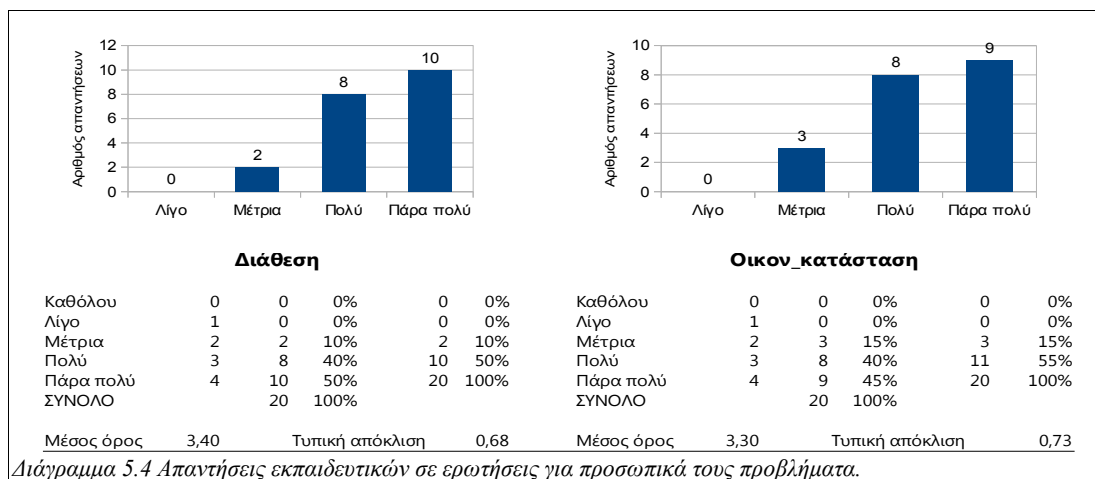

Διάγραμμα 5.3 Απαντήσεις εκπαιδευτικών στα προβλήματα του σχολείου

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε στο διάγραμμα τα λιγότερα προβλήματα εντοπίζονται στο **υλικό** με μέσο όρο 1.90 και μόλις το 25% να απαντά αρνητικά ("πολύ" ή "πάρα πολύ"). Έπονται οι **τεχνολογίες** και το **προσωπικό** με μ.ο. 2.45 και 2.50 στο οποίο οι αρνητικές απαντήσεις είναι 50% και 45 % αντίστοιχα. Η **επιμόρφωση** είναι ακόμα ψηλότερα στη λίστα των προβλημάτων με μ.ο. 2,90 και αρνητικές απαντήσεις από το 70% των ερωτηθέντων.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα που εντοπίζεται από τους εκπαιδευτικούς είναι η χρηματοδότηση με μ.ο. 2,90 και το 75% να απαντά "πολύ" ή "πάρα πολύ". Σημείωση : Η αλήθεια είναι η χρηματοδότηση (το μεγαλύτερο πρόβλημα) είναι ο συνδυασμός των 4 παραπάνω παραγόντων που θεωρούνται μικρότερα προβλήματα. Προφανώς μέσα στον όρο χρηματοδότηση οι εκπαιδευτικοί περιλαμβάνουν και την προσωπική τους μισθοδοσία, για την οποία θα δούμε παρακάτω.

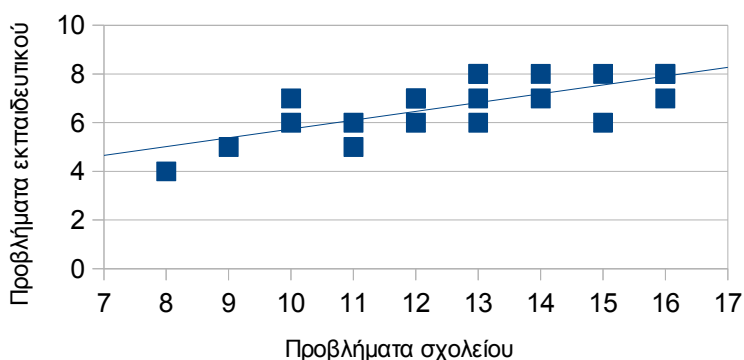
Οι απαντήσεις στα πεδία 14-15 (Διάθεση, Οικ_κατάσταση) που έχουν να κάνουν με την κατάσταση του ίδιου του εκπαιδευτικού δίνονται στο διάγραμμα 5.4 που ακολουθεί.

Είναι φανερά οι πλέον δυσάρεστες παρατηρήσεις από όλα τα ερωτηματολόγια:

Το 90% των εκπαιδευτικών δηλώνουν ότι η επαγγελματική εξουθένωση ή η κακή τους διάθεση επηρεάζει "πολύ" ή "πάρα πολύ" το εκπαιδευτικό τους έργο. Επίσης το 85% δηλώνει πως η οικονομική του κατάσταση επηρεάζει "πολύ" ή "πάρα πολύ" το εκπαιδευτικό τους έργο. Να σημειωθεί πως πρόκειται για τα ίδια πρόσωπα που στα ίδια ερωτηματολόγια έγραψαν ότι οι ελλείψεις σε υλικά, η κατάργηση των προγραμμάτων επιμόρφωσης και η ελλιπής πρόσβαση σε νέες τεχνολογίες τους επηρεάζει "μέτρια" και πάντως σίγουρα **λιγότερο από την προσωπική τους κατάσταση.**

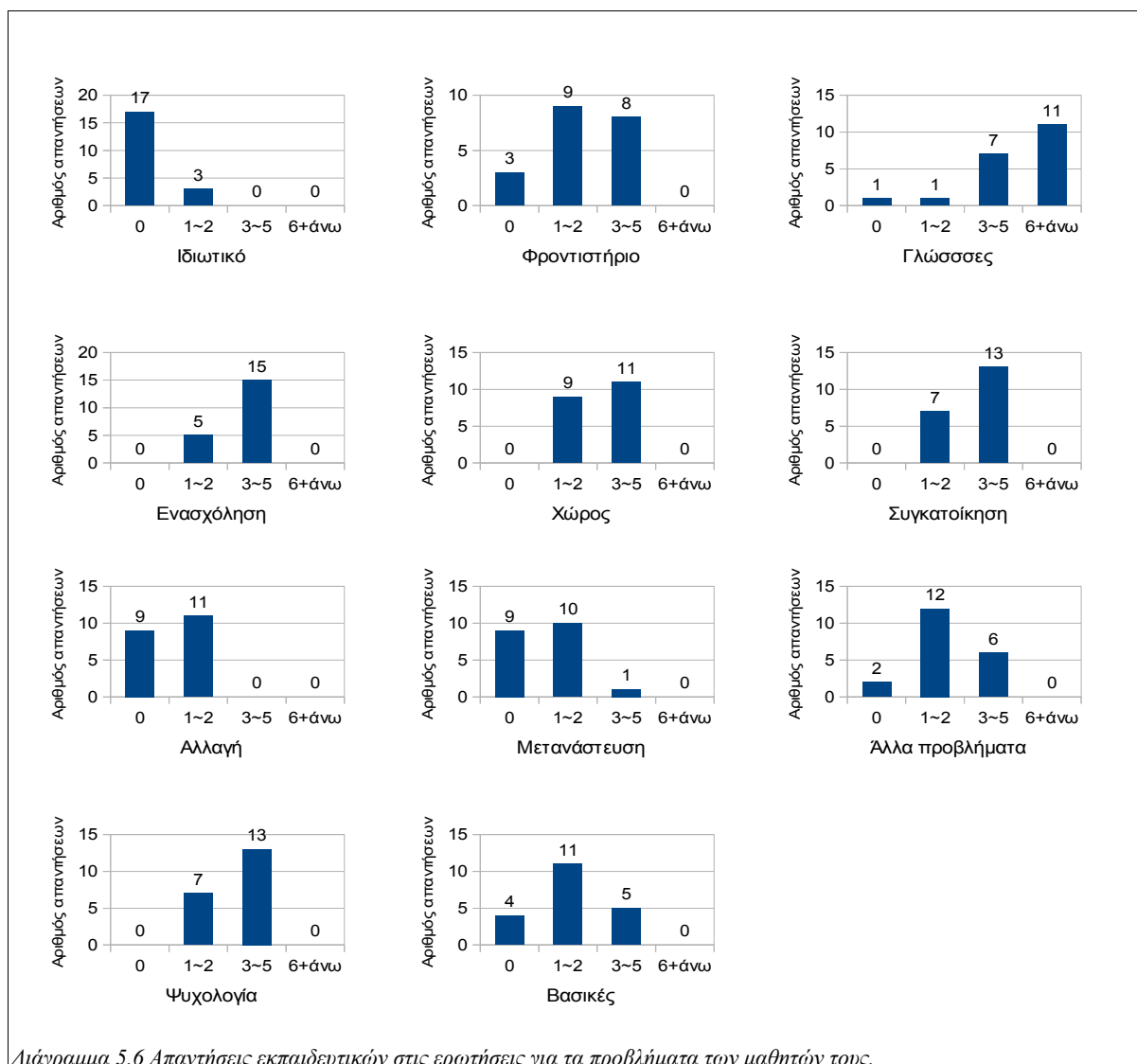
Έχει ενδιαφέρον στο σημείο αυτό να κοιτάξουμε την συσχέτιση των πεδίων 27 Προβλήματα_σχολείου και 28 Προβλήματα_δασκάλου.

Διάγραμμα 5.5 : Προβλήματα σχολείου έναντι προβλημάτων εκπαιδευτικού

Σε αυτό το γράφημα μπορούμε να δούμε την μεγάλη συσχέτιση ($R=0,724$) που έχουν τα δύο αυτά πεδία. Είναι φανερό πως τα **(πραγματικά) προβλήματα του σχολείου ο κάθε εκπαιδευτικός τα βλέπει και μέσα από το πρίσμα της δικής του ψυχολογικής και οικονομικής κατάστασης.**

Θα προχωρήσουμε με την παρουσίαση των απαντήσεων στα πεδία που αφορούν στα προβλήματα των οικογενειών των μαθητών. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι αυτό που καταγράφουμε είναι η εκτίμηση του δασκάλου για τα πιθανά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μαθητές και επίσης πως ο κάθε δάσκαλος απαντά για λογαριασμό περισσότερων μαθητών από όσους έχει δώσει ερωτηματολόγια.

Διάγραμμα 5.6 Απαντήσεις εκπαιδευτικών στις ερωτήσεις για τα προβλήματα των μαθητών τους.

Μία καλύτερη και πιο συγκεντρωτική εικόνα μπορούμε να πάρουμε υπολογίζοντας τον μέσο όρο της απάντησης των δασκάλων. Συνοπτικά για το κάθε "πρόβλημα" ο μέσος όρος παιδιών (από τα παιδιά της τάξης του) για τα οποία ο δάσκαλος βλέπει να αντιμετωπίζουν αυτό το πρόβλημα είναι :

Μαθητές που έφυγαν από ιδιωτικό	0,23
Μαθητές που σταμάτησαν φροντιστήριο ή ιδιαίτερο	2,28
Μαθητές που σταμάτησαν ξένη γλώσσα	6,43

Εάν χρησιμοποιούσαμε την μέση αναλογία 16,4 μαθητές ανά τμήμα τότε οι αναμενόμενες απαντήσεις των δασκάλων χρησιμοποιώντας τα στοιχεία από τα ερωτηματολόγια των γονέων θα ήταν 0,3 2,95 και 5,4 αντίστοιχα.

Μπορούμε εδώ σε γενικές γραμμές να πούμε για τα προβλήματα που έχουν να κάνουν με περικοπές που έκαναν οι γονείς ότι **συμπίπτουν οι απαντήσεις των γονέων με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών**. Για την επόμενη ομάδα προβλημάτων οι αντίστοιχοι μέσοι όροι είναι :

Όχι ενασχόληση γονέων λόγω οικονομικών προβλημάτων	3,38	(2,15)++
Παιδιά που μελετούν σε όχι κατάλληλο χώρο	2,88	(3,75)
Παιδιά που έχουν πρόβλημα μελέτης λόγω συγκατοίκησης	3,13	(2,00)++
Παιδιά που έχουν προβλήματα λόγω αλλαγής σχολείου	0,83	(0,30)
Προβλήματα μελέτης λόγω μετανάστευσης κάποιου από τους γονείς	0,95	(0,30)
Άλλα εσωτερικά προβλήματα οικογένειας (βία/συγκρούσεις κλπ)	2,10	(5,10)--
Προβλήματα μελέτης λόγω κακής ψυχολογίας γονέων	3,13	(5,80)--
Προβλήματα ακόμα και στην κάλυψη βασικών αναγκών	1,83	(3,50)--

Οι τιμές που δίνονται στην παρένθεση είναι οι μέσοι όροι που θα περιμέναμε από τους δασκάλους με βάση τα ερωτηματολόγια των γονέων. Το σήμα "++" έχει σημειωθεί όπου υπάρχει υπερεκτίμηση του προβλήματος από τους εκπαιδευτικούς και το "--" όπου αντίστοιχα υπάρχει υποεκτίμηση. Είδαμε πιο πριν ότι γονείς και εκπαιδευτικοί έχουν πάνω κάτω την ίδια αντίληψη για τα προβλήματα από τις περικοπές. Αθροιστικά έχουν την ίδια αντίληψη για το μέγεθος των υπόλοιπων προβλημάτων, όμως οι εκπαιδευτικοί εκτιμούν ότι υπάρχει **μεγάλο** πρόβλημα ενασχόλησης που οφείλεται σε **μέτρια** άλλα προβλήματα, ενώ οι γονείς **μέτριο** πρόβλημα ενασχόλησης που οφείλεται σε **μεγάλα** άλλα προβλήματα.

Κλείνοντας την στατιστική επεξεργασία των ερωτηματολογίων σε αυτό το σημείο μπορούν να αναφερθούν τα συμπεράσματα που βγήκαν από αυτή.

- Και από τα δύο ερωτηματολόγια πήραμε τέτοιες απαντήσεις που περιγράφουν περικοπές που έχουν κάνει οι γονείς αντίστοιχες με αυτές που πραγματικά μετρήθηκαν και από τα επίσημα στοιχεία.
- Από το ερωτηματολόγια των γονέων αυτό που παρατηρήθηκε είναι η έλλειψη συσχέτισης ανάμεσα στα δεδομένα των περικοπών και στα οικονομικά προβλήματα των νοικοκυριών. Υπάρχουν περικοπές, υπάρχουν οικονομικά προβλήματα αλλά οι πρώτες γίνονται μαζικά και συλλογικά και σχεδόν ανεξάρτητα από τα δεύτερα. Αυτή η παρατήρηση είναι από μόνη της ανησυχητική αλλά γίνεται ακόμη περισσότερο ανησυχητική μαζί με την παρατήρηση πως οι γονείς χρεώνουν για την εκπαίδευση των παιδιών τους περισσότερο βάρος στην οικονομική κρίση από όσο πρέπει, και πως η συμπεριφορά των γονέων εξαρτάται περισσότερο από το πώς νιώθουν από το πώς πραγματικά είναι.
- Από τα ερωτηματολόγια των εκπαιδευτικών μας μένει η παρατήρηση πως βλέπουν την κατάσταση στο σχολείο τόσο πιο δύσκολη όσο πιο δύσκολη είναι η δική τους κατάσταση, ενώ για τους γονείς από τη μία υπερεκτιμούν τα εκπαιδευτικά προβλήματα που προκλήθηκαν λόγω οικονομικής δυσχέρειας στα νοικοκυριά, αλλά από την άλλη υποεκτιμούν πραγματικά προβλήματα που υπάρχουν στα σπίτια των μαθητών τους.

Κεφάλαιο 6^ο

Συμπεράσματα – επίλογος.

Η μελέτη αυτή είχε ως στόχο να συλλέξει κάποια στοιχεία που να συσχετίζουν την οικονομική κρίση με προβλήματα στην Α'βάθμια εκπαίδευση και ταυτόχρονα να μαζέψει πληροφορίες από γονείς & εκπαιδευτικούς για το πως βιώνουν και πως αντιμετωπίζουν από την πλευρά τους τα προβλήματα αυτά. Στην πορεία εκτός από κάποια αναμενόμενα δεδομένα εντοπίστηκαν δύο σημαντικά ευρήματα (που θα επαναληφθούν παρακάτω) τα οποία άλλαξαν το σκεπτικό και καθόρισαν την συμπερασματολογία της μελέτης.

Πρώτα από όλα παρουσιάστηκε η οικονομική κατάσταση της χώρας. Η αδυναμία εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους είχε σαν αποτέλεσμα την λήψη αυστηρών δημοσιονομικών μέτρων τα οποία μείωσαν την κρατική χρηματοδότηση σε πολλούς τομείς μεταξύ των οποίων και η παιδεία. Σε γενικές γραμμές ίσχυσε ο κανόνας 25% μείωση του ΑΕΠ έδωσε 30% μείωση των μη χρηματοοικονομικών δημοσίων δαπανών. Είδαμε ότι σε σχέση με άλλους τομείς η παιδεία ήταν κάπου στη μέση : Δεν θεωρήθηκε ούτε ο "πατρίκιος" αλλά ούτε ο "πληβείος" των περικοπών.

Στη συνέχεια καταγράφηκαν οι επιπτώσεις της κρατικής υποχρηματοδότησης στο εκπαιδευτικό αποτέλεσμα. Φανερά όλες οι μετρήσιμες παράμετροι επηρεάστηκαν όχι όμως τόσο όσο θα προέβλεπε το κακό σενάριο. Ευτυχώς για την παιδεία και δυστυχώς για (εμάς) τους εκπαιδευτικούς ο κυρίως μοχλός περικοπών προς την παιδεία ήταν η μείωση της μισθοδοσίας των εκπαιδευτικών : Με μείωση 30% των δαπανών δεν έκλεισαν μαζικά τα σχολεία μαζεύοντας 30-40 μαθητές ανά τάξη ούτε καταργήθηκαν οι ξένες γλώσσες ούτε παρατηρήθηκε εγκατάλειψη κάθε πρόσθετης εποικοδομητικής δραστηριότητας απλά έμειναν οι κακοπληρωμένοι πλέον δάσκαλοι να μορφώνουν τα παιδιά. Και αυτό τελικά έχει το τίμημά του...

Τα αυστηρά δημοσιονομικά μέτρα που προαναφέρθηκαν είχαν σαν αποτέλεσμα την είσοδο της χώρας σε έναν υφεσιακό κύκλο ο οποίος μείωσε το ΑΕΠ κατά 25%. Στο μέσο ελληνικό νοικοκυριό μπορεί να μην σημαίνει τίποτα η λέξη "μείωση του ΑΕΠ", σημαίνουν όμως πάρα πολλά τα επακόλουθα της μείωσης αυτής. Αύξηση της ανεργίας, αύξηση της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης, ανικανοποίητες ανάγκες υγείας αναγκαστική συμβίωση νοικοκυριών και πολλά ακόμη. Σαν σύνολο τα νοικοκυριά της χώρας στο διάστημα 2009-2013 μείωσαν τις συνολικές δαπάνες για αγορά αγαθών και υπηρεσιών κατά 27%.

Η μείωση των συνολικών δαπανών για αγαθά και υπηρεσίες που έκαναν τα νοικοκυριά την περίοδο 2009-2013 ήταν τέτοια που επέστρεψαν λίγο χαμηλότερα από τις αντίστοιχες τιμές του 2004. Οι περικοπές που έκαναν τα νοικοκυριά δεν ήταν ισορροπημένες : κάποιες κατηγορίες δαπανών βελτίωσαν συγκριτικά τη θέση τους ενώ κάποιες άλλες είχαν ραγδαία επιδείνωση σε τιμές πολύ πιο κάτω από το 2004. Οι αποκλίσεις ανά κατηγορία δαπανών είναι τόσο μεγάλες που στην κυριολεξία μπορούμε να μιλήσουμε για ολική αλλαγή του καταναλωτικού προφίλ του μέσου ελληνικού νοικοκυριού. Μεγάλος χαμένος αυτής της αλλαγής είναι οι δαπάνες για ιδιωτική χρηματοδότηση της Α'βάθμιας εκπαίδευσης. Το 2004 οι αγορές βιβλίων και λοιπών ειδών για παιδιά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν 126εκ. € όσες ήταν και οι αγορές για τυροκομικά προϊόντα για τις ίδιες ηλικίες. Και τα δύο νούμερα αυξήθηκαν σταδιακά ως το 2009 και στη συνέχεια μειώθηκαν τα επόμενα χρόνια. Η μείωση όμως των δαπανών για βιβλία ήταν

τόσο μεγάλη και η μείωση για τυροκομικά προϊόντα τόσο μικρή που το 2013 φτάσαμε οι αγορές για "βιβλία" να πέσουν στα 95εκ.€ ενώ για "τυριά" στα 145εκ.€. Θα μπορούσε να καταλήξει κάποιος στο συμπέρασμα ότι οι γονείς, όταν το εισόδημά τους επανήλθε στα ίδια χαμηλά επίπεδα με μία δεκαετία πριν, αποφάσισαν πως τα παιδιά τους δεν χρειάζονται "βιβλία" αλλά "τυριά". Όμως δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι, είναι άλλοι γονείς αυτοί που είχαν παιδιά σχολικής ηλικίας πριν από 10 χρόνια και άλλοι αυτοί που έχουν ίδιας ηλικίας παιδιά σήμερα. Δεν μιλάμε λοιπόν για **"αλλαγή"** νοοτροπίας αλλά πιθανόν για την **γέννηση μιας νέας νοοτροπίας** που θεωρεί πως δεν αξίζει πλέον σημαντικά να επενδύεις στη μόρφωση των παιδιών σου. (Αυτό είναι το πρώτο σημαντικό εύρημα της έρευνας)

Γονείς που έχουν σήμερα παιδιά στην Α'βάθμια εκπαίδευση καθώς και εκπαιδευτικοί που διδάσκουν στα ίδια παιδιά απάντησαν στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου μας. Από την πλευρά των εκπαιδευτικών η άποψή τους για τα προβλήματα της παρεχόμενης εκπαίδευσης μπορούμε να θεωρήσουμε πως αντιπροσωπεύει κατά μέσο όρο τα πραγματικά προβλήματα όπως τα εντοπίσαμε από την μελέτη της κρατικής υποχρηματοδότησης. Θα ήταν αναμενόμενο τα πραγματικά προβλήματα να φαίνονται μεγαλύτερα από ό,τι πραγματικά είναι στα μάτια ενός πιο ευκατάστατου εκπαιδευτικού. (πχ. οι ελάχιστες ελλείψεις των σχολείων της Φινλανδίας φαίνονται σχετικά μεγάλες στα μάτια των καλοπληρωμένων και ευκατάστατων Φιλανδών εκπαιδευτικών, ενώ τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ένα μετριότατο σχολείο της Κένυα φαίνονται ελάχιστα στα μάτια ενός Κενιάτης εκπαιδευτικού που αγωνίζεται να επιβιώσει). Όμως συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο : Μέσα από τα μάτια των εκπαιδευτικών τα προβλήματα παρουσιάζονται εντονότερα από αυτούς που έχουν μεγαλύτερα προσωπικά οικονομικά προβλήματα και μικρότερα από όσους αντιμετωπίζουν λιγότερα προβλήματα. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε πως η περιγραφή που δίνουν οι εκπαιδευτικοί αντιπροσωπεύει κατά ένα μέρος την πραγματικότητα των σχολείων στα οποία διδάσκουν αλλά κατά ένα ισοδύναμο μέρος αντιπροσωπεύει την δική τους οικονομική δυσχέρεια.

Από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων των γονέων μας προέκυψαν αντίστοιχες περικοπές με αυτές που είχαν ήδη παρατηρηθεί από τα οικονομικά στοιχεία της ιδιωτικής χρηματοδότησης της εκπαίδευσης.

Δεν υπήρξε όμως **ισχυρή συσχέτιση** των προβλημάτων ούτε με τις πραγματικές περικοπές ούτε με την πραγματική οικονομική κατάσταση. Αντίθετα μετρήθηκαν τόσο περισσότερα εκπαιδευτικά προβλήματα όσο περισσότερα ήταν τα ψυχολογικά προβλήματα ή πιο σωστά τα "μη οικονομικά προβλήματα. Ξέχωρα από την σε βάθος στατιστική ανάλυση, είναι φανερό πως αυτό που αντιμετωπίζουμε είναι **μια αυξανόμενη ομάδα γονιών στους οποίους έχει κλονιστεί η πίστη στο ότι "αξίζει να επενδύεις σημαντικά στη μόρφωση των παιδιών τους"** και κάνει περικοπές στην χρηματοδότηση της μόρφωσης τους θεωρώντας παράλληλα ότι δεν προσφέρει λιγότερα από όσα πρέπει. (Αυτό είναι το δεύτερο σημαντικό εύρημα της έρευνας)

Η ολοκλήρωση της μελέτης αυτής επιβάλλει να συνδυάσουμε τα δύο παραπάνω σημαντικά ευρήματα σε ένα πρωτογενές συμπέρασμα από το οποίο θα είναι δυνατό να εξαχθούν ουσιαστικά δευτερογενή συμπεράσματα, που θα μας κάνουν να αντιληφθούμε πού πραγματικά βαδίζει η κατάσταση στον χώρο της παιδείας. Συνοπτικά λοιπόν το συνδυαστικό πρώτο συμπέρασμα της μελέτης αυτής είναι :

Έχει δημιουργηθεί μία νέα για τα ελληνικά δεδομένα αντίληψη πως δεν είναι πια πολύ σημαντικό να γίνονται μεγάλες δαπάνες για την βελτίωση της μόρφωσης των

παιδιών. Αυτή η νέα αντίληψη φαίνεται και από τα οικονομικά στοιχεία αλλά και από το πως αισθάνονται αυτοί που κάνουν τις δαπάνες.

Το καταναλωτικό προφίλ με αυξημένες δαπάνες εκπαίδευσης που ίσχυσε μέχρι μία γενιά πίσω στηρίχθηκε στους, κατά τεκμήριο, χειρωνακτικά εργαζόμενους της γενιάς μετά τον πόλεμο, οι οποίοι αξιολόγησαν ότι κάθε δαπάνη και θυσία για την μόρφωση της επόμενης γενιάς αξίζει τον κόπο. Η οικονομική κρίση που έδειξε να εκτινάσσεται στα ύψη η ανεργία των νέων, άσχετα με το μορφωτικό τους επίπεδο, αλλά και η μεγάλη φυγή των πτυχιούχων νέων (brain drain) στο εξωτερικό είναι πιθανότατα η αιτία που δημιούργησε αυτή την νέα αντίληψη.

Εάν η παραπάνω συμπερασματολογία είναι σωστή τότε

- Είναι πολύ πιθανό, σε μία ίδια μελέτη μετά από πέντε χρόνια, να δούμε μείωση των ιδιωτικών δαπανών και για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση γιατί θα πρόκειται για τα ίδια νοικοκυριά που σήμερα έκαναν τις επιλογές τους στα χρόνια της κρίσης, αντίθετα με τα νοικοκυριά που στα ίδια χρόνια σπούδαζαν φοιτητές της 3βάθμιας εκπαίδευσης και αναγκάστηκαν να κάνουν άλλες περικοπές.
- Είναι πολύ πιθανό ότι, ακόμη και μετά το τέλος της οικονομικής κρίσης ακόμα και εάν πετύχουμε ξανά την δυνατότητα καταναλωτικών δαπανών όσο του 2008 και πάνω, οι πόροι που θα διαθέτουμε σαν νοικοκυριά στην εκπαίδευση να είναι πολύ λιγότεροι.
- Η εικόνα της Ελλάδας σαν μια χώρα η οποία (έστω και δανειζόμενη υπέρμετρα) παράγει επιστήμονες και εισάγει εργάτες, που ίσχυσε στα χρόνια πριν την κρίση, είναι πιθανό να μην επαναληφθεί στο μεσοπρόθεσμο μέλλον.

Κανέλλα Κόσσυβα

Λουτράκι, Δεκέμβριος 2016

Παραρτήματα

A. Πίνακες ορισμών & δεδομένων αναφοράς.

A1. Ορισμός σύγκρισης αναφοράς : "Άνω Ε.Ε." και "Κάτω Ε.Ε."

A2. Ορισμών τομέων παρακολούθησης υλοποίησης κρατικού προϋπολογισμού.

A3. Ορισμός του δείκτη sr για την εκτίμηση συγκριτικής προτίμησης αγαθών και υπηρεσιών.

B. Ανεπεξέργαστες καταχωρήσεις ερωτηματολογίων.

B.1 Απαντήσεις σε ερωτηματολόγια γονέων.

B.2 Απαντήσεις σε ερωτηματολόγια εκπαιδευτικών.

Γ. Ευρετήριο πινάκων, γραφημάτων & διαγραμμάτων.

Βιβλιογραφία.

Παράρτημα Α1.

Ορισμός σύγκρισης αναφοράς : “Ανω Ε.Ε.” και “Κάτω Ε.Ε.”

Από τις 28 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφαιρέθηκαν τα δεδομένα της Ελλάδας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας, της Ιρλανδίας και της Κύπρου δηλαδή των χωρών που αντιμετώπισαν παρόμοιο με την Ελλάδα πρόβλημα στην χρονική περίοδο που μας αφορά. Επίσης αφαιρέθηκαν τα στοιχεία του Ηνωμένου Βασιλείου για να είναι εύκολες μελλοντικές συγκρίσεις λόγω της αποχώρησης του από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στον πίνακα Α1.1 που ακολουθεί δίνονται τα δεδομένα πληθυσμού & ΑΕΠ 2008 όλων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με γκρι έχουν μαρκαριστεί οι χώρες που εξαιρέθηκαν από τους επόμενους υπολογισμούς.

Πληθυσμός & ΑΕΠ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Το 2008 σε φθίνουσα κατάταξη πληθυσμού.

Χώρα	Πληθυσμός Εκ. κάτοικοι	ΑΕΠ 2008 Εκ. Ευρώ
Γερμανία	82,11	2.558.020
Γαλία	64,37	1.995.850
Ηνωμένο Βασίλειο	61,81	1.907.212
Ιταλία	58,83	1.632.933
Ισπανία	46,16	1.116.207
Πολωνία	38,13	363.692
Ρουμανία	20,54	142.396
Ολανδία	16,45	635.794
Ελλάδα	11,19	242.096
Βέλγιο	10,71	355.066
Πορτογαλία	10,56	178.873
Τσεχία	10,38	160.962
Ουγγαρία	10,04	107.150
Σουηδία	9,22	352.317
Αυστρία	8,38	291.930
Βουλγαρία	7,49	36.450
Ιρλανδία	6,40	186.870
Δανία	5,49	241.087
Σλοβακία	5,38	65.679
Φινλανδία	5,31	193.711
Κροατία	4,44	48.130
Λιθουανία	3,20	32.696
Λετονία	2,18	25.403
Σλοβενία	2,02	37.951
Εσθονία	1,34	16.511
Κύπρος	1,08	18.769
Λουξεμβούργο	0,49	37.523
Μάλτα	0,41	6.129

Πίνακας Α1.1 Πληθυσμός & ΑΕΠ χωρών Ε.Ε. 2008 Πηγή Eurostat

Οι 22 χώρες που απέμειναν χωρίστηκαν σε δύο ομάδες : Η "ΑΝΩ" ομάδα περιλαμβάνει τις 10 χώρες από τις 22 που το 2008 είχαν υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ από την Ελλάδα και η "ΚΑΤΩ" ομάδα που περιλαμβάνει τις 12 χώρες από τις 22 που το 2008 είχαν χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ από την Ελλάδα. Στους πίνακες Α1.2 και Α1.3 δίνονται οι πληθυσμοί και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2008) της "ΑΝΩ" και της "ΚΑΤΩ" ομάδας αντίστοιχα.

	Πληθυσμός εκ. κάτ.	Κατά κεφ. ΑΕΠ
Λουξεμβούργο	0,49	76.578
Δανία	5,49	43.914
Ολανδία	16,45	38.650
Σουηδία	9,22	38.212
Φινλανδία	5,31	36.480
Αυστρία	8,38	34.837
Βέλγιο	10,71	33.153
Γερμανία	82,11	31.154
Γαλία	64,37	31.006
Ιταλία	58,83	27.757

Πίνακας Α1.2 Χώρες "Ανω Ε.Ε."

	Πληθυσμός εκ. κάτ.	Κατά κεφ. ΑΕΠ
Σλοβενία	2,02	18.788
Τσεχία	10,38	15.507
Μάλτα	0,41	14.949
Εσθονία	1,34	12.322
Σλοβακία	5,38	12.208
Λετονία	2,18	11.653
Κροατία	4,44	10.840
Ουγγαρία	10,04	10.672
Λιθουανία	3,2	10.218
Πολωνία	38,13	9.538
Ρουμανία	20,54	6.933
Βουλγαρία	7,49	4.866

Πίνακας Α1.3 : Χώρες "Κάτω Ε.Ε"

Σε όλα τα σημεία της μελέτης αυτής όπου αναφέρεται "Ανω Ε.Ε." νοείται ένας γραμμικός συνδυασμός των δεδομένων των 10 χωρών του πίνακα Α1.2 πληθυσμιακά ζυγισμένος. Συγκεκριμένα για κάθε μία από αυτές τις χώρες υπολογίζοντας το ~4.28% του πληθυσμού τους βγαίνει ένας μέσος δείκτης που αντιστοιχεί στα δεδομένα ενός Ευρωπαϊκού πληθυσμού που αποτελείται από 3,52 εκ Γερμανούς, 2,76 εκ Γάλους, 2,52 εκ Ιταλούς 0,7εκ. Ολλανδούς κλπ με συνολικό πληθυσμό 11,19 εκ το 2008 όσο ακριβώς και η Ελλάδα.

Αντίστοιχα σαν "Κάτω Ε.Ε." βγαίνει ένας συνδυασμός των 12 χωρών του πίνακα Α1.3 υπολογίζοντας το 10.6% του πληθυσμού.

Σαν παράδειγμα το ΑΕΠ των "χωρών" αυτών για το 2008 θα ήταν

"ΑΝΩ Ε.Ε."	355,1 δις €
Ελλάδα	242,1 δις €
"ΚΑΤΩ Ε.Ε."	110,6 δις €

Παράρτημα Α2.

Ορισμός τομέων παρακολούθησης υλοποίησης κρατικού προϋπολογισμού.

Για να γίνει ευκολότερη η παρουσίαση των δεδομένων του κρατικού προϋπολογισμού για τα έτη 2009 ως και 2014 οι επιμέρους λογαριασμοί υπουργείων και φορέων ενοποιήθηκαν σε 5 ομάδες

α) Υγείας – Ασφάλισης

Εδώ εντάχθηκαν τα κονδύλια των υπουργείων : 1. Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2. Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης

β) Άμυνας & Τάξης & δικαιοσύνης.

Εδώ εντάχθηκαν τα κονδύλια των υπουργείων : 1. Εθνικής Άμυνας, 2. Προστασίας του Πολίτη και 3. Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

γ) Παιδείας

Στον τομέα (γ) εντάχθηκε μόνο ο λογαριασμός του υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων για ξεχωριστή παρακολούθηση.

δ) Οικονομίας & ανάπτυξης

Στον οικονομικό τομέα (δ) εντάχθηκε ο λογαριασμός όλων των οικονομικής και αναπτυξιακής φύσης υπουργείων δηλαδή : 1. Πολιτισμού και Τουρισμού 2. Οικονομικών, 3. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 4. Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, 5. Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, 6. Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων και 7. Θαλασσίων Υποθέσεων, Νήσων και Αλιείας .

ε) Λοιποί τομείς

Στην τελευταία ομάδα εντάχθηκαν οι λογαριασμοί : 1. Προεδρία της Δημοκρατίας, 2. Βουλή των Ελλήνων, 3. Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, 4. Εξωτερικών, καθώς και οι γενικές κρατικές δαπάνες.

Η ονομασία των υπουργείων και λοιπών λογαριασμών στηρίζεται στην υλοποίηση προϋπολογισμού 2009 που είναι και έτος αναφοράς. Βλέπε σελ 83 στο http://www.minfin.gr/sites/default/files/financial_files/proyypol2011_eis_ektesh.pdf

B.1.1 Απαντήσεις σε ερωτηματολόγια γονέων.

A/A	Περιοχή	Επάγγελμα_πατέρα	Επάγγελμα_μητέρας	Επάγγελμα_Φιλοζή	Επάγγελμα_Φιλοζή	Αριθμός_παιδιών	Εσοδήρια	Εσοδήρια_πριν	Κόστος_στέφης	Ελλείψεις	Ιδιωτικό	Φροντιστήριο	Γλώσσες	Αθλητική	Πνευματική	Βιβλία	Παιχνίδια	Χώρος	Συγκοινωνία	Αλλαγή_σχολείου	Μετακόμιση	Άλλα_προβλήματα	Ψυχολογία	Όχι_ενασχόληση	Όχι_βασικές	Επίδοση	Άλλη_επίδοση
1	0	Ε	Δ	-	-	1	3	4	2	1	0	0,5	0	0,5	1	1	1	0	0	1	0	0,5	1	0,5	0	4	5
2	0	Ε	Η	-	-	2	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5
3	0	Α	Ι	-	-	2	1	2	0	3	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	3	3
4	0	Η	Δ	-	-	2	2	3	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3	3
5	0	Δ	Δ	-	-	1	4	4	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5
6	0	Α	Δ	-	-	1	2	4	2	1	0	0	0	0	0	1	0,5	0	0	1	0	0,5	0,5	0	0	4	5
7	0	Ι	Α	-	-	1	1	1	1	3	0	0	1	0	1	0,5	0,5	0	0	0	0	0	0	0	0	3	4
8	0	Ι	Ι	-	-	2	3	4	2	2	0	1	0	1	1	1	1	0,5	0,5	0	0	0,5	1	1	1	3	5
9	0	Ι	Α	-	-	2	1	2	2	1	0	0	1	0	0	0	1	1	1	0	0	0,5	0,5	0	0	4	4
10	0	Δ	Δ	Α	-	2	3	4	2	1	0	0	0	0,5	1	1	1	0,5	0,5	0	0	0,5	1	0,5	0	4	5
11	0	Ι	Ι	-	-	3	3	4	4	3	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	1	1	0	0	4	5
12	0	Ι	Δ	-	-	2	3	4	2	3	0	1	0,5	1	0,5	0,5	0,5	0	0	1	0	1	0,5	0,5	0,5	1	3
13	0	Δ	-	-	-	2	2	3	0	1	0	0	1	0,5	0,5	1	0,5	0	0	0	0	0,5	0,5	0	0,5	3	4
14	0	Σ	Α	-	-	2	2	2	0	1	0	1	0	0,5	0,5	1	1	0	0	0	0	0,5	0,5	0	0,5	3	4
15	0	Ε	Ε	-	-	2	4	4	3	0	0	0	0	0	0	0,5	0,5	0	0	1	0	0	0	0	0	5	5
16	0	Ι	Ε	-	-	1	2	3	0	1	0	0	0	0	0	0,5	0,5	1	0	0	0	0,5	0	0	0	4	5
17	0	Ι	Ι	-	-	3	1	3	0	1	0	0	1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	3	4
18	0	Η	Ι	Σ	-	2	3	4	0	3	0	0	0	0,5	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0,5	0	3	3
19	0	Δ	Α	-	-	2	2	2	0	1	0	0	0	0	1	0	1	0,5	0	1	0	0,5	0,5	0,5	0,5	3	5
20	0	Ι	Α	Α	-	2	1	3	3	2	0	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5
21	0	Δ	Δ	-	-	1	3	4	2	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0,5	1	0	1	4	4
22	0	Ι	Δ	Σ	-	2	3	4	0	3	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0,5	0	0	5	5
23	0	Ι	Ε	Σ	-	1	3	4	2	3	1	0	0	0	1	0	1	0	0,5	1	0	0	0	0	0	4	4
24	0	Η	Ε	-	-	3	2	2	1	3	0	0	1	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	4	5
25	0	Δ	Η	Α	-	1	3	4	0	2	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0,5	0	0	0	4	4
26	0	Δ	Δ	Σ	-	1	4	4	2	2	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	1	1	3	4
27	0	Ε	Α	Σ	-	1	2	3	3	2	0	1	1,5	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0,5	5	5	
28	0	Δ	Δ	-	-	2	4	4	4	3	0	0	0,5	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0,5	0,5	1	4	5
29	0	Ι	Α	-	-	2	2	4	4	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0,5	4	4
30	0	Ι	Η	-	-	1	2	3	3	3	0	0	0	0	1	1	0	0,5	0	0	0	1	1	0	0	4	4
31	0	Ι	Ι	Σ	-	1	3	4	0	2	0	0	0,5	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0,5	0,5	3	3
32	0	Η	Δ	-	-	2	2	3	0	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0,5	0	0	0	2	3
33	0	Ι	Δ	-	-	2	4	4	4	2	0	0	1	0	0	0	1	0,5	1	0	0	0	0,5	0	0	3	4
34	0	Δ	Ε	Σ	-	2	2	2	1	3	0	0	0	0	0	0	1	1	0,5	0	0	0,5	1	1	1	5	5
35	0	Δ	Η	-	-	1	1	2	0	2	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0,5	0	0	1	2	3
36	0	Ι	Δ	-	-	2	4	4	2	1	0	0,5	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0,5	0,5	0,5	0,5	3	4
37	0	Η	Ε	-	-	2	3	4	3	2	0	0	0	0	0	1	0,5	0	0,5	0	0	1	0	0	0	4	4
38	0	Ι	Ε	-	-	2	1	1	0	3	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0,5	5	5
39	0	Ε	Δ	-	-	2	2	3	0	3	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5
40	0	Α	Α	-	-	1	0	1	0	1	0	0	0	1	1	1	0,5	0	0	0	0	0	0	0	0	4	5
41	0	Ε	Ι	-	-	1	3	4	4	3	0	0	0,5	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0,5	3	3

A/A	Περιοχή	Επάγγελμα_πατέρα	Επάγγελμα_μητέρας	Επάγγελμα_Φιλάξι	Επάγγελμα_Φιλάξ2	Αριθμός_παιδιών	Εισόδημα	Εισόδημα_πριν	Κόστος_στέγης	Ελλείψεις	Ιδιωτικό	Φροντιστήριο	Γλώσσες	Αθλητική	Πνευματική	Βιβλία	Παιχνίδια	Χώρος	Συγκοινωνία	Άλλαγή_σχολείου	Μεταναστεύση	Άλλα_προβλήματα	Ψυχολογία	Όχι_εισαγωγή	Όχι_βασικές	Επίδοση	Άλλη_επίδοση
42	0	A	Δ	Σ	Σ	3	3	4	0	3	0	0	0	1	0	1	1	1	0	1	0	0,5	0	0	5	5	
43	0	I	I	-	-	2	4	4	0	3	0	0	0	0,5	0	0	0,5	0	0	1	0	1	0	0	2	3	
44	0	A	Δ	-	-	1	1	1	0	1	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0,5	0	3	5	
45	0	E	I	-	-	1	4	4	4	0	0	0	0	0	0	0,5	0	0	0	0	1	1	0	1	3	4	
46	0	E	A	-	-	2	1	2	2	1	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	4	5	
47	0	I	A	-	-	1	3	3	1	3	0	0	0,5	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0,5	0	1	2	
48	0	E	I	-	-	1	3	4	0	0	0	0	0,5	0	0	1	0	0	0	0	0	0,5	0,5	0	3	3	
49	0	H	E	-	-	1	2	3	2	2	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0,5	0	3	4	
50	0	-	Δ	-	-	2	3	4	2	1	1	0	0,5	0	0	0,5	0	0	0	1	0	0	1	0	4	5	
51	0	H	H	-	-	2	2	2	0	3	0	0	0,5	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0,5	0	4	5	
52	0	I	A	-	-	2	1	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0,5	0	1	0	0	0,5	0	4	5	
53	0	H	Δ	-	-	1	1	3	0	2	0	0	1	0	1	0,5	0	0	0	0	0	0	1	0	3	3	
54	0	-	A	A	-	1	1	1	0	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0,5	1	0	4	5	
55	0	E	A	-	-	2	1	3	0	1	0	1	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	3	3	
56	0	E	I	-	-	2	4	4	2	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	3	4	
57	0	H	E	-	-	2	3	3	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	3	4	
58	0	E	Δ	-	-	2	3	4	3	2	0	0	1	1	1	0	0	0,5	0	0	0	0	0	0	3	4	
59	0	A	I	-	-	2	2	3	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1	0,5	1	4	5	
60	0	Δ	A	-	-	2	1	2	1	3	0	0	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	5	5	
61	0	A	I	-	-	3	3	4	2	3	0	1	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	3	3	
62	0	Δ	-	-	-	2	1	1	0	3	0	0	0	0	0	1	0,5	1	0	0	0	0,5	0	0	4	5	
63	0	I	E	-	-	2	2	3	2	1	0	0	0	1	1	0	1	0	0,5	0	0	0	0	0	5	5	
64	0	H	-	-	-	1	1	3	0	3	0	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4	
65	0	-	Δ	-	-	1	2	4	0	3	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	1	0	0	0	4	5	
66	0	H	H	-	-	3	1	2	0	3	0	0	0	0,5	0	1	0	0	0	0	0	0,5	1	0	3	4	
67	0	Δ	A	-	-	1	3	4	3	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	2	2	
68	0	I	I	-	-	2	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0,5	0	0	1	1	0,5	3	3	
69	0	I	Δ	-	-	1	3	3	3	3	0	0	0	0	1	1	0,5	0	0	0	0	0	0	0	4	5	
70	0	Δ	H	-	-	2	3	4	3	1	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	4	5	
71	0	E	A	A	-	1	2	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	1	4	4	
72	0	E	E	-	-	1	3	4	0	3	0	0	1	0	0	0	0,5	0,5	0	0	0	0,5	0,5	0	3	4	
73	0	H	H	-	-	2	1	2	0	2	0	1	0	0	1	1	1	0	0	1	0	0	0	0	4	5	
74	0	I	I	A	-	1	4	4	4	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	1	4	5	
75	0	I	I	-	-	2	3	3	1	1	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	2	
76	0	E	A	-	-	2	1	2	0	3	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0,5	0	4	5	
77	0	H	A	Σ	-	2	3	4	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0,5	0	0	3	4	
78	0	E	I	-	-	1	2	2	1	1	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	3	5	
79	0	I	A	-	-	2	3	4	3	3	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	3	3	
80	0	-	I	-	-	1	2	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0,5	1	0	0	1	1	0	5	5	
81	0	A	I	-	-	1	2	3	1	1	0	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0,5	4	5	
82	0	E	I	-	-	2	3	4	4	3	0	0	1	0	1	0	0,5	0	0	0	0	0	0	0	3	3	

A/A	Περιοχή	Επάγγελμα_πατέρα	Επάγγελμα_μητέρας	Επάγγελμα_φίλοι	Επάγγελμα_φίλοι2	Αριθμός_παιδιών	Εσοδήμα	Εσοδήμα_πριν	Κόστος_στέφης	Ελλείψεις	Ιδιωτικό	Φροντιστήριο	Γλώσσες	Αθλητική	Πνευματική	Βιβλία	Παιχνίδια	Χίμαρος	Συγκοπή	Άλλα_σχολίου	Μεταναστευση	Άλλα_προβλήματα	Ψυχολογία	Όχι_εισαγωγή	Όχι_βασικές	Επίδοση	Άλλη_επίδοση
83	1	H	A	-	-	2	0	2	0	3	0	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	4	4
84	1	E	I	Σ	-	2	1	2	0	0	0	0	0,5	0	1	0,5	0	0,5	0	0	0	0	0	0	0	3	4
85	1	E	E	-	-	1	4	4	4	1	0	0	0,5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	4
86	1	E	Δ	-	-	1	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4
87	1	E	H	Σ	-	2	3	4	2	1	0	0	0	0	0,5	0,5	1	0,5	1	0	0	0	0	0	0	4	4
88	1	H	A	Σ	-	2	1	3	0	3	0	1	1	1	1	1	1	0,5	1	0	0	1	0,5	0,5	0,5	2	4
89	1	H	I	-	-	1	2	3	1	3	0	0,5	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0,5	0,5	0,5	0,5	4	5
90	1	-	Δ	-	-	2	2	2	2	3	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0,5	0,5	0	0,5	3	4
91	1	H	Δ	-	-	1	1	3	2	3	0	1	1	0	1	0,5	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4
92	1	E	H	-	-	1	3	4	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
93	1	I	I	-	-	2	2	3	0	0	0	0,5	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3	4
94	1	H	A	-	-	2	1	2	0	3	0	0	0	0	0	1	0,5	1	0	0	0	1	1	0	0,5	3	4
95	1	H	I	-	-	3	1	2	0	3	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0,5	0	0	0,5	5	5
96	1	Δ	A	Σ	-	3	2	4	0	3	0	0	0	1	0	0,5	1	0	0	0	0	0,5	1	0	0	4	4
97	1	Δ	Δ	Σ	-	2	3	4	4	3	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	4	4
98	1	E	I	Σ	-	3	2	2	0	1	0	0	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4	5
99	1	Δ	H	-	-	1	3	3	0	1	0	0	1,5	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	3
100	1	Δ	I	-	-	2	3	3	2	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0,5	4	5
101	1	I	E	-	-	1	1	1	0	3	0	0,5	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	3	5
102	1	-	I	Σ	Σ	3	1	3	1	1	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5
103	1	Δ	I	Σ	-	1	4	4	3	0	0	0	0,5	0	1	0	0	0,5	0	0	0	0	1	0	0,5	1	2
104	1	Δ	A	-	-	2	2	2	0	2	0	0	0	0	1	0,5	1	1	1	0	0	0	0	0	0	5	5
105	1	A	Δ	-	-	2	3	3	0	3	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0,5	4	5
106	1	Δ	A	-	-	1	3	4	2	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	1	0,5	0	4	4
107	1	H	Δ	-	-	2	3	4	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0,5	4	4
108	1	E	A	-	-	3	2	3	0	2	0	0,5	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4
109	1	H	H	-	-	1	3	4	4	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0,5	0	0,5	3	3
110	1	I	Δ	-	-	3	3	3	0	1	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0,5	0	0,5	0,5	4	5
111	1	E	A	-	-	3	1	2	0	3	0	1	2	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	3	5
112	1	-	Δ	-	-	2	3	4	0	3	0	0	1	0	1	1	0,5	0,5	0	0	0	0	0	0	0	3	3
113	1	H	A	-	-	2	1	2	1	2	0	0	1	1	1	0	0	0	0,5	0	0	0	0	0	0	4	5
114	1	H	E	-	-	1	1	3	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0,5	0,5	0	4	4
115	1	-	I	-	-	1	3	4	0	3	0	0	0	0	0	0	0,5	1	1	0	0	1	1	0,5	1	3	3
116	1	A	I	-	-	3	1	2	0	3	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	3	4
117	1	-	Δ	-	-	2	2	3	0	1	0	1	1	0	0	1	1	0,5	0	0	1	0	0	0	0	5	5
118	1	I	H	-	-	1	2	2	0	3	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0,5	0	0	0	5	5
119	1	E	A	-	-	2	3	3	0	3	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0,5	1	1	0	1	3
120	1	H	Δ	-	-	1	2	3	2	3	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
121	1	I	Δ	Σ	-	1	4	4	4	3	0	0	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0,5	1	0,5	1	3	4
122	1	Δ	E	-	-	2	4	4	0	3	1	0	1	0	0	0	0,5	0	0	1	0	1	1	0	1	4	5
123	1	A	Δ	-	-	2	3	3	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4	5

A/A	Περιοχή	Επάγγελμα_πατέρα	Επάγγελμα_μητέρας	Επάγγελμα_Φιλοξ	Επάγγελμα_Φιλοξ2	Αριθμός_παιδιών	Εισόδημα	Εισόδημα_πριν	Κόστος_στέγης	Ελλείψεις	Ιδιωτικό	Φροντιστήριο	Γλώσσες	Αθλητική	Πνευματική	Βιβλία	Παιχνίδια	Χίμαρος	Συγκοτάκιση	Άλλαγή_σχολείου	Μεταναστευση	Άλλα_προβλήματα	Ψυχολογία	Οχι_εισαγωγήση	Οχι_βασικές	Επίδοση	Άλλη_επίδοση
124	1	Δ	Ε	-	-	3	3	4	0	3	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4
125	1	Η	Ε	-	-	1	2	4	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0,5	0	0	0	0	0	0	0	4	4
126	1	Δ	Ι	-	-	1	4	4	0	0	0	0	0,5	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0,5	0,5	3	4
127	1	Η	Δ	-	-	3	2	3	0	3	0	0	0	0	1	1	0,5	0	0	0	0	0	0	0	0,5	4	5
128	1	Η	Α	-	-	2	1	2	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0,5	1	3	4
129	1	Η	Δ	-	-	1	3	4	0	1	0	0	0,5	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0,5	0	3	3
130	1	Ε	Η	-	-	2	3	4	0	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0,5	0	1	1
131	1	Ε	Ι	-	-	1	4	4	3	3	0	0	0	0	0	0	0,5	1	0	0	0	1	1	0	1	3	4
132	1	Ι	Δ	-	-	1	3	4	3	1	0	0	0,5	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	2	3
133	2	Ι	Α	-	-	2	2	4	0	1	0	0	0	0	0	0,5	0,5	0	0	1	0	0	0	0	0	4	4
134	2	Η	Ι	Α	Σ	1	3	4	3	1	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	3	4
135	2	Ε	Δ	-	-	2	2	4	0	3	0	1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	4	5
136	2	Ι	Ι	-	-	2	4	4	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5
137	2	Δ	Δ	-	-	2	3	4	3	3	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	2	2
138	2	Ι	Α	-	-	1	1	2	0	1	0	0	0	0	0,5	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
139	2	Ι	Ι	-	-	1	3	4	3	1	0	0	0	0	0	0,5	0,5	0	0	0	0	0	0,5	0	0	4	4
140	2	Α	Ι	-	-	2	1	3	0	3	0	1	0,5	1	1	1	1	0,5	0,5	0	0	0,5	1	1	1	3	5
141	2	Η	Η	-	-	3	3	4	0	2	0	0	0	0,5	1	0	0	0	0	0	0	0	0,5	0	0	4	5
142	2	Ε	Ε	-	-	2	3	4	3	3	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4	5
143	2	Ε	Α	Σ	-	2	3	4	3	3	0	1	0,5	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
144	2	Ι	Δ	-	-	3	3	4	0	3	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
145	2	Α	Α	-	-	2	0	0	0	2	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0,5	0	0	0	4	5
146	2	Η	Δ	-	-	2	2	4	0	3	0	1	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4
147	2	-	Δ	Σ	Σ	2	2	3	0	3	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0,5	0,5	1	4	4
148	2	Η	Ε	-	-	1	1	2	0	3	0	0	1	0	0,5	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	4
149	2	Δ	Δ	-	-	1	4	4	0	3	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0,5	0	0	0,5	3	4
150	2	Ε	Δ	-	-	2	3	3	0	3	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0,5	0	0,5	1	4	5
151	2	Ε	Δ	Σ	-	2	4	4	0	1	0	0	0	0	1	0,5	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3	4
152	2	Ι	Ι	-	-	2	3	3	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0,5	0	0	0	4	5
153	2	Ε	Α	-	-	2	1	2	0	1	0	0	1	0	0	1	1	1	0,5	0	0	0	0	0	0	5	5
154	2	Ε	Η	-	-	2	2	4	0	3	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4
155	2	Ι	Ε	-	-	2	3	3	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4	5
156	2	Α	Α	-	-	2	0	2	0	3	0	0	0,5	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4
157	2	Ε	Α	-	-	2	3	4	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0,5	0,5	4	5
158	2	Ι	Ε	-	-	2	3	4	0	1	0	0,5	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	4	4
159	2	Ε	Ι	-	-	2	4	4	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2	3
160	2	Α	Ι	-	-	2	3	4	0	1	0	0	0	0	0,5	1	1	1	0	0	0	0	0	0,5	0	2	3
161	2	Ι	Ι	-	-	1	4	4	0	0	0	0	1	1	0	0,5	0,5	0,5	0	0	0	1	1	0	0,5	3	4
162	2	Δ	Ε	-	-	1	3	3	1	1	0	0	0,5	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0,5	4	5
163	2	Ε	Δ	-	-	3	4	4	0	0	0	0	1	0	0	1	1	0,5	0	0	0	0	0	0	0,5	3	4
164	2	Ε	Ι	-	-	1	2	2	1	1	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3	5

B1.2 Απαντήσεις σε ερωτηματολόγια εκπαιδευτικών.

A/A	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Φύλλο A/Γ	Γ	A	A	Γ	Γ	A	A	Γ	A	A	Γ	Γ	A	Γ	A	Γ	A	Γ	Γ	A
Ηλικία	40	30	52	55	52	48	49	28	33	39	44	51	46	35	31	46	55	44	39	35
Έγγαμος E/A	E	A	E	E	E	E	E	A	E	E	A	E	E	E	A	A	E	E	E	E
Αριθμός παιδιών	2	1	2	3	0	1	2	0	1	2	0	2	3	1	0	0	2	2	2	2
Εκπαίδευση	E	-	-	-	-	E	-	-	E	M	-	-	M	E	M	-	-	-	-	E
Ειδικότητα	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Ξ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Ξ
Οργανικότητα	M	A	M	M	M	M	M	A	A	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M
Προϋπηρεσία	15	3	27	32	26	22	22			14	20	24	22	11	4	21	30	19	13	7
Χρηματοδότηση	3	4	3	1	3	3	2	4	2	3	3	2	3	4	2	3	3	4	3	3
Επιμόρφωση	4	4	3	4	3	3	2	4	3	3	2	3	4	4	1	3	2	2	1	3
Υλικό	3	2	3	1	3	2	1	1	3	1	2	1	2	2	2	2	1	3	1	2
Τεχνολογίες	3	2	3	3	3	2	2	2	2	3	2	2	2	3	2	3	3	2	2	3
Προσωπικό	2	4	3	1	4	2	1	2	2	3	4	3	2	3	3	3	2	1	2	3
Διάθεση	3	3	4	2	4	3	2	4	4	4	3	3	4	4	4	4	3	3	3	4
Οικ. κατάσταση	3	4	4	4	4	3	2	3	3	4	3	3	4	4	3	3	2	4	2	4
Ίδιωτικό	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Φροντιστήριο	1	2	0	2	1	2	0	2	1	1	1	2	1	1	2	2	0	1	1	2
Γλώσσες	1	4	4	2	4	2	0	4	2	3	3	4	2	3	2	4	4	2	2	4
Ενασχόληση	1	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	2	1	2
Χώρος	2	2	2	1	2	1	1	2	2	2	1	2	2	1	2	1	1	2	1	1
Συγκατοίκηση	2	2	2	2	1	2	1	2	2	1	2	1	2	2	2	1	2	1	1	2
Αλλαγή	1	1	1	0	0	1	0	1	0	0	1	0	1	1	0	1	1	0	1	0
Μετανάστευση	1	1	1	0	0	2	0	0	0	1	1	0	1	1	0	1	0	1	0	1
Άλλα προβλήματα	2	1	0	1	1	1	1	2	1	2	0	1	2	1	2	1	1	1	1	2
Ψυχολογία	2	2	1	1	2	1	1	2	2	2	2	1	2	2	1	2	1	2	2	2
Βασικές	2	1	0	1	1	1	0	1	2	2	1	1	1	2	0	1	0	1	1	2

Παράρτημα Γ. Ευρετήριο πινάκων, γραφημάτων & διαγραμμάτων

Πίνακες

- Σελ. 9 1.1 Εξέλιξη Ελληνικού ΑΕΠ 2003-2013 σε σχέση με ΕΕ.
Σελ 11 1.2 Έσοδα & δαπάνες (προ τόκων) προϋπολογισμού 2003-2014.
Σελ 12 1.3 Προϋπολογισμός 2009-2014 ανά τομέα.
Σελ 13 1.4 Αθροιστικές δαπάνες προϋπολογισμού 2010~2014 και ολικές περικοπές σε σχέση με 2009.
Σελ 14 2.1 ΑΕΠ & Δαπάνες εκπαίδευσης 2005-2013 σε δις Ευρώ και σαν ποσοστό του 2008.
Σελ 17 2.2 Βασικά μεγέθη πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 2010-2013.
Σελ 18 2.3 Περικοπές δαπανών Α'βάθμιας ανά είδος.
Σελ 19 2.4 Πρόσθετες παροχές δημοτικών σχολείων, μεταβολές 2010-2013.
Σελ 30 4.1 ΑΕΠ & Δαπάνες Ελληνικών νοικοκυριών για αγαθά και υπηρεσίες.
Σελ 31 4.2 Ολικές δαπάνες & δαπάνες εκπαίδευσης Ελληνικών νοικοκυριών 2004-2013.
Σελ 32 4.3 Ιδιωτική χρηματοδότηση εκπαίδευσης & ιδιωτική χρηματοδότηση Α'βάθμιας εκπαίδευσης
Σελ 34 4.4 Δαπάνες νοικοκυριών για φροντιστήρια ξένων γλωσσών σε σχέση με γενικές δαπάνες.
Σελ 34 4.5 Δαπάνες νοικοκυριών για δίδακτρα ιδιωτικών δημοτικών σχολείων σε σχέση με γενικές δαπάνες.
Σελ 35 4.6 Δαπάνες νοικοκυριών για βιβλία, σχολικά βοηθήματα και συναφή είδη σε σχέση με γενικές δαπάνες.
Σελ 36 4.7 Δαπάνες νοικοκυριών για ιδιαίτερα μαθήματα & φροντιστήρια σε σχέση με γενικές δαπάνες.
Σελ 37 4.8 Δαπάνες νοικοκυριών για χρηματοδότηση Α'βάθμιας εκπαίδευσης σε σχέση με γενικές δαπάνες.
Σελ 38 4.9 Συγκριτικός πίνακας ρυθμού ανόδου και καθόδου των επιμέρους & συγκεντρωτικών δαπανών.
Σελ 42 5.1 Διαχείριση ερωτηματολογίων.
Σελ 45 5.2 Ορισμός του δείκτη ευμάρειας.
Σελ 47 5.3 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για περιοχή, επαγγέλματα και αριθμό παιδιών.
Σελ 48 5.4 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για εισοδήματα, κόστος στέγης, ελλείψεις, σχολικές επιδόσεις.
Σελ 49 5.5 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για παιδιά που σταμάτησαν το ιδιωτικό σχολείο.
Σελ 49 5.6 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για παιδιά που σταμάτησαν φροντιστήριο ή ιδιαίτερο.
Σελ 49 5.7 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για ξένες γλώσσες.
Σελ 50 5.8 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για περικοπές σε αθλητικές & πνευματικές δραστηριότητες.
Σελ 50 5.9 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για περικοπές σε παιχνίδια και βιβλία.
Σελ 51 5.10 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για Χώρος, Συγκατοίκηση, Αλλαγή σχολείου, Μετανάστευση.
Σελ 51 5.11 Περιγραφικά στατ. στοιχεία για Άλλα προβλήματα, Ψυχολογία, Όχι_ενασχόληση, Όχι_βασικές.
Σελ 52-3 5.12 Συντελεστές συσχέτισης πεδίων που αφορούν την οικογένεια με πεδία που αφορούν περικοπές.
Σελ 53 5.13 Συντελεστές συσχέτισης πεδίων που αφορούν την οικογένεια με πεδία που αφορούν αίσθηση προβλήματος.
Σελ 54 5.14 Συσχέτιση πεδίων περικοπών με πεδία που αφορούν σε αίσθηση προβλήματος.
Σελ 54 5.15 Συντελεστές συσχέτισης με πρόσθετα πεδία.

Γραφήματα

- Σελ 6 Εισ.1 Από την οικονομική κρίση στην υποβάθμιση της εκπαίδευσης.
Σελ 21 3.1 Προβλήματα νοικοκυριών εξαιτίας της οικονομικής κρίσης
Σελ 40 5.1 Ερωτηματολόγιο προς γονείς (εμπρός όψη)
Σελ 41 5.2 Ερωτηματολόγιο προς γονείς (πίσω όψη)
Σελ 56 5.3 Ερωτηματολόγιο προς γονείς (εμπρός όψη)
Σελ 57 5.4 Ερωτηματολόγιο προς γονείς (πίσω όψη)

Διαγράμματα

- Σελ 10 1.1 Εξέλιξη Ελληνικού ΑΕΠ 2003-2014 σε σχέση με ΕΕ.
Σελ 10 1.2 Ποσοστιαία θέση Ελλάδας σε σχέση με "Άνω ΕΕ" (=100%) και "Κάτω ΕΕ" (=0%).
Σελ 11 1.3 Δαπάνες & έσοδα προϋπολογισμού 2003-2014.
Σελ 12 1.4 Προϋπολογισμός 2009-2014 ανά τομέα με έτος αναφοράς 2009 (=100%).
Σελ 15 2.1 Ολικές δαπάνες για την παιδεία σε σχέση με ΑΕΠ 2005~2013.
Σελ 15 2.2 Συσχέτιση ΑΕΠ με κρατικές δαπάνες για την παιδεία.
Σελ 16 2.3 Κατανομή δημόσιας χρηματοδότησης παιδείας ανά βαθμίδα.
Σελ 17 2.4 Μεταβολές μαθητών και διδασκόντων Α'βάθμιας σε σχέση με 2010.

Σελ 18	2.5 Χρηματοδότηση ανά μαθητή & διδάσκοντα 2010-2013.
Σελ 22	3.1 Μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας.
Σελ 22	3.2 Μέσος μισθός εξαρτημένης εργασίας σε σχέση με το2009.
Σελ 23	3.3 Ιδιωτική κατανάλωση νοικοκυριών 2004-2014.
Σελ 24	3.4 Ποσοστό νοικοκυριών που δήλωσαν αδυναμία πληρωμής ενοικίου
Σελ 24	3.5 Ποσοστό νοικοκυριών που δήλωσαν αδυναμία πληρωμής λογαριασμών
Σελ 25	3.6 Ποσοστό νοικοκυριών που δήλωσαν πως δεν έχουν επαρκή θέρμανση
Σελ 25	3.7 Ποσοστό νοικοκυριών που δήλωσαν πως δεν έχουν επαρκή διατροφή
Σελ 26	3.8 Μέσος αριθμός ελλείψεων ανά νοικοκυριά
Σελ 26	3.9 Αριθμός διαζυγίων ανά έτος
Σελ 28	3.10 Αριθμός αυτοκτονιών ανά έτος
Σελ 31	4.1 Συγκριτικές μεταβολές ΑΕΠ και Καταναλωτικών δαπανών Πηγή Ελληνική στατιστική αρχή
Σελ 36	4.2 Διαχωρισμένες δαπάνες νοικοκυριών για ιδιαίτερα και φροντιστήρια
Σελ 37	4.3 Πιθανός αριθμός μαθητών που υποστηρίζονται με φροντιστήρια η ιδιαίτερα
Σελ 52	5.1 Συνοπτική εικόνα των μέσων όρων των πεδίων 18 ως 25.
Σελ 59	5.2 Περιγραφικά στοιχεία δείγματος εκπαιδευτικών
Σελ 60	5.3 Απαντήσεις εκπαιδευτικών στα προβλήματα του σχολείου
Σελ 61	5.4 Απαντήσεις εκπαιδευτικών σε ερωτήσεις για προσωπικά τους προβλήματα.
Σελ 61	5.5 Προβλήματα σχολείου έναντι προβλημάτων εκπαιδευτικού
Σελ 62	5.6 Απαντήσεις εκπαιδευτικών στις ερωτήσεις για τα προβλήματα των μαθητών τους.

Βιβλιογραφία

Τα βασικά μεγέθη της εκπαίδευσης "Η Ελληνική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση", Κέντρο ανάπτυξης εκπαιδευτικής πολιτικής Γ.Σ.Ε.Ε., ISBN 978-618-5006-25-9

Μέθοδοι εμπειρικής κοινωνικής έρευνας Rainer Schel, Paul Hill, Elke Esse, μετ. Ν. Ναγόπουλος, Γ. Γκιάσος εκδόσεις Προπομπός

Εισαγωγή στη στατιστική, Περιγραφικές μέθοδοι και εφαρμογές στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα, Χλουβεράκης Γρηγόρης εκδ. Ελληνικά Γράμματα 2002 ISBN 9603939730

Εισηγητική έκθεση προϋπολογισμού (Από 2004 ως και 2015), Βουλή των Ελλήνων
<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/9090399.pdf>

Έκθεση διοικητή τράπεζας της Ελλάδος (Από 2004 ως και 2015)

<http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/ekthdkth2015.pdf>

Η Ελλάς με αριθμούς, ΕΛΣΤΑΤ Διεύθυνση Στατιστικής Πληροφόρησης και Εκδόσεων.

OECD (Ο.Α.Σ.Α. 2015) "Doing better for children" ISBN 978-92-64-05933-7

<http://www.oecd.org/els/family/doingbetterforchildren.htm>

Pikety T. "Capital in the 21st century", Harvard University Press (2014).

Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών (Από 2008 ως και 2015)
Ελληνική Στατιστική Αρχή

<http://www.elstat.gr>

Συγκεντρωτικοί πίνακες διδάκτρων ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων. Υπουργείο Οικονομίας, Ανάπτυξης & Τουρισμού : Γενική γραμματεία εμπορίου και προστασίας καταναλωτή
http://gge.gov.gr/?page_id=3715

Ματσαγγάνης Μ. – Λεβέντη Χ. : Η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα του 2013. Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Διεθνών Σπουδών , Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθήνας 2014.

“Η Υγεία Των Ελλήνων Στην Κρίση ποσοτική έρευνα Ινστιτούτο Κοινωνικής και Προληπτικής Ιατρικής & Metron Analysis”

http://www.dianeosis.org/wpcontent/uploads/2016/03/epidراسi_tis_kراسis_stin_ygeia_1o_paradoteo_final.pdf

Δ. Κατσίκας et al “Έκθεση για το κοινωνικό προφίλ της Ελλάδας σε σχέση με τη φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την ανισότητα πριν και μετά από την εκδήλωση της κρίσης.” Παρατηρητήριο για την κρίση – Ελληνικό ανοιχτό Πανεπιστήμιο. Δεκέμβριος 2014.

Βάσεις δεδομένων.

Χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από τις παρακάτω βάσεις δεδομένων

Υπουργείο οικονομικών

www.minfin.gr

Ελληνική στατιστική αρχή

www.statistics.gr

Eurostat

ec.europa.eu/eurostat

Euridice

eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php